

Українська література в таблицях і схемах.

*Підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання
(за новою програмою)*

**Управління освіти, молоді та спорту
Смілянської міської ради Черкаської області
Методичний кабінет відділу освіти
Управління освіти, молоді та спорту
Смілянський навчально-виховний комплекс
«Загальноосвітня школа І ступеня –
гімназія ім. В. Т. Сенатора»**

**Українська література в таблицях і схемах.
Підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання
(за новою програмою)**

**м. Сміла
2020**

Автор: Щербакова Алла Василівна, учитель української мови та літератури
Смілянського навчально-виховного комплексу
«Загальноосвітня школа І ступеня – гімназія імені В.Т.Сенатора»
Смілянської міської ради Черкаської області

Рецензенти: Руденко В. Б., завідувач методичного кабінету
Маслюк Н. В., учитель української мови та літератури
Смілянського навчально-виховного комплексу
«Загальноосвітня школа І ступеня – гімназія імені В.Т.Сенатора»

Посібник покликаний допомогти старшокласникам, абітурієнтам при підготовці до зовнішнього незалежного оцінювання. Він містить матеріал, зміст якого відповідає вимогам чинної Програми зовнішнього незалежного оцінювання та чинних навчальних програм з української літератури; ураховано всі зміни, що відбулися в Програмі зовнішнього незалежного оцінювання з української літератури, уведено нові твори, узагальнювальні таблиці, тести.

Використано інноваційні засоби візуалізації навчальної інформації, використання яких під час аналізу творів сприяє кращому запам'ятовуванню та формуванню креативних здібностей здобувачів освіти, зібрано базу онлайн-матеріалів(QR – коди).

Лаконічно й доступно подано довідковий матеріал з курсу української літератури, матеріал узагальнено для швидкого запам'ятовування, подано основні питання теорії літератури.

Особливою ознакою цього видання є конспекти-схеми, використання яких сприяє кращому розумінню учнями художнього тексту, розвиває уяву, активізує сприйняття великого обсягу матеріалу через лаконічно і стисло подану інформацію у зрозумілій графічній формі.

Посібник допоможе відтворити вивчений матеріал при підготовці до ЗНО, буде корисним учням шкіл, гімназій, ліцеїв та учителям.

Зміст

1.	Вступ.....	5-6
2.	Теорія літератури.....	7-10
3.	Усна народна творчість.....	10
4.	Давня українська література.....	12-18
5.	Література кінця XVII – поч. XX століття.....	19-51
6.	Література XX століття.....	52-91
7.	Твори українських письменників – емігрантів.....	92-93
8.	Інформаційні додатки.....	94-99
9.	Узагальнювальні таблиці.....	100-126
10.	Візуалізація матеріалу.....	127-148
11.	Список використаних джерел.....	149-150

Вступ

Літературна освіта є важливим складником гуманітарного пізнання дитини. Український народ протягом віків створив художні цінності як фольклорного, так і літературного характеру. Найкращі твори вітчизняного мистецтва слова, які діти здатні сприйняти у певному віці, вивчають у середній школі. Забезпечити їх належне осягнення, розкриття пізнавального, естетичного і виховного потенціалу покликана методика навчання української літератури. Саме у цьому посібнику по-новому подано основні положення з тем, що вивчаються. Нетрадиційні завдання, нетрадиційний підхід при вивченні творів — це творчість вчителя.

Візуалізація – «одержання видимого зображення яких-небудь предметів, явищ, процесів, недоступних для безпосереднього спостереження», це процес представлення даних у вигляді зображення з метою максимальної зручності їх розуміння; надання осяжної форми будь-якому об'єкту, суб'єкту, процесу тощо. Схеми і таблиці допомагають учням краще оволодіти теоретичними знаннями, що необхідні для цілісного аналізу твору, виявляти логіку подій, емоцій та думок ліричного героя, охарактеризувати мовні особливості та особливості віршування. Тому при використанні технології візуалізації під час аналізу творів необхідно пам'ятати: «У вчинках учителя завжди є розрахунок і натхнення» (М. Рибнікова).

Особистісно орієнтований підхід до вивчення української мови передбачає створення найоптимальніших умов для всебічного розвитку особистості учня, ураховуючи індивідуальні особливості його характеру, потреби та інтереси, а також допомогу в самопізнанні, саморозвитку та самореалізації кожного школяра.

“Успіх у навчанні, - зазначав В.Сухомлинський, - єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для подолання труднощів, бажання вчитися”.

Уведення української літератури до переліку обов'язкових предметів на зовнішньому незалежному тестуванні (у складі загального тесту «Українська мова та література») поставило перед учителем української літератури важливі завдання:

- Оптимізувати методику роботи з учнями, спрямовану на якісну підготовку до тестових завдань різних рівнів і творчого завдання;
- Відібрати і систематизувати потрібні для тестування матеріал відповідно до програм ЗНО;
- Виробити вміння застосовувати здобуті знання;
- Розвивати творчі й комунікативні здібності учнів, їхнє самостійне критичне мислення, вміння аргументувати власну думку тощо.

Над вирішенням цих завдань працюють провідні методисти країни і кожен учитель зокрема. Пропонуємо розроблений посібник з таблицями та схемами, який, сподіваємося, допоможе в підготовці учнів до ЗНО з української літератури.

Основні об'єкти тестового оцінювання з української літератури – знання про власне літературні твори, літературний процес; біографічні відомості про письменників і теоретико-літературні поняття. Тож запорукою успіху у підготовці до ЗНО є вироблена в учнів усвідомленого підходу до глибокого розуміння художнього твору як цілого і творчої особистості митця як учасника літературного процесу. Тому вчитель має орієнтуватися на створення у свідомості учня цілісного уявлення про кожну мистецьку постать і кожен художній твір у їхній взаємодії з часовими (визначення місця і роль твору у процесі розвитку літератури), жанровими (виявлення особливостей та новаторства жанру), стильовими (визначення ознак належності до напрямку, течії) і структурними (особливості побудови сюжету й композиції) категоріями. Значний обсяг інформації, який потрібно засвоїти і швидко відновити у пам'яті для успішного складання тестів, потребує систематизації та чіткого структурування.

Найкращою формою для вміщення ключового матеріалу з проведенням можливих взаємозв'язків, на нашу думку, є таблиця. Грамотне використання матеріалу таблиці під керівництвом педагога забезпечить приведення знань у систему, допоможе не лишити поза увагою важливі факти, зосередитися на основному, полегшить повторення і запам'ятовування.

Використання таблиць та схем найдоцільніше на етапі узагальнення здобутих знань. За допомогою такого тренажера зручно готуватися до тестових завдань на зіставлення типу художній твір – автор, художній твір – жанр, художній твір – напрям, автор – псевдонім та ін. Також таблиці та схеми дають змогу легко зорієнтуватися в тому, у який період працював митець і в чому новаторство чи специфічність його творчості; може допомогти у пошуку прикладів для розкриття тієї чи іншої проблеми, порушеної у творі – роздумі (творчому завданні).

Отже, маючи завжди перед собою таку підказку, учень може в будь-який момент відновити в пам'яті основні відомості про художній твір чи літературну постать.

Матеріали запропонованих таблиць та схем можуть використовуватися учителем на уроках узагальнення та повторення вивченого матеріалу.

Теорія літератури

III роди літератури:

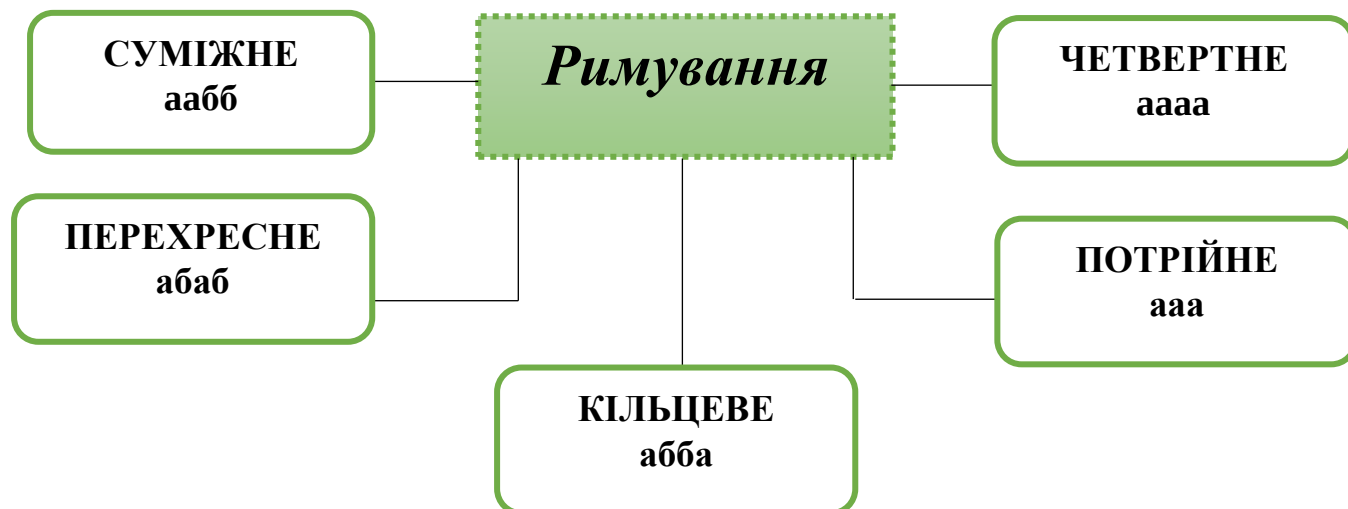

Композиція - побудова літературного твору.

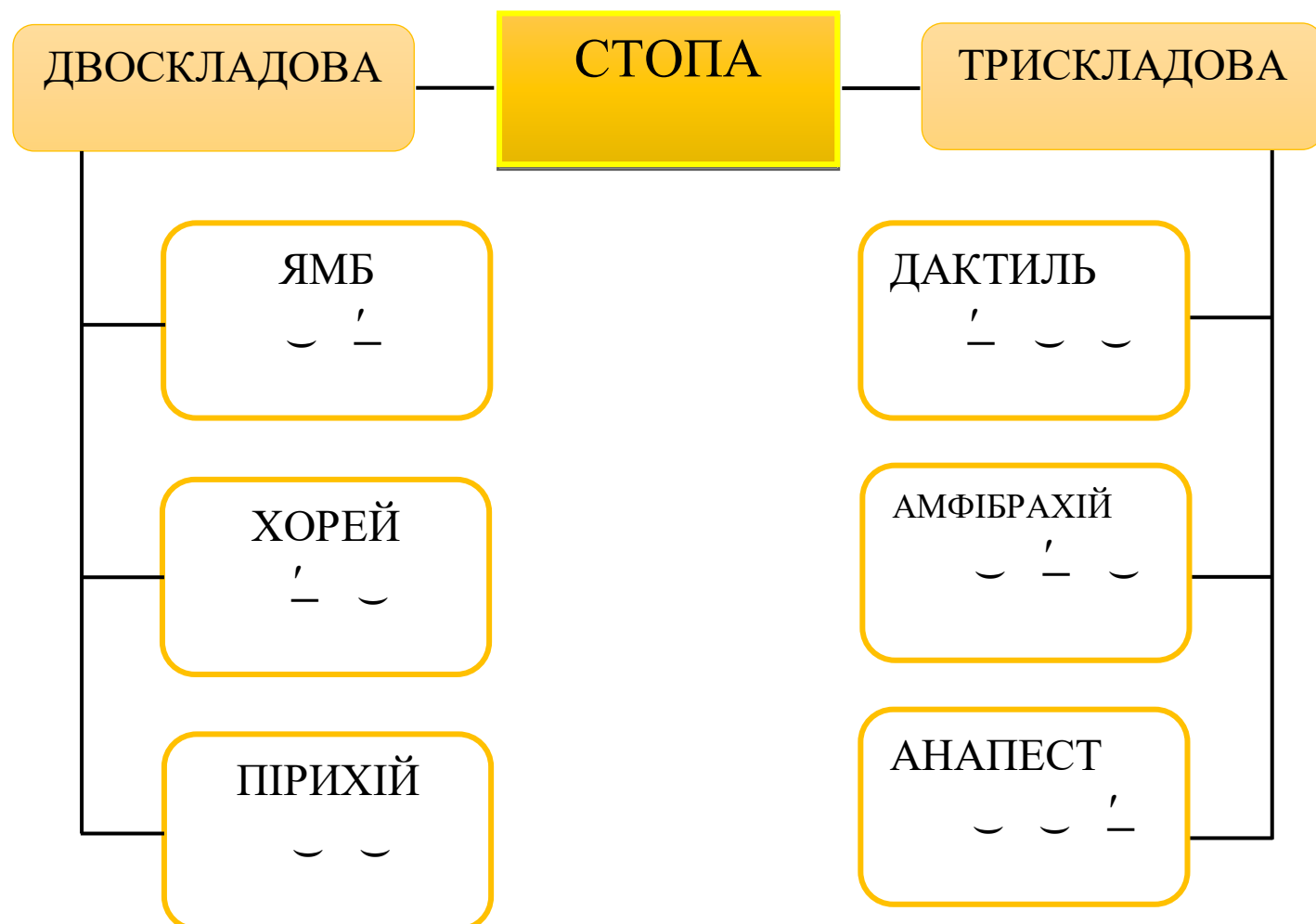
Сюжет – система подій в художньому творі:

СПОСОБИ РИМУВАННЯ

ВИДИ СТОП

Художні засоби

Назва	Визначення	Приклад
Епітет	Художнє означення, за допомогою якого автор підкреслює певну властивість чи рису зображуваного об'єкта.	Прощавайте, сині гори, білії сніги. «трепет щастя», «вечора синь»
Порівняння	Зіставлення двох предметів або явищ із метою пояснити один з них за допомогою іншого.	«круглі хмари, білі, як сніг, жваві, ворущливі, мов живе срібло», «мов зачарований, стоїть Бахчисарай»
Метафора	Уподібнення одних предметів і явищ іншим за певними схожими ознаками.	Сонце сміється, вечір-мулат підійшов до порогу, «За думою дума роєм вилітає» «Хтось заплутав зажурені віти в павутиння нитки золоті», «облетіли надії».
Метонімія	Зближення, зіставлення понять за суміжністю позначуваних понять, коли предмет чи явище позначають за допомогою інших слів і понять.	Весь театр аплодував, «Гомоніла Україна», читаю Шевченка, випив склянку води.
Гіпербола	Художнє перебільшення, яке використовується, щоб підсилити враження	Море сліз, «Тобі я кину всі квітки до ніг...»
Оксиморон	Сполучення слів, що виражають протилежні або суперечливі поняття.	Лід палає, дзвінка тиша
Синекдоха	Один із видів тропу, оснований на зміні назв предметів за кількісною ознакою	Бережи копійку, «І на оновленій землі врага не буде, супостата...» (Т.Шевченко).
Алегорія	Іносказання, троп, у якому ідеї, думки, абстрактні поняття через уподібнення передаються в конкретних образах.	Здебільшого у байках: Лисиця – хитрість, Вовк – хижість, Ягня – беззахисність.
Літота	Надмірне неприховане применшення.	«Внучечка качається по садку білим клубочком».
Анафора	Єдинопочаток	Хоч раз. Хоч раз ти повинен відчути, Як тяжко рветься на цій землі Древнє чоловіче коло, Як тяжко зчеплені чоловічі руки, Як тяжко почати і зупинити...
Епіфора	Єдинозакінчення	— У тебе задовгі руки, — сказав Прокруст, — Відрубаємо — і ти будеш щасливий. — У тебе задовгі ноги, — сказав Прокруст, — Відрубаємо — і ти будеш щасливий.

Градація	Своєрідне угруповання визначень або за наростанням, або за ослабленням експресивно-емоційної сили	“Зросте любов моя, всякчас нова, Люблю ніжніше, мовчки, до нестями”;
Антитеза	Протиставлення протилежних понять, явищ, предметів, людських характерів тощо.	«Пан гуляв у себе в замку – у ярмі стогнали люди»
Риторичні питання, оклики	Посилюють увагу читача, не вимагаючи від нього відповіді.	«Чого являєшся мені у сні?..»
Інверсія	Порушення узвичаєного порядку слів, перестановка частин фрази.	Життя ще довге перед мною, Я молодий, я ще й не жив... Чого ж горючою сльозою свою я пісню окропив?
Алітерація	Повторення приголосних звуків	Тінь там тоне, тінь там десь...
Асонанс	Повторення голосних звуків	«І день іде, і ніч іде...» «О панно Інно, панно Інно...»
Символ	Заміна абстрактного або узагальнюючого поняття конкретним образом	Голуб – символ миру, калина – Україна.
Паралелізм	Це художній прийом, який характеризується зіставленням явищ природи і людського життя.	Стоїть явір над водою, В воду похилився. На козака пригодонька – Козак зажурився.
Рефрен	Неодноразове повторення тих самих слів і висловів для підкреслення важливості.	Ой роде ж мій, роде, Ой роде ж мій милий, Розійшовся по Вкраїні, Як туманець сивий.
Іронія	Прихована насмішка	«Запізнився на урок! Молодець...»
Сарказм	Дошкульна, викривальна насмішка, відвертий вияв ненависті, презирства.	Поєми «Кавказ», «Сон» Т.Шевченка: По закону апостола Ви любите брата! Суєслови, лицеміри, Господом прокляті!
Гротеск	Навмисне карикатурне спотворення форм і сутності предметів, поєднання реального і фантастичного, трагічного і комічного.	«Сон» Т. Шевченка

Усна народна творчість

1)	Календарно – обрядові пісні	Зимовий цикл (колядки, щедрівки) Весняний цикл (веснянки, гаївки) Літній цикл (русальні пісні, купальські пісні, жниварські пісні)
2)	Суспільно – побутові пісні	Кріпацькі, козацькі, чумацькі, рекрутські, наймитські, бурлацькі, стрілецькі
3)	Родинно - побутові пісні	Пісні про кохання, сімейне щастя, колискові, жартівливі.
4)	Історичні пісні	❖ «Чи не той то хміль» - перемога козаків над поляками під Жовтими Водами, возвеличення Богдана Хмельницького як полководця, що перемагає ворога в боротьбі за визволення України з-під влади Польщі. ❖ «Ой Морозе, Морозенку» - загибель славного молодого козака Морозенка від татар. Описано страшну смерть козака, плач його матері. Мужній козацький ватажок загинув за Україну, але люди його ніколи не забудуть. ❖ Події на Савур-могилі.
5)	Думи	«Дума про Марусю Богуславку» - драматична доля жінки – бранки, що стала дружиною турецького пана, але виконала свій обов'язок перед українським народом – випустила 700 полонених козаків на волю, які 30 років перебували в неволі. Маруся символізує тих, хто залишає Україну, але все ще має сильний зв'язок з рідною землею. Події на Чорному морі.
6)	Балади	«Ой летіла стріла» — оспівування суму за вбитим стрілою вдовиним сином. Зіставлення почуттів людей різних родинних зв'язків — зміст розкритий через трагічну ситуацію: оплакування вбитого: «Де матінка плаче, там Дунай розлився; // Де плаче сестриця, там слізок криниця; // Де плаче миленька, там земля сухенька». Завдяки прийому поетичної градації, що використовується у творі чотири рази, балада нагадує народні голосіння. Образ зозулі є символічним, оскільки тільки зозуля „уміє вічно тужити”, як і матір.
7)	Пісні Марусі Чурай	❖ «Віють вітри, віють буйні» - дівочі страждання у розлуці з милим. (Вступна арія Наталки Полтавки в п'єсі І.Котляревського) ❖ «Засвіт встали козаченьки» - прощання козака, який вирушає у похід, з коханою і матір'ю. Просить матір прийняти його Марусеньку за рідну дитину. Пісня-розмова – це романтична сповідь козака, яка стала козацьким гімном.

Давня українська література

«Повість минулих літ» - найдавніша пам'ятка літописання Київської Русі

Друга назва – «Початковий літопис»

(уривки про заснування Києва, про помсту княгині Ольги, про напад хозарів)

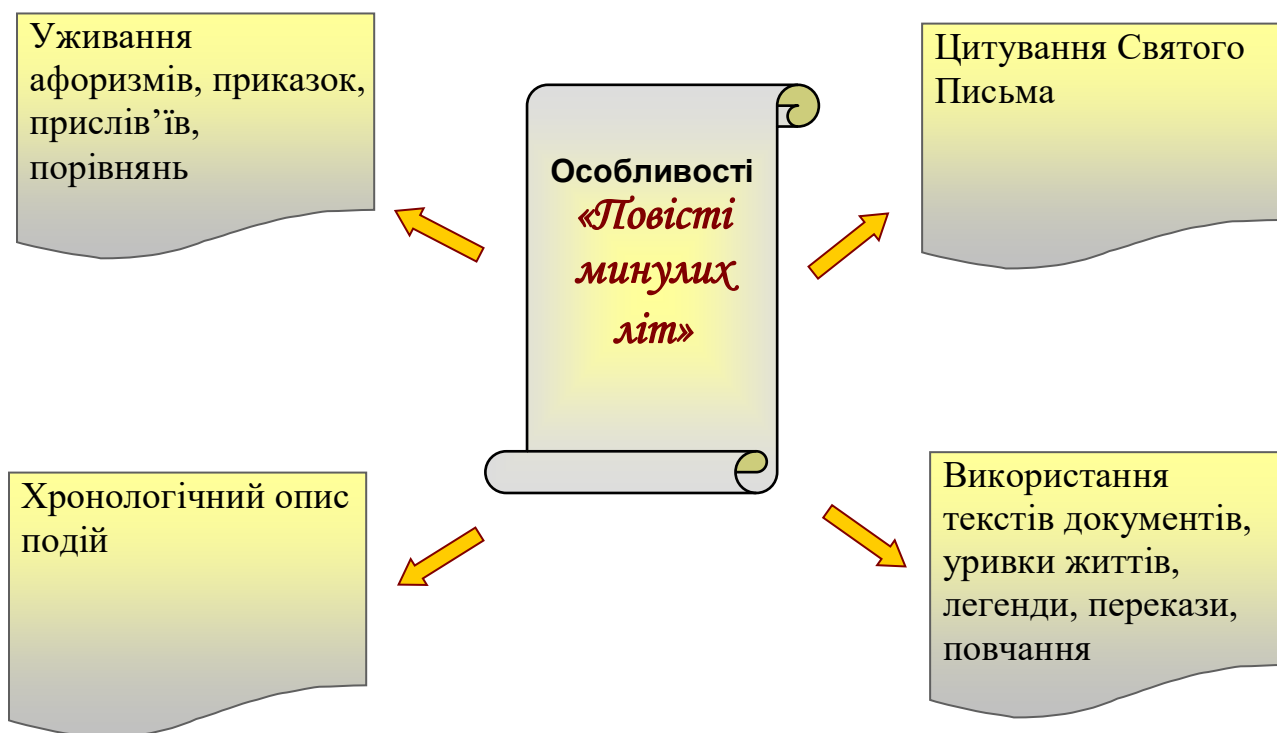
Жанр – літопис часів Київської Русі (XII ст.)

Тема – події від створення світу до часів Нестора Літописця (1113 рік), щире захоплення героїчним минулим, глибокий сум з приводу княжих міжусобиць і лиха, заподіяного ординцями

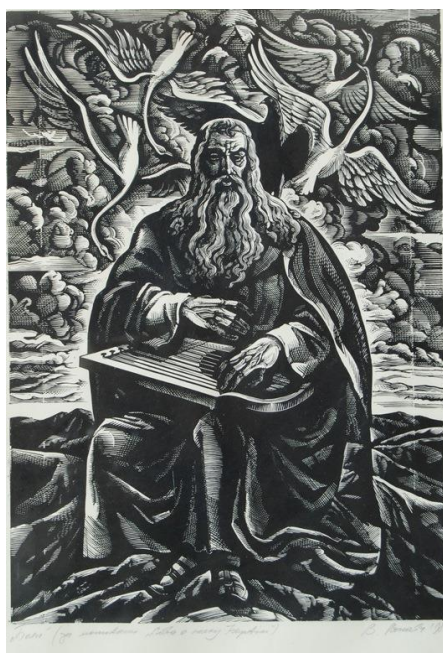
«Бачите ви гори сі? Так от, на сих горах возсіяє благодать Божа, і буде город великий, і церков багато воздвигне Бог» (слова Андрія Первозваного)

Оригінал «Повісті минулих літ» не зберігся, текст літопису дійшов до нас у двох списках — Лаврентіївському та Іпатіївському.

«Слово про похід Ігорів»

Жанр - героїчна поема

Тема: невдалий похід Новгород – Сіверського князя Ігоря проти половців у 1185р.

Композиція:

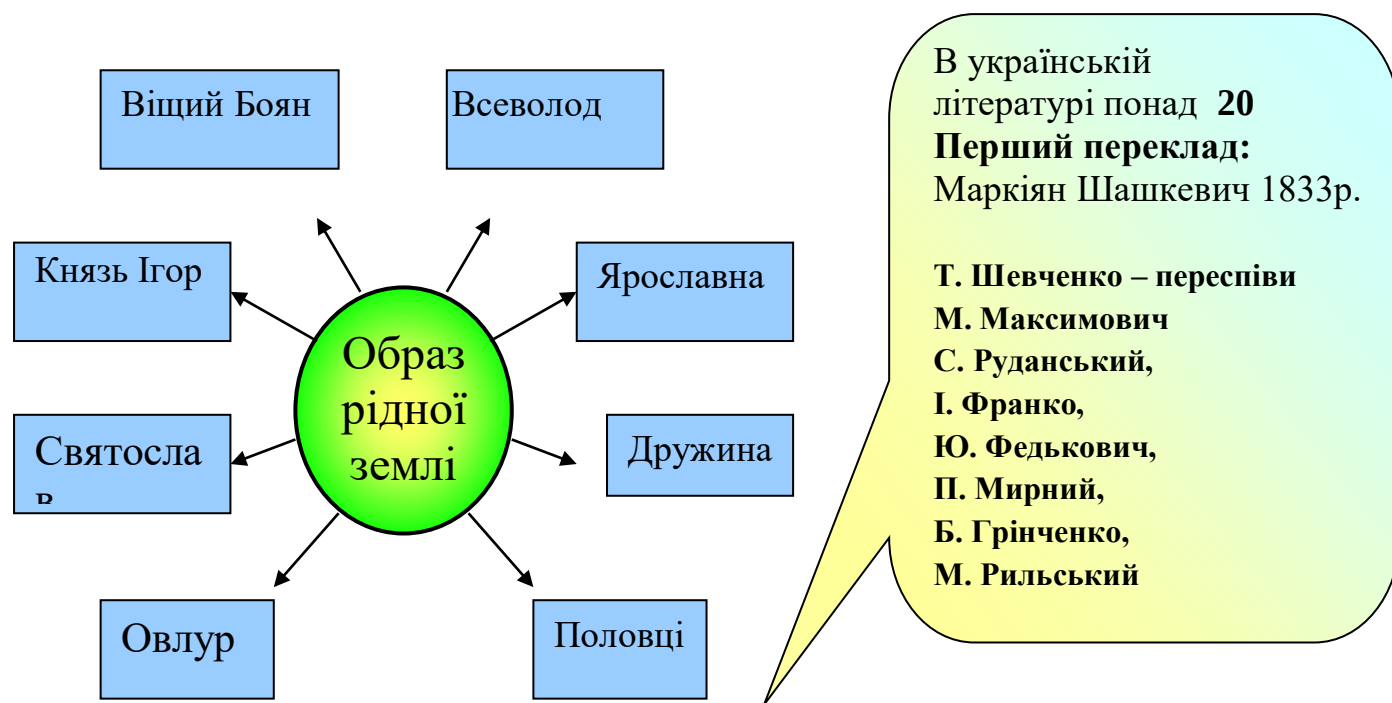
1. Заспів
2. Розповідь про збір Ігорового війська
3. Затемнення сонця
4. Перша битва з половцями – перемога
5. Друга битва – поразка
6. Тужіння за Ігоровим військом
7. Сон і "золоте слово" Святослава
8. Плач Ярославни
9. Втеча Ігоря з полону (допоміг половець Овлур)
10. Повернення в Київ.

- Ліричні відступи, роздуми, історичні екскурси, публіцистичні звертання

Автор: невідомий

Художня мова: символи, народнопоетичні паралелізми, постійні епітети, народнопоетичні порівняння.

<i>Князь Ігор</i>	
Позитивні риси	Негативні риси
любов до рідної землі, хоробрість, мужність прагнення відстояти Батьківщину.	Нерозсудливість, надмірна завзятість, гордість.

Переклади і переспіви «Слова про похід Ігорів»

Григорій Сковорода

(мандрівний філософ)

Літературна спадщина

1. Збірка поезій "Сад божественних пісень" (30 творів)

Тема: роздуми над змістом і суттю життя, взаєминами між людьми, між природою і людиною.

Сатирична пісня "Всякому місту– звичай і права..."

10 –та пісня зі збірки

"Сад божественних пісень"

- твір бароко – мова максимально наближена до живої народної
- поєднано дві традиції: книжна література та усна народна творчість
- ліричний вірш, що став народною піснею, відомі понад 50 варіантів (п'єса «Наталка Полтавка», виконує возний)
- **Тема:** викривальна галерея людських типів, утвердження повноцінного людського життя з ясным роздумом і чистою совістю.

Два плани	
Сатиричний	Позитивний (антитеза)
Викривальна галерея людських типів, які не сприймають біблійних істин: типові образи панів і підпанків, злодіїв, шахраїв, розпусників	Стверджується повноцінне людське життя, перейдене з ясным роздумом і чистою совістю
Багатство, жадібність, розпуста	Совість, мудрість, чесність
Буденне, минуле	Вічне

Паспорт твору	
Літературний рід: лірика. Жанр: ліричний вірш. Вид лірики: патріотична. Провідні мотиви: воля — найбільше багатство, уславлення Б. Хмельницького. Віршовий розмір: дактиль. Тип римування: суміжне.	Для ліричного героя воля — найбільше багатство. Григорій Сковорода переймався долею селян, які за кріпацтва були віддані поміщикам у довічне рабство, тому проблема свободи в закріпаченій Україні була по-особливому актуальна. Ліричний герой, розмірковуючи над питанням, що таке свобода, заперечує порівняння цього людського блага із золотом: «зрівнявши все злото, проти свободи воно лиш — болото». В останніх двох рядках він згадує і славить Богдана Хмельницького як символ вольності — у другій половині XVII століття ще живими були в народній пам'яті бої за визволення з-під національного й соціального гноблення.

2. "Байки харківські" (30 байок)

Своєрідність байок:

- 1) Написані прозою
- 2) Композиція: сюжет чи фабула; мораль — «сила» байки

Провідні теми: роздуми про людське щастя, скороминущість влади, природа — найкращий учитель, ідея "спорідненої праці".

"Бджола та Шершень"

27 байка – із "Байки харківські"

Тема: ідея "спорідненої праці"

<i>Бджола</i>	<i>Шершень</i>
"герб мудрої людини, що в природженому ділі трудиться", бачить щастя у "сродній праці"	Живе за рахунок інших, сміється з "дурної" Бджоли, що вона працює не стільки для себе, а для інших.

Сила (мораль)

Щастя людини в "природженому ділі", яке насправді "найсолодший бенкет".
"Нема більшої радості, як жити по натурі", тобто в злагоді зі своїми можливостями.

Цитує Епікура.

3. Притчі

4. Філософські трактати

5. *Афоризми* – короткі лаконічні судження, які містять глибоку думку:

- Що може бути солодше за те, коли любить і прагне до тебе добра душа?
- Любов виникає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю.
- Не все те отрута, що неприємне на смак.
- Добрий розум робить легким будь-який спосіб життя.
- Бери вершину і матимеш середину.
- З усіх утрат втрата часу найтяжча.
- Ти не можеш віднайти жодного друга, не нашукавши разом з ним і двох-трьох ворогів.
- З видимого пізнавай невидиме
- Щасливий, хто мав змогу знайти щасливе життя. Але щасливіший той, хто вмів ним користуватись..
- Не досить, щоб сяяло світло денного сонця, коли світло голови твоєї затьмарене.
- Похибки друзів ми повинні вміти виправляти або зносити, коли вони несерйозні.
- Немає нічого небезпечнішого за підступного ворога, але немає нічого отруйнішого від удаваного друга.
- Збери всередині себе свої думки і в собі самому шукай справжніх благ. Копай всередині себе криницю для тої води, яка зросить і твою оселю, і сусідську.
- Для шляхетної людини ніщо не є таке важке, як пишний бенкет, особливо коли перші місця на ньому займають пустомудрі.
- Хіба не любов усе єднає, будує, творить, подібно до того, як ворожість руйнує?

Література кінця XVIII – поч. XX ст.

Іван Котляревський

"Енеїда" 1798р.

Жанр: ліро-епічна, бурлескно-травестійна поема.

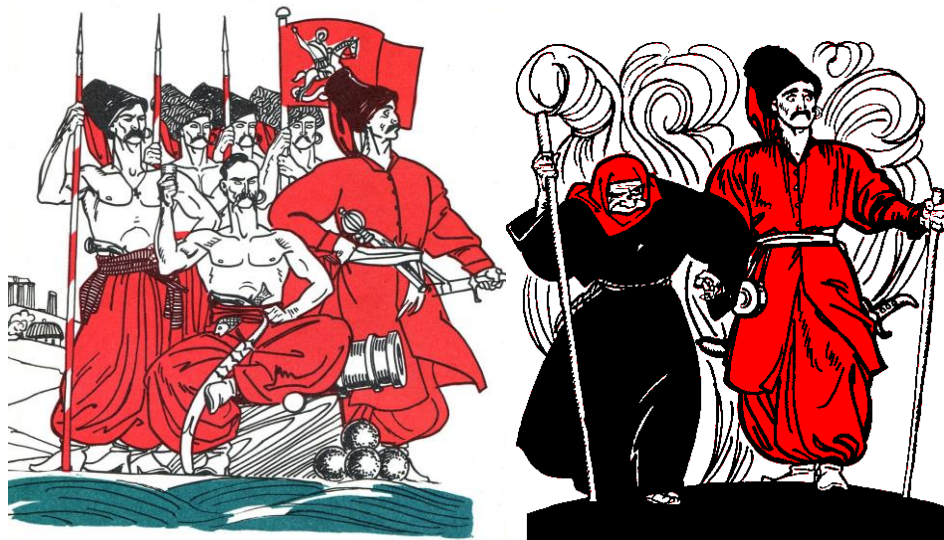
Тема: "Поема Котляревського – самобутній і глибоко національний твір, де старовинних троянців і латинян переодягнено в жупани й кобеняки українського козацтва 18 ст., в каптани й мундири тодішнього чиновництва, у підрясники й ряси "характерного роду" – духовенства, де широким пензлем змальовано побут тогочасного панства, що замінило собою Вергілієвих олімпійців" (М.Рильський)

Художня ідея – зруйнована українська державність, відбудова якої – остаточна мета Енея і його нащадків.

Мова поеми – жива розмовна мова, яскрава, іскриста, мова народу й мова фольклору, прислів'я і приказки.

Перший твір нової української літератури, в якому мова народу – літературна.

<i>Головні герої</i>		
Земні герої	Боги	Троянці
Латин	Венера	Еней
Турн	Юнона	троянці
Дідона	Плутон	Низ та
Ацест	Зевс	Евріал
	Еол	

Проблематика:

- соціальна нерівність;
- захист рідної землі від ворогів;
- громадянський обов'язок;
- честь сім'ї;
- виховання дітей;
- дружба;
- кохання.

Енциклопедія народознавства:

Докладні етнографічні описи вечорниць, поминок, похорону, назв ігор, страв, одягу, посуду, знаряддя праці, українські імена.

П'єса "Наталка Полтавка"

"праматір українського народного театру" (І. Карпенко-Карий)

Прем'єра – в м. Полтаві 1819 р., у рік написання.

- Написана в стилі класицизму;
- Жанрові межі: І.Котляревський: «Опера малоросійська в 2-х діях»;
- Персонажі: немає позитивних чи негативних, головна героїня – Наталка (енергійна, добра) мати – Горпина Терпилиха, Микола, Петро, виборний Макогоненко, возний Тетерваковський.

- Конфлікт соціально-побутовий
- Пісень у п'єсі 22 – для розкриття характерів за змістом:
 - ліричні "Віють вітри, віють буйні";
 - історичні "Гомін, гомін, гомін, гомін по діброві";
 - бурлацькі "Та йшов козак з Дону";
 - сатиричні "Всякому городу нрав і права" ;
 - жартівливі "Дід рудий, баба руда";
- Музику написав – М.Лисенко;
- Події у творі протягом одного дня;
- Сковородинські "мотиви в п'єсі ":
 - основний мотив п'єси – доброчинність природної людини*
 - "сродність" як основа життя
 - мораль –запорука зміни світу на краще

Висновок: Насичена елементами сентименталізму, п'єса пробуджує в читача "довічну правду духовної краси", її сила в "простоті, в правді і, найголовніше, – в любові автора до свого народу." (І.Карпенко-Карий)

Тарас Шевченко

Т.Г. Шевченко - центральна постать українського літературного процесу ХІХ ст. Його творчість мала вирішальне значення в становленні й

розвитку нової української літератури, утвердивши в ній загальнолюдські демократичні цінності та піднісши її до рівня передових літератур світу.

Тарас Шевченко відомий у всьому світі як Великий Кобзар, співець життя народного. Він є основоположником критичного реалізму в українській літературі. Він підняв дух кріпосної України, не зупинився перед зухвалою політикою національного гноблення. Був членом Кирило-Мефодіївського товариства.

Творча спадщина Великого Кобзаря

Збірка поезій «Кобзар»; 9 повістей (із 20-ти задуманих); п'єса «Назар Стодоля»; кілька уривків інших драматичних творів; щоденник; листи.

Поетична збірка «Кобзар» названа в народі Книгою Правди; це «епоха в історії духовного розвитку цілого народу українського», бо вона «відразу відкрила немов новий світ поезії» (І. Франко).

Перше видання «Кобзаря», що вміщувало 8 творів (відкривалося віршем «Думи мої, думи мої...»), припадає на 1840 р.

Етапи творчості Тараса Шевченка:

I - ранній (1838 - 1843 рр.);

II – Період «трьох літ» 1843- 1847 рр.;

(поема «Сон», послання «І мертвим, і живим, і ненарожденним...», вірш «Заповіт»)

III - Період заслання (1847 - 1857 рр.) (вірш «Мені однаково...»)

- 1847 - 1850 рр. (Оренбург, Кос-Арал);

- 1850 - 1857 рр. (Новопетровська фортеця);

IV - творчість після заслання (1857 - 1861 рр.).

«Катерина»

- ✓ Соціально-побутова поема;
- ✓ жанр – ліро-епічна поема;
- ✓ проблематика – соціальна нерівність, трагічна доля селянки-покритки;
- ✓ поема написана у 1838 році;
- ✓ присвячена Василю Жуковському (на пам'ять про викуп з кріпацтва);
- ✓ майже вся поема написана 14-складовим віршем;
- ✓ перший твір Шевченка, у якому описується доля жінки;
- ✓ Катерина – трагічний образ покритки, образ-жертва, образ-страдниця;

- ✓ Кульмінація - зустріч Катерини з Іваном;
- ✓ велику роль у поемі відіграють ліричні відступи;
- ✓ трагедія матері-покритки у феодально-кріпосницькому суспільстві – одна із провідних тем у творчості Тараса Шевченка.

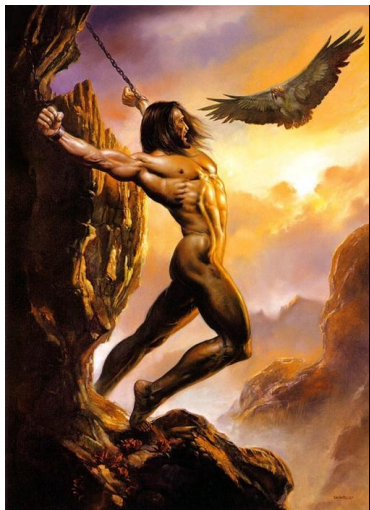
«Сон» («У всякого своя доля...»)

➤ жанр – ліро-епічна поема;

- перший твір політичної сатири в українській літературі;
- сатиричні засоби, наявні у поемі:
 - гротеск
 - сарказм
 - іронія
- автор використовує особливий поетичний прийом – прийом сну;
- поема складається зі вступу і трьох картин сну: Україна, Сибір, Петербург;
- різкий контраст убогого українського села із розкішним Санкт-Петербургом;
- поема має своєрідну композицію: кожна розповідь про нове місце перебування автора у його подорожі чергуються з ліричними відступами, в яких міститься пряма оцінка побаченого, тобто авторський висновок;
- Шевченко ставить перед собою завдання – викрити хижацьку суть царської влади.

«Кавказ»

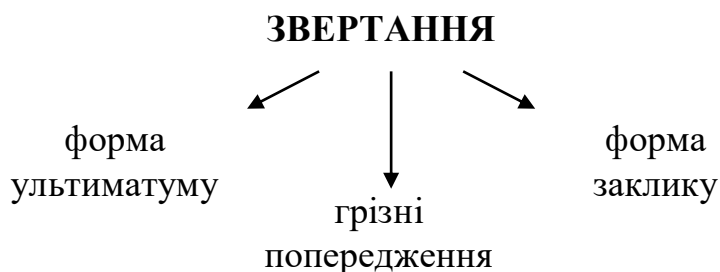
- ❖ жанр – лірична поема-соната;
- ❖ часто називають ліричним твором типу медитації;
- ❖ твір присвячений Якову де Бальмену – другу Шевченка;
- ❖ своєрідність композиції: низка монологів, кожен з яких містить у собі чітко визначений зміст;
- ❖ сонатна будова твору п'ять частин:
 - перша – вступ
 - друга – експозиція
 - третя – розробка
 - четверта – реприза
 - п'ята – кода
- ❖ тема – показ та викриття загарбницької політики самодержавства;
- ❖ чимало фраз поеми стали афоризмами:
 - ✓ «Не вмирає душа наша, не вмирає воля».
 - ✓ «Слава! Слава! Хортам, і гончим, і псарям, і нашим батюшкам царям».

- ✓ «Усі ми в золоті і голі».
- ✓ «На всіх языках все мовчить, бо благоденствує».
- ✓ «Ви любите на братові шкуру, а не душу».
- ✓ «Кати знущаються над нами, а правда наша п'яна спить» тощо.

«І мертвим, і живим, і ненарожденним...»

- повна назва – «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє послання»;
- жанр – лірична поема-послання;
- поема створена в 1845 році;
- твір написаний у формі звернення до української громадськості;
- послання адресовано не окремим особам, а різним соціальним групам;
- у поемі звучить звинувачення української інтелігенції;
- Шевченко втілює в життя місію національного пророка, розпочату в «Кавказі»;
- у творі Шевченко використовує звертання у різних формах:

- епіграф до поеми, взятий зі Святого Письма, допомагає краще зрозуміти головну думку послання;

епіграф: «Коли хтось каже: «Я люблю Бога», а ненавидить брата свого, той неправдомовець».

«Заповіт»

- зразок політичної лірики;
- вірш написаний у формі монологу-звернення;
- поєднання особистих роздумів автора про неминучу смерть із палким закликком боротися за волю рідного краю;
- «Заповіт» – найпопулярніший твір Шевченка в Україні;
- вірш перекладений більш ніж на сто мов народів світу;
- на текст створено понад 60 музичних композицій;
- «Заповіт» Шевченка – це і національний гімн, і революційна пісня.

Пантелеймон Куліш

"Чорна рада"

(роман – хроніка)

Перший український історичний роман

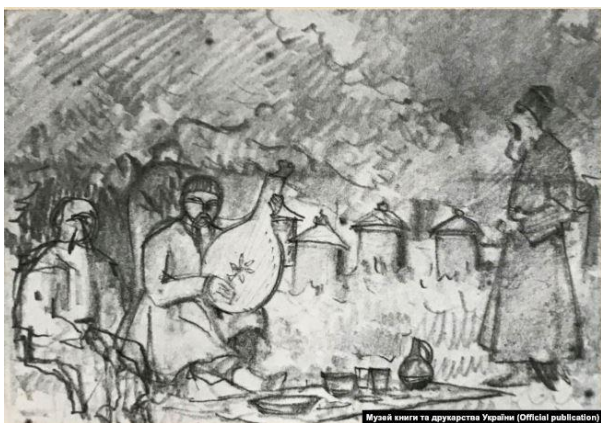
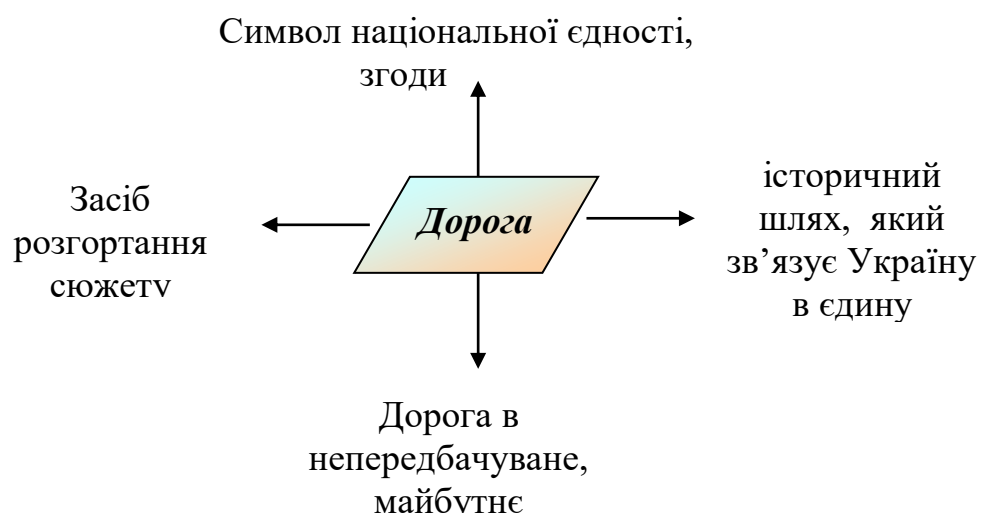
Риси :

- Доба великої Руїни в історії України – історичне підґрунтя роману.
- автор використав літопис Самовидця
- композиція – 18 частин

Тема

<i>Зовнішня:</i>	<i>Внутрішня:</i>
Хроніка "піку" Великої Руїни – Чорної ради 1663р. у Ніжині; доля української державності.	Любовна інтрига, у центрі якої - серце Лесі Череванівни.

Головні персонажі

<i>Реальні історичні особи:</i>	<i>Персонажі створені уявою письменника:</i>
Гетьман Яким Сомко, Іван Брюховецький, полковник Шрам (його прототип – паволоцький полковник Попович), образ народу, "черні»	Петро Шраменко, запорожець Кирило Тур, Михайло Черевань, дружина Меланія, донька Леся; образи січових дідів: батько Пугач, пан Матвій Гвинтовка, кобзар тощо.

Проблематика:

- боротьба за владу;
- взаємини між панством, старшиною і простолюдом;
- стосунки між Україною і Росією;
- козацтво і його місце в історії;
- батьки і діти;
- кохання і подружнє життя;
- роль державного діяча в житті;
- патріотизм і незалежність держави;
- людина і народна мораль.

Іван Нечуй – Левицький

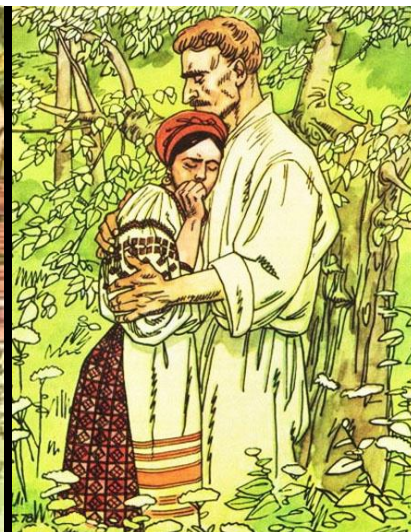
"Кайдашева сім'я" - соціально – побутова повість

Тема – життя пореформеного села з усіма його складнощами й суперечностями в атмосфері повної бездуховності на прикладі родини Кайдашів.

Сюжет:

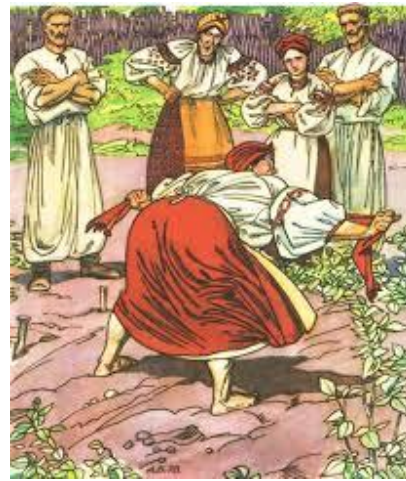
Експозиція	Село Семигори. Сім'я Кайдашів. Розмова братів.
Зав'язка	Сватання й одруження Карпа.
Розвиток дії	Сварки в Кайданів. Стосунки свекрухи - невісток
Кульмінація	Кожна бійка.
Розв'язка	Груша всохла, і дві сім'ї помирились .

Персонажі

<i>Старші Кайдаші</i>	<i>Молодь</i>
1. Омелько – старий, забобонний, обмежений селянин, не поважають діти, гине від алкоголізму.	Карпо – мовчазний, замкнутий, черствий. Мотря – енергійна, горда, працьовита, стає лайливою, загребущою.
2. Маруся – гарна господиня, перейняла панське владолубство і лицемірство.	Лаврін – веселий, ліричний, але з часом перетворюється на такого, як Карпо. Мелашка – поетична, співуча, стає дріб'язковою, егоїстичною, як і всі.

“Найдашева сім'я”

Омелько

небаламосливий, забобонний,
випуцлий, любить перехитрити
парку

«Широке лице було сухорляве
й бліде, наче лице в гонця...
Кучеряве посічене волосся
стирало на голові, як пух, і
блищало сивиною.»

Маруся

- замалою служила у пачів від
них і сама «набралась трохи
панотва», доаймива хазяйка
- шадоба до землі зробила її
шорсткою

«Вже не молода, але й не стара,
висока, рівна, з довластим
лицем, з сірим огнем, з
тонкими губами та бідним

Малює 2-х синів

Карпо

старший син

моблазний, шорсткий, «з нього буде
добрий посіпака», працьовитий

«Широкій в плечах, з
батьківськими карими гострими
огнями. Тонкі пружки його блідого
лица з тонкими губами мали в собі
щось неласкаве. Гострі темні очі
були ніби сердиті.»

Лаврін

молодший син

лагідний, шартівливий,
протилежний за характером
і зовнішністю брату,
неконфліктний, романтичний.

«Молоде довласте лице було
рум'яне. Веселі сині, як небо, очі
світлились привітно й ласкаво.
Тонкі брови, руські дрібні кучері

Мотриси

«...не дуже тонка, з кремезними
носами, з рукавами, позакругаваними
по лікті, з горничими косами, вона була
ніби намальована на білій стіні»

Мелашка

«Була невелика на зріст, але рівна, як
струна, чужка, як тополя, гарна, як
первона калина, довгообраза, повновіда,
з тонким носиком»

Панас Мирний

"Хіба ревуть воли, як ясла повні?" –

Жанр - соціально – психологічний роман.

Історія написання:

Нарис «Подорож від Полтави до Гадячого» 1874

Повість "Чіпка"

"Пропаща сила", 5,6 редакція – в співавторстві з Іваном Біликом.

"Хіба ревуть воли, як ясла повні?" 1875рік

Тема:

"Роман з народного життя", в якому "змальовано майже столітню історію українського села" (І.Франко)

Композиція: " будинок з багатьма прибудовами і надбудовами " (О.Білецький)

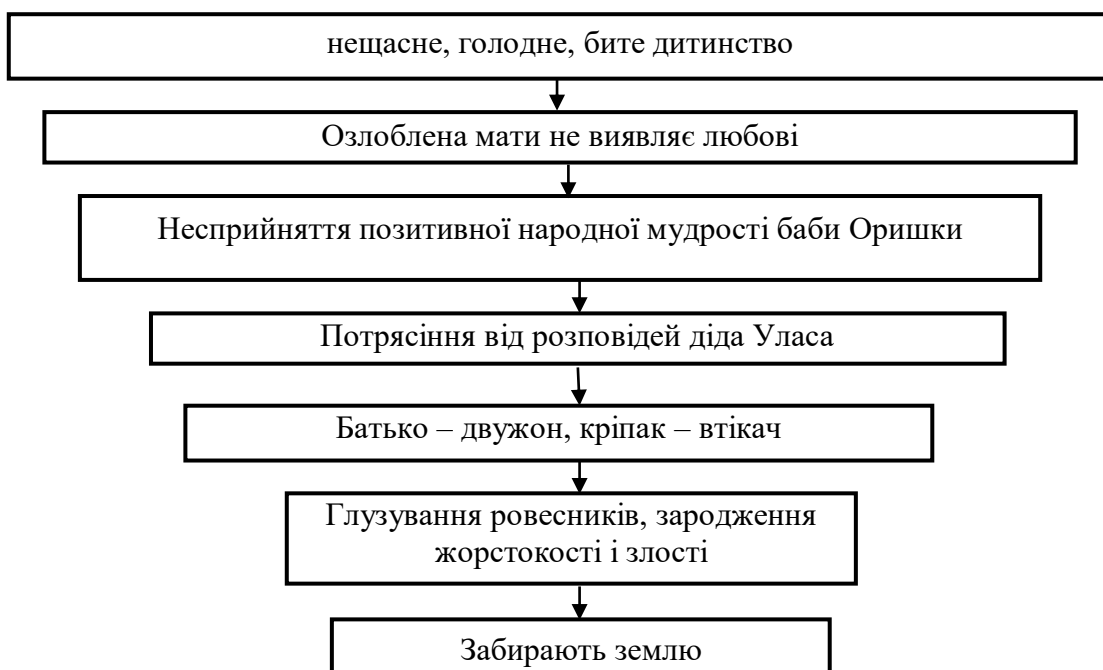
- 1 частина – дорослий Чіпка і перше кохання.
- 2 частина – історія села Піски, історія Максима Гудзя.
- 3 частина – складна доля хлібороба Чіпки, добро і зло.
- 4 частина – підсумок життя Максима, Чіпки.

Проблематика

- народна мораль;
- батьки і діти;
- добро і зло;
- земля і достаток;
- кріпацька неволя;
- "пропаща сила";
- жінка в сім'ї;
- любов і сімейне щастя;
- праця.

Чіпка - складний проблематичний образ правдошукача і кримінального злочинця.

Причини падіння: Опускається на дно: пиячить, грабує, вбиває.

Українська драматургія

Театр корифеїв

Трупа П. К. Саксаганського та І. К. Карпенка-Карого. 1895 р.

Етапи розвитку українського театру:

1. "Наталка Полтавка" 1819р. м. Полтава "Сватання на Гончарівці" Г.Квітка-Основ'яненко, "Назар Стодоля" Т.Шевченко. Аматорські театральні гуртки.
2. Початок 80-х років; Ініціатива Марка Кропивницького та Миколи Садовського 1881р. – м. Кременчук, Харків, Полтава, Київ кілька українських вистав російською трупю.
3. Восени 1882р. – м. Єлисаветград утворилась **українська професійна трупа** М.Кропивницького: Марія Заньковецька, Олександра Вірина і три брати Тобілевичі: Микола Садовський, Іван Карпенко-Карий, Панас Саксаганський та сестра Марія Садовська-Барілотті. Михайло Старицький – організація оркестру, за власні кошти придбав гардероб, декорації
4. 3 серпня 1883р. в Одесі трупа відкрила сезон п'єсою "Наталка Полтавка"
5. 1885р. із трупи Старицького виділилась окрема трупа, яку очолив М. Кропивницький.

<i>Михайло Старицький</i>	<i>Марко Кропивницький</i>	<i>Іван Карпенко-Карий</i>
"За двома зайцями" "Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці" "Не судилось" "Розбите серця" "Талан"	"Дай серцю волю, заведе в неволю" "Доки сонце зійде, роса очі виїсть" "Глитай, або ж Павук" "Пошились у дурні"	18 п'єс: "Мартин Боруля", "Сто тисяч", "Хазяїн", "Суєта", "Наймичка", "Бондарівна", "Сава Чалий".

Іван Карпенко-Карий

Іван Карпович Тобілевич

« Сцена - мій кумир, театр - священний храм для мене! »

«Мартин Боруля», 1886 рік

Жанр – трагікомедія

Тема – дворянство як міф про краще життя, бажання Мартина Борулі стати дворянином.

Автобіографічність - сюжет побудований на фактах із життя родини Тобілевичів:

В основу сюжету твору покладено невигадану анекдотичну історію гонитви селянина за дворянством і втрати надії на нього через прикрий недогляд, допущений писарем у минулі часи — розбіжність в одній-єдиній літері прізвища. Драматург узяв родинну подію, коли батько Карпо Адамович намагався довести своє дворянство, щоб вивести принаймні дітей із селянського стану за походженням у стан панський. Та всі старання пропали марно. У документах його прізвище фігурувало в двох різновидах: Тебілевич і Тобілевич. Іван Карпенко-Карий добре пам'ятав, що довелося пережити батькові після офіційної відмови йому в дворянському званні. Старий, як і головний герой драми «Мартин Боруля», мало не помер від образи.

Тематична спорідненість із комедією Мольєра «Міщанин - шляхтич»

Основні ідеї: викриття хабарництва в судочинстві, засудження відмови від особистіших цінностей заради станової приналежності.

Композиція: комедія в 5-ти діях - так визначив жанр твору автор. Події відбуваються протягом кількох тижнів.

Драму було надруковано у львівському журналі «Зоря» у 1891 році. Роль Мартина Борулі блискуче грав Марко Кропивницький.

Події у драмі відбуваються в середині XIX століття у родині багатого орендатора землі.

Дійові особи: багатий селянин Мартин Боруля, його дружина Палажка, діти: Марися й Степан; багатий шляхтич Гервасій Гуляницький та його син Микола; реєстратор з ратуші Націєвський; повірений Трандалєв; наймити Омелько й Трохим.

Розв'язка: спалив усі папери про дворянство:

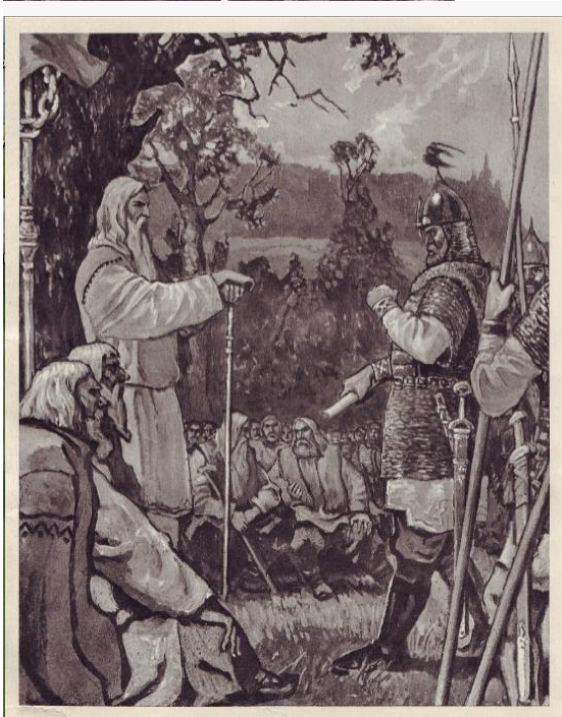
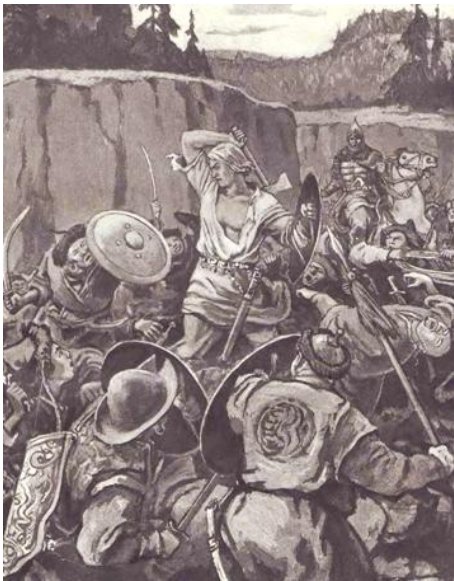
«Чую, як мені легше робиться, наче нова душа сюди ввійшла, а стара, дворянська, — попелом стала».

Іван Франко

Повість «Захар Беркут» 1882р.

«Думка в мене була — написати повість по-німецьки... історично-сенсаційно-реальну, та що, вже ось пару місяців ношуся з нею, як дурний з ступою, а навіть зачати ще не ввів. Чи ввійде ж восени скінчити, і взагалі, чи буде з тої кози м'ясо?».

Зрештою, у 1883 році він отримав премію за твір, який було надруковано у «Зорі» під назвою «Захарь Беркуть. Образъ громадского життя карпатской Руси въ XIII вѣцѣ».

Тема: розповідь про те, як волелюбний народ Руської землі боронив свою батьківщину від монголо-татарської навали.

Ідея: возвеличення мужності, патріотизму, винахідливості, рішучості, вміння долати перешкоди, боротися з труднощами; засудження підступності, зради, жадності, жаги до збагачення за рахунок інших.

Основна думка: сила народу — в його єдності, підтримці, повазі одне до одного.

“Кожний дбає тільки про себе, не розуміючи того, що таким робом роздроблюються їх сили, ослаблюється громада”. (“Захар Беркут”)

Жанр: історична повість.

Проблематика твору:

- 1) захист рідної землі;
- 2) моральний вибір;
- 3) єдність, згуртованість народу — запорука перемоги;
- 4) людина і природа;
- 5) кохання, вірність, самопожертва;
- 6) взаємовідносини батьків і дітей.

Епіграф – слова О.Пушкіна

“Лови на грубого звіра — то не забавка, то боротьба тяжка, не раз кровава, не раз на життя і смерть”. (“Захар Беркут”)

“Віддавна Захар Беркут прийшов був до того твердого переконання, що як чоловік сам один серед громади слабкий і безрадний, так і одна громада слаба, і що тільки спільне порозуміння і спільне ділання многих сусідніх громад може надати їм силу і може в кожній громаді поокремо зміцнити свободні порядки громадські. Тож ніколи, працюючи всілякими способами для своєї Тухольщини, Захар не забував і про сусідні громади”. (“Захар Беркут”)

«Захар Беркут» мав дві екранізації. Перша – Леоніда Осики – 1971 року. Сценаристом був Дмитро Павличко. Тоді у фільмі знялися такі відомі актори як Борислав Брондуков, Василь Симчич та Костянтин Степанков, а також режисер і сценарист Іван Миколайчук.

Збірка "Зів'яле листя"

Лірична драма 1896р., 1911р.

Композиція:

Весна "Перший жмуток"

Літо "Другий жмуток"

Осінь-зима "Третій жмуток"

Муки розбитого
серця через
нерозділене
кохання

"Чого являєшся мені у сні?"

- лірична перлина збірки;
- написана ямбом;
- внутрішній монолог;
- щиросердечна сповідь зраненої душі;
- біль безнадійного кохання;
- драматизм і глибина почуттів.

Поема "Мойсей"

Жанр – філософська поема

Джерело натхнення – події російської революції 1905р.

Тема – смерть Мойсея як пророка, не визнаного народом.

"Ся тема в такій формі не біблійна, а моя власна, хоч і основана на біблійному оповіданні."

І. Франко

Будова: 20 пісень і пролог.

4 композиційні картини:

I (1 – 11 пісні) Змалювання, наростання і загострення конфлікту між народом і пророком, до повного розриву.

II (12 – 18 пісні) Мойсей у вигнанні. Філософські роздуми.

III (19 пісня) Зустріч Мойсея з Єговою.

IV (20 пісня) Смерть Мойсея – поштовх, що розбудив народ.

Пролог – звернення і заповіт українському народові:

«Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорозжжю,
Людським презирством, ніби струпом вкритий!»

Основна думка:

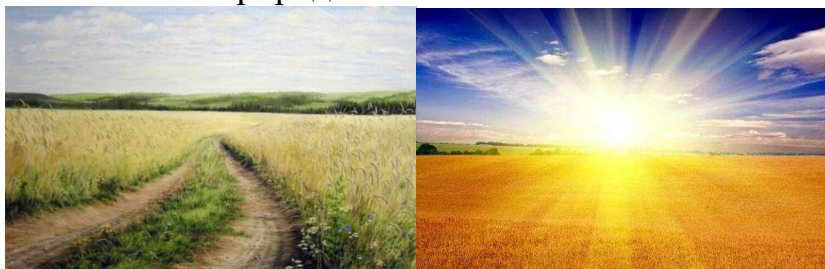
Щоб здобути державність, народ не повинен бути бидлом, якого поганяють, а духовним монолітом, об'єднаний спільною метою. Вождь – несхитний, терпеливий, цілеспрямований і люблячий свій народ.

Михайло Коцюбинський

новела «Intermezzo»

Написана 1908 року у селі Кононівка, де стомлений М.Коцюбинський був на відпочинку.

У новелі «Intermezzo» немає сюжету, що розвивався, конфлікту діалогів. Майже суцільний пейзаж, царство природи. Все це об'єднане в одне ціле зболеним «Я», яке шукає зцілення в обіймах природи.

«Intermezzo»

- Соціально-психологічна новела.
- Лірична симфонія
- Лірична драма в прозі
- Пейзажна новела
- Багатство зорових і слухових образів

Тема - митець і суспільство

За жанром – лірико-психологічна поема в прозі, написана в імпресіоністичному жанрі.

Імпресіонізм відтворює не саму дійсність, а як вона впливає на людину, її емоції, душевний стан. Ознака – заглиблення у внутрішній світ.

Кульмінація твору – зустріч митця із селянином.

Ядро конфлікту – Моя утoma і Сонце.

Сонце → проникає в душу → Тепліє → Відганяє втому

Невидимі образи	Зіткнення мінорної і мажорної теми	Видимі
Моя утoma Залізна рука міста Людське горе		Сонце Ниви в червні Три білі вівчарки Зозуля – жайворонки.

Герой: складна боротьба в душі героя, роздвоєння, смуток, нервовість, стрес.

Психологічні зміни:

Утoma – стрес – інтермецо – рівновага –
спроможність сприймати людське горе.

Повість «Тіні забутих предків»

Задум написати повість із життя гуцулів народився у М.Коцюбинського під час перебування у гірському селі Криворівня.

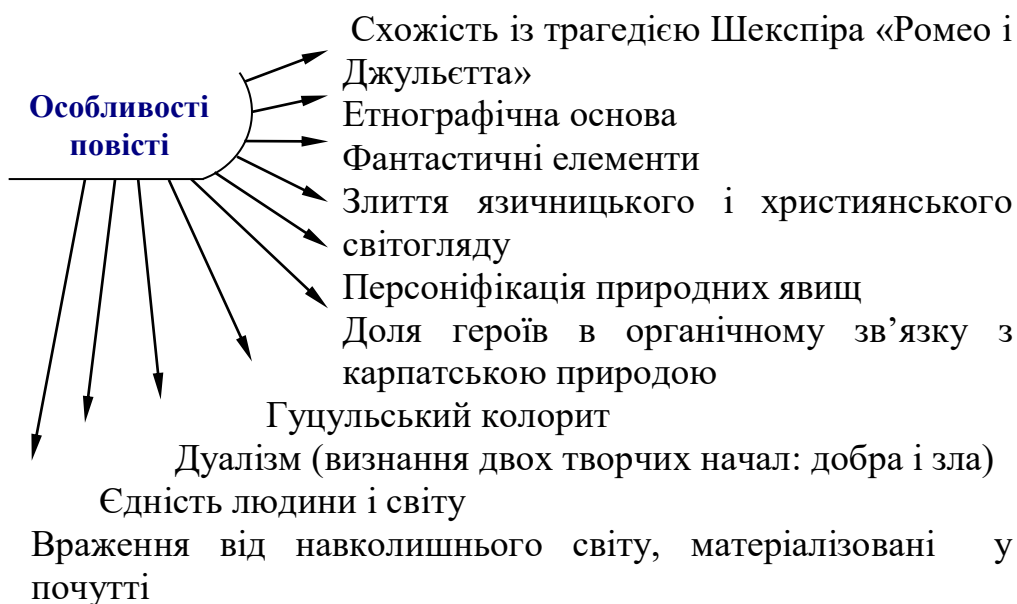
С. Параджанов зняв фільм за повістю українською мовою.

Тема повісті: чарівний світ поетичної краси гуцулів, їхніх звичаїв, побуту, фольклору, показ єдності людини і природи.

Ідея: гімн природі, чистоті людських взаємин і почуттів, засудження бездуховного життя, обмеженого дрібними потребами та інтересами.

Особливості повісті

Проблематика:

- Гармонія між людиною та світом природи.
- Життя і смерть, добро і зло.
- Сила кохання і неможливість існування без нього.
- Вплив мистецтва на людину.
- Роль прощі в житті людини.
- Стосунки батьків і дітей.
- Язичництво і християнство.

Конфлікт

Між родами	Палійчуки – Гутенюки
Людина – природа	Іван – Чугайстир
Людина – власне «Я»	Роздвоєність Івана
Побутовий	Іван – Палагна
Людина – буття	Іван – смерть
Духовність – матеріальне	Іван – Палагна

Образи повісті

Марічка ←————→ Іван

Гармонія почуттів, поетичність, ідеал кохання

спосіб життя без Марічки

Юра – мольфар ←———— Палагна

Зрада, пристрасть

Василь Стефаник

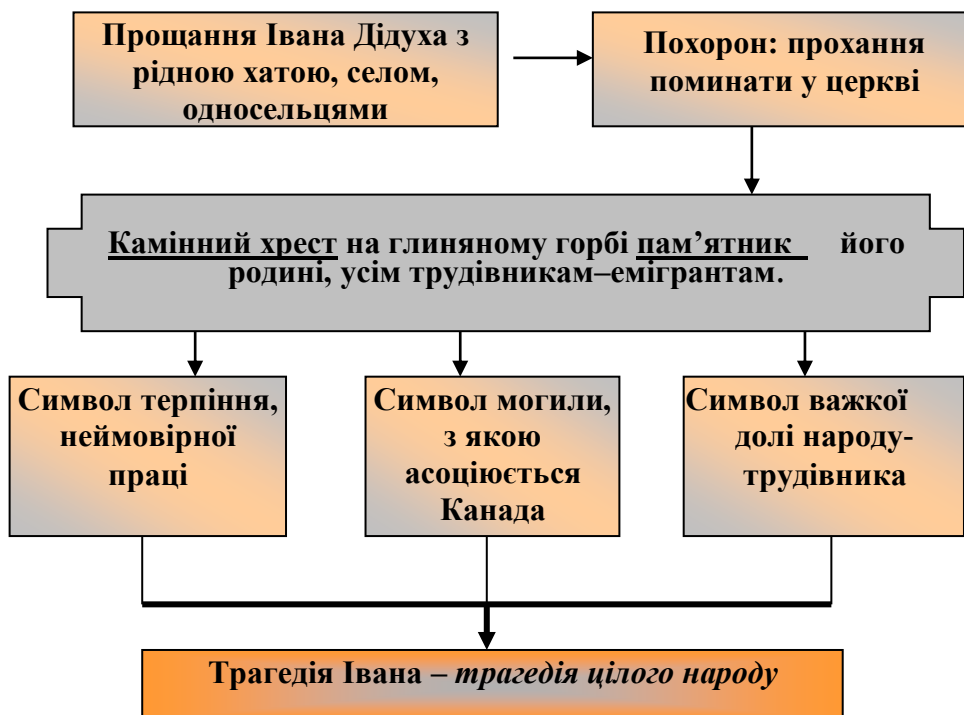
Представник Покутської трійці

Новела "Камінний хрест"

Тема – еміграція українців з Галичини на американський континент

- Прообраз головного героя Івана Дідуха – Стефан Дідух (односелець Стефаника) або Іван Ахметійчук.
- Головна причина еміграції: пошуки кращої долі.

“Камінний хрест”

Іван Дідух
(переломаний)

«Я ціле життя лиш роб, та й роб, та й роб! Не раз, як динька кінчалася, а я впаду на ґрунті та й ревно малюю до бола: Господи, не покинь ні ніколи горьким павалком хліба, а я буду все працювати, хіба бий не мій ні руков, ні нолов кинуть!»

Намалання Дідуха зміцнити життя закінчуються безрезультатно.
Головний герой переїздить до Канади на прохання дітей та дружини.

Ольга Кобилянська

«Valse mélancolique»

Безпосереднім поштовхом до написання новели стали її непрості особисті стосунки з О. Маковеєм. Про автобіографічність твору сама письменниця в листі до нього в 1898 р. писала:

«Прочиталисьте “Valse melanc.” і знаєте історію мого життя. Се моя історія. Більше не кажу нічого».

Власну життєву драму О. Кобилянська змогла узагальнити до осмислення долі значної частини українського жіноцтва того часу.

Жанр – музична новела.

Тема: музика, мистецтво та їх вплив на людину, а також доля талановитого митця.

три артистичні натури Ганни, Марти та Софії.

Ганна	Марта	Софія
Найкраща улюблениця долі	Вчителька біблійна Ада	Піаністка
Примхлива, гарна, емоційна, нестримна, вибухова, непостійна, мала чисту душу, талановита, мрія – розвиватися, самотужки виховує сина, займається творчістю, феміністка, відкидає можливість кохання	втілення любові стримана терпляча жіночна вроджена жінка і мати щаслива у шлюбі традиційні погляди на життя 1 частина-повна веселості 2 частина- неспокій, "смутий акорд"	загадкова творчо обдарована лірична емоційна принижена "нещасливе кохання" тричі виконує "Меланхолійний вальс": 1 частина-легка і безтурботна 2 частина-бентежна і трагічна ↓ смерть героїні. "Є рід любові жінок, ... на якій мужчина ніколи не розуміється. Вона для нього заширока."
Мотив вальсу музика - мистецтво Сильні, вольові, самодостатні, горді, незалежні, шукають щастя.		

Вони різні за характером, але їх об'єднує любов до краси, прагнення до гармонії, фізичної та духовної досконалості.

Основний зміст твору - художній аналіз їхніх думок та почуттів героїнь
проблема - жіночого щастя.

Мотив вальсу у творі наскрізний і об'єднує всі події в завершене ціле.

Музика є центральним образом: з неї починається твір і закінчується.

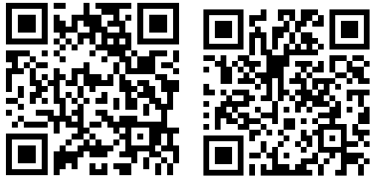

У «Valse melancolique» О. Кобилянська виступає новаторкою у створенні художньої форми. Словесний твір не лише наповнений музикою, а й звучить, як музика. Це виражається і в ритмічності оповіді з її перепадами від розміреного й неспішного темпу до швидкого й напруженого, а потім знову сповільненого, й у відтворенні симфонії почуттів героїнь, й у напруженій мелодійності слова.

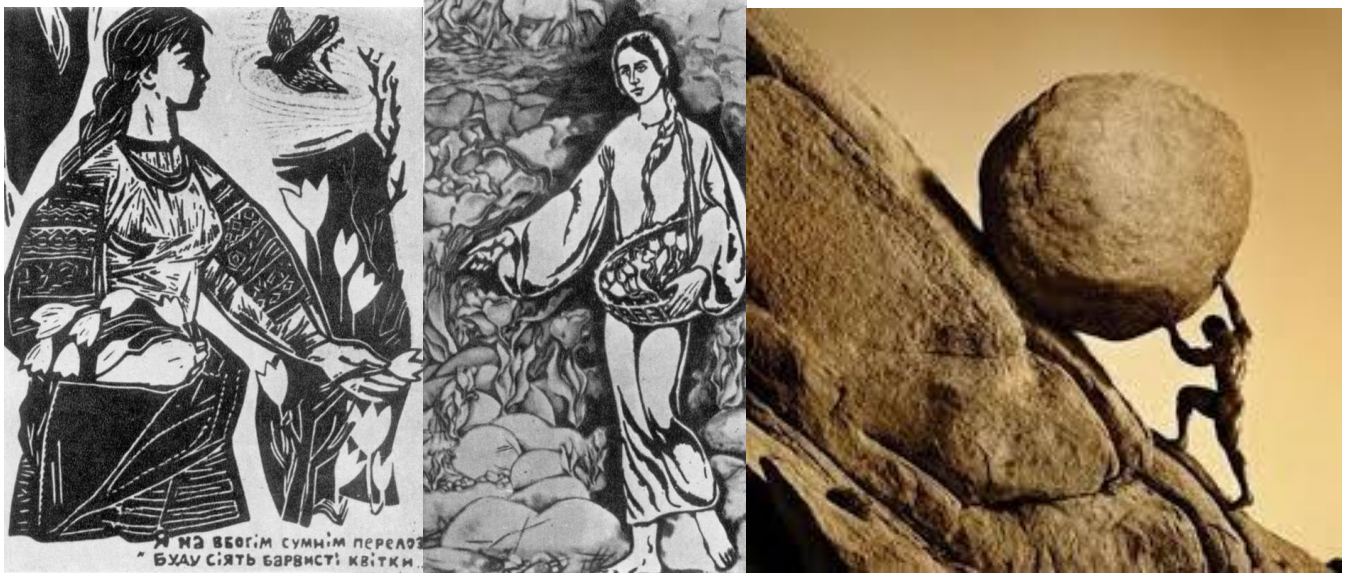
Леся Українка

Лариса Косач

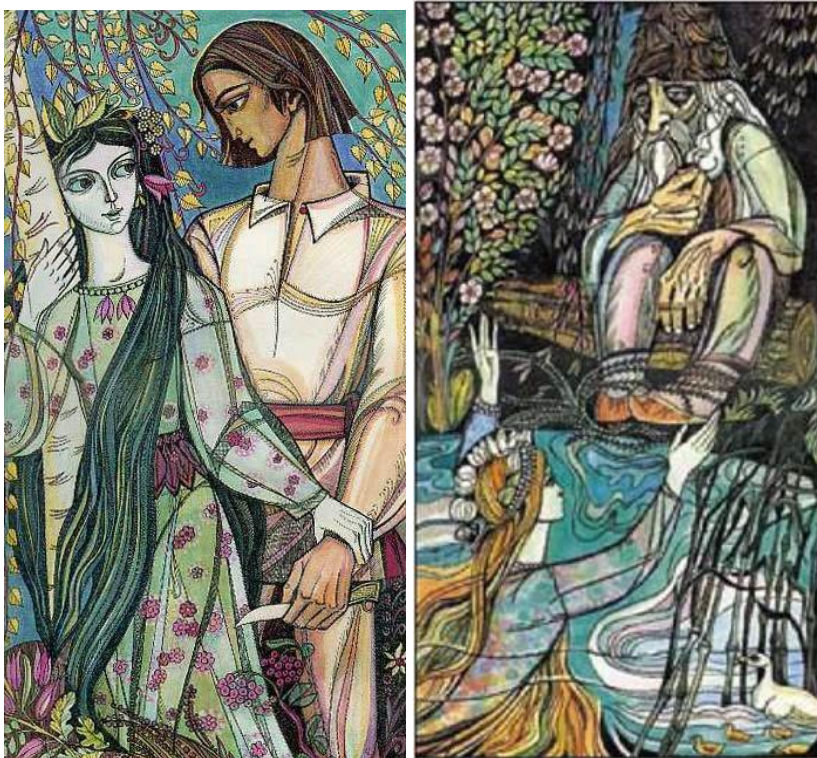
"Contra spem spero!" (лат. "Без надії сподіваюсь") 1890 р.,
збірка "На крилах пісень"

Паспорт твору	
Літературний рід: лірика. Вид лірики: медитативна лірика Жанр: вірш Художній напрям, стиль: модернізм, неоромантизм Провідний мотив: заперечення тужливих настроїв, протиприродних молодості, оптимізм людини за будь-яких життєвих ситуацій. Тема вірша: роздуми про негаразди у житті та сподівання на краще. Головна ідея: є підняття духу та надії на те, що після чорної життєвої смуги буде біла. Вона запевняє, що якщо вірити у добро, коли навіть немає віри, світ змінюється на краще і всі негаразди легше пережити, коли знайти останню краплю надії. Ліричним героєм є сам автор. Головним – людина, яка хоче жити щасливо і намагається закрити очі на усі нещастя, які звалилися їй на плечі. У творі ліричного героя можна утотожнити з Лесею Українкою. Віршовий розмір: тристопний анапест, перехресне римування Художні засоби: • епітети: <i>хмари осінні, весна золота, молодії літа, думи сумні, вбогім сумнім перелозі, барвисті квітки, сльози гіркі, кора льодовая, кора міцна, весела весна, гора крута крем'яная, камінь важкий, вага страшна, пісня весела, довга нічка, зірка провідна;</i> • метафори: <i>владарка темних ночей;</i> • звертання: <i>гетьте, думи, ви хмари осінні! ; геть, думи сумні!</i>	Також, не можна не зазначити про присутність міфологеми у творі. Вірш привертає увагу своєю простотою думки та високо піднятим настроєм. Уся поезія побудована на антитезах, причому художні протиставлення звучать як крилаті, афористичні вислови, їх виразність досягається за допомогою метафоричної образності, яка посилює емоційність звучання твору. Імпульсом до створення вірша стало загострення в авторки хвороби, проте подолання особистої недуги переросло в утвердження героїчної особистості, яка готова всі зусилля віддати боротьбі проти кривди в найширшому соціальному та національно-визвольному аспектах. Леся Українка утверджувала незламність духу людини й оптимістичним мотивом, і всіма художніми засобами, й експресивним художнім звучанням, коли категоричне «Ні!» на початку твору змінилося ще рішучішим «Так!» в останній його строфі.

"Лісова пісня" – казковий дивосвіт коханої Волині 1911р., м. Кутаїсі

Тема: гімн єднанню людини й природи, пісня про велич духовного, про шляхи шукання щастя. болісні

Жанр - драма-феєрія, драма-казка

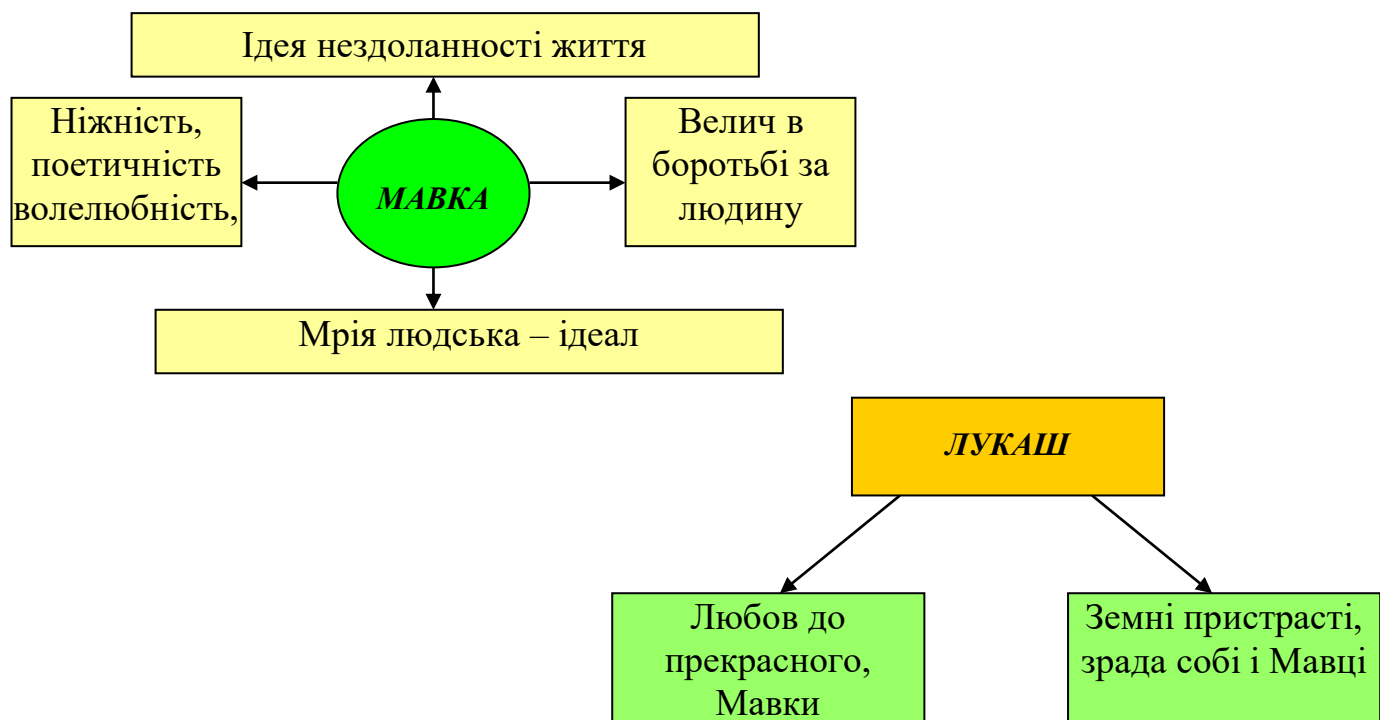
Джерело написання – народна творчість.

Конфлікт – суперечність між мрією і дійсністю.

Образи	
Люди	Міфологічні персонажі
Лукаш, його мати, Килина, дядько Лев	Мавка, Водяник, Лісовик, Перелесник, Русалка та ін.

Композиція: Розвиток стосунків Мавки і Лукаша

Пролог	III дії:
наповесні	1 дія – весна → кохання 2 дія – літо → зрада 3 дія – пізня осінь – початок зими → смерть

"Лісова пісня"

Реальний світ

Місцевий світ

Килина
дружина

Мавка
кохана

Лукан

Батько

Лісовик

мати

Дядько Лев
брат матері

Ізмі смителі лісу:

Той, що греблі рве

Дерелесник Водяник

Той, що в скалі сидить

Микола Вороний
«Блакитна Панна», 1912

Літературний рід: лірика.

Жанр: ліричний вірш.

Вид лірики: пейзажна.

Провідні мотиви: возвеличення краси природи і єдність її з мистецтвом.

Віршовий розмір: хорей.

- вірш має витончену форму, яскраві тропи
- Блакитна Панна — це образ Весни «у серпанках і блаватах», якій уся земля виспівує: «Осанна!» і тривожить душу ліричного героя. Для символістів, як і для представників інших модерністських стилів, форма вірша, художні засоби набували дуже великого значення: важливо не стільки що сказати, а як сказати.
- Микола Вороний став, по суті, новатором у розширенні музичних можливостей українського вірша: «Блакитна панна» рясніє асонансами й алітераціями, як і сама Весна, що приходить до нас із співом птахів і ручаїв. Сам автор зазначав: «Я писав не так од образу, як од звуку. І дійсно, мелос, спершу примітивний, а далі технічно все більше ускладнений, був джерелом моєї пісні-вірша».
- джерелом поезії, її ритму й звучання, є мелодія. Звук для символістів — понад усе. У науці навіть відоме поняття «звукосимволізм»
- Специфічне розміщення рядків у строфах: вони ніби сходинок, по яких скрапує на весні талий сніг під грою сонячного проміння. Таке розміщення рядків поезії будить особливий темпоритм. Отже, форма у поетів-символістів — це надважливий засіб витворення потужного ліричного струменя.

Олександр Олесь (Кандиба)

Найвідоміші твори: збірка «З журбою радість обнялась»

«Чари ночі» (1907)

Паспорт твору	
Літературний рід: лірика. Жанр: романс (він став популярною народною піснею). Вид лірики: інтимна Провідний мотив: захоплення красою життя й красою кохання. Віршовий розмір: ямб. Вірш належить до збірки «З журбою радість обнялась». 	- автор закликає читача улити «струмінь власної душі» у «шумляче море» краси весняної природи, до дна випити чашу щастя від молодості й кохання, тим паче, що щастя — надто швидкоплинне. - краса життя, краса кохання — над усе. Продовжуючи народнопісенну традицію, О. Олесь будує вірш на наскрізному паралелізмі «людина — природа»: <i>Сміються, плачуть солов'ї І б'ють піснями в груди: «Цілуй, цілуй, цілуй її — Знов молодість не буде!»</i> - численні <i>персоніфікації</i> (наприклад, у п'ятій строфі) підкреслюють злитість природи й людини в прагненні жити, кохати й бути щасливими. - проступає у вірші і традиційний для поета контраст, який особливо підсилює, загострює спалах радості, кохання. <i>Гори! — життя єдина мить, Для смерті ж — вічність..</i>

«О слово рідне! Орле скутий!..» (1909)

Паспорт твору	
Літературний рід: лірика. Жанр: ліричний вірш. Вид лірики: патріотична. Провідні мотиви: любов до рідної мови і заклик до її збереження. Віршовий розмір: ямб Ідея вірша висловлена в міфологічно-біблійних символах меча, сонця, судних дощів. Меч тут символізує войовничу грань українського слова, а отже, і самої нашої національної душі; сонце — миролубну, окрилену, творчу властивості мови. 	- гостро порушує проблему рідного слова, щиро захоплюється ним і нищівно картає колонізаторів, які його нищать, і своїх безбатченків, котрі його зневажають. - вірш насичений потужним патріотичним почуттям, яке особливо посилюють риторичні вигукки й звертання. - красу, мелодійність і багатство української мови О. Олесь розкриває через емоційно насичені пейзажні порівняння, метафоричні епітети (<i>співочий грім, шовковий спів, левій рев Дніпра</i>). - автор переконаний, що мовне, національне відродження України обов'язково стане судними дощами для її

Павло Тичина

Тематика

Кларнетизм - термін для позначення поетичної системи ранньої творчості П.Тичини; філософська ідея всеєдності. Виражена за допомогою художніх засобів: асонанс, алітерація, анафора, епіфора, епітет, метафора.

- Лірика з пейзажними і любовними мотивами з піднесеним настроєм «Арфами, арфами...», «Гаї шумлять...»;
- вірші з ліричним трагізмом та елементами народної історичної пісні;
- вірші про революцію, долю національної культури.

**Сонячні
кларнети
1918 р.**

Особливості:

- Унікальне і наймузичніше творіння;
- сонячна віра в життя, людину, рідний край;
- українська природа сповнена ніжності й чуйності;
- поетичний ліризм;
- звучання поезії – кларнети, глибокі та ніжні інструменти;
- синтез сонячного тепла й світла з музикою;
- чергування здорових і слухових образів

Шедеври інтимної лірики:

«О панно Інно...» 1915

Це - щире освідчення ліричного героя, його схвильована сповідь, у якій «кожне слово - мов клавіш» (С. Тельнюк), «ніби інший звук, інший настрій» (П. Хропко)

Літературний рід: лірика.

Вид лірики: інтимна

Провідний мотив: нестерпна туга за втраченим коханням, поєднана зі світлим спогадом про нього.

Віршовий розмір: ямб

Художні засоби: метафора, порівняння, персоніфікація, риторичні запитання, авторські неологізми.

«Ви знаєте, як липа шелестить...» 1911 р.— паралелізм картин природи і людських переживань.
Перегук із поезією Олександра Олеся («Чари ночі»).

Сотник Федір Тимченко
учасник бою під Крутами

НА АСКОЛЬДОВІЙ МОГИЛІ УКРАЇНСЬКИЙ ЦВІТ!

**ЛЕГЕНДАРНИЙ ПОДВИГ ГЕРОЇВ КРУТ –
НАЙВЕЛИЧНІША ЛЕГЕНДА НАШОЇ НАЦІЇ.**

Євген Маланюк

Паспорт твору	
Жанр: громадянська лірика Вид лірики: громадянська, вірш-реквієм. Віршовий розмір: тристопний-чотиристопний хорей із пірихієм та усіченими стопами. Римування: перехресне; римуються окремі звуки: їх — молодих, цвіт — світ, рука — ріка, покарай — край, святих — їх. Провідний мотив. Павло Тичина зобразив приклад самопожертви молодих патріотів заради Батьківщини, утвердив ідею патріотизму й гуманізму, засудив жорстокість, терор і класову ненависть. Композиція. Вірш має кільцеву композицію і складається з п'яти строф. Поезія починається й закінчується рядками: «На Аскольдовій могилі поховали їх». Образи твору. Ліричний герой — це збірний образ тридцяти юних захисників України, які загинули, захищаючи незалежність Батьківщини. Це — тридцять мучеників, цвіт нації. У творі багато образів-символів: сонце, вітер, Дніпро. Символічним є й образ Каїна, який підняв руку на патріотів рідної землі.	«Пам'яті тридцяти» ушлявлює подвиг студентів та учнів, які прийняли бій під Крутами й полягли за незалежність своєї батьківщини. Вони — цвіт української нації, щирі патріоти, які ділом довели свою відданість рідному краю. <i>Трагедію довгий час замовчували, й вірш поета нагадав про цей подвиг, збудив совість і свідомість українців. В основу твору «Пам'яті тридцяти» покладено дійсні події, що відбулися 29 січня 1918 року. Проти регулярної більшовицької армії виступили юні патріоти-українці. Загиблих у бою під Кругами юнаків поховали в Києві на Аскольдовій могилі.</i>

Максим Рильський

«У теплі дні збирання винограду»

Паспорт твору	
Рід літератури: інтимно-філософська лірика. Жанр: сонет. Мотиви: відтворення краси почуттів людини, її єднання з природою, стану закоханості у світ. Художній напрям, стиль: неоромантизм. Художні особливості: вічність і кохання, близькість до нас людей, які жили так давно, але відчували так само, передає вірш «У теплі дні збирання винограду». 	Душа Еллади мов прокинулась на мить, коли М. Рильський змалював зустріч грецьких юнака та дівчини, селян-виноградарів. Цей вірш — гімн кохання й молодості: І він потягся, як дитина, радо І мовив: — Добре бути молодим У теплі дні збирання винограду. Вірш розкриває перед читачем велику радість і повноту життя: першу зустріч з милою, зародження першого хмільного почуття. Весь світ навкруги надихає близькістю щастя. Поет прославляє почуття любові, якому надає античного колориту, естетично підносить його.

Володимир Сосюра

«Любіть Україну», 1944р,

Віршовий розмір – амфібрахій
Любіть Україну, як сонце, любіть,
як вітер, і трави, і води...
Не можна любити народів других, коли
ти не любиш Вкраїну!..

1951 року в газеті «Правда»
за цей вірш поета звинувачено як
буржуазного націоналіста.

Всім серцем любіть Україну свою і
вічні ми будемо з нею!

**Володимир
Сосюра
1898-1965**

Провідний мотив: щира
любов до рідної України.

Вид лірики: патріотична.

Віршовий розмір: амфібрахій.

Поезія – палке слово поета, мовлене
в радісну годину визволення української
землі від фашистських загарбників. Має
форму послання, палкий заклик – заповіт.
Анафора «Любіть Україну» робить вірш
струнким і композиційно завершеним.

Богдан – Ігор Антонич
«Різдво»

Паспорт твору

Літературний

рід: лірика.

Жанр: ліричний вірш.

Вид

лірики: філософська.

Провідний

мотив: таїнство
різдвяного вечора
(переплетення християнських і язичницьких мотивів).

Віршовий

розмір: хорей.

Б.-І. Антонич не вдавався до «оязичнення християнства» чи — навпаки. Він уміло взаємодоповнював дві однаково рідні українцям релігійні системи. Як-от у вірші «Різдво», де християнське таїнство народження Спасителя тонко помережане язичницькими мотивами. Саме воно відбувається в українському, лемківському середовищі. І навіть волфи уподібнюються до лемків: «Прийшли лемки у кресанях і принесли місяць круглий». Образ місяця, що проймає увесь твір, — теж праукраїнський, язичницький символ Різдва, народження нового світу. Отже, залучаючи творчу фантазію, уяву, автор щільно переплітає християнську й українську традиції, робить інтимним переживання віри.

Микола Хвильовий (Микола Фітільов)

Засновник ВАПЛІТЕ,
ініціатор літературної дискусії
1925-1928рр.

«Я (Романтика)»

Жанр – новела

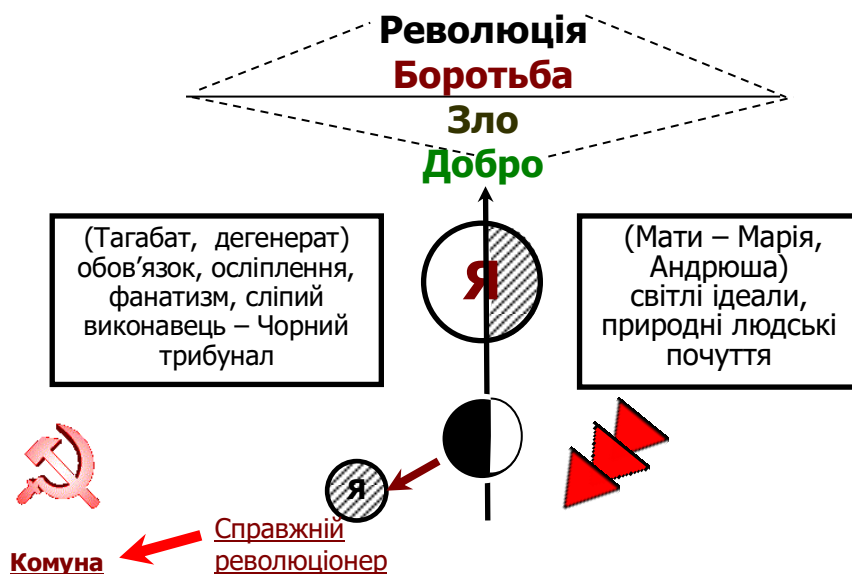
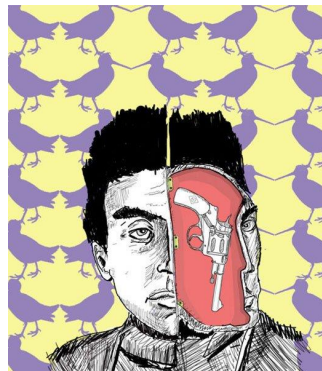
Стиль – імпресіонізм

Розповідь від першої особи

Присвята «Цвітові яблуні»

Символи

1. Загірна даль – химера, безвість
2. Грім – попередження
3. Мати – Україна
4. "Я" → людина – син
↓
страх
5. Дегенерат – zdegradovana людина

Контрасти у новелі

Ліричний вступ	Мотив канонади
Гуманізм	Фанатизм
Світлі спогади	Трагічні події
Мати Марія	Тагабат, дегенерат, голова чорного трибуналу
Я – людина	Я- чекіст
Людяність	Сліпа відданість абстрактній ідеї

Юрій Яновський
«Майстер корабля», 1928

Рід літератури: епос.

Жанр: автобіографічний роман, «кінороман»

Стиль: неоромантизм, романтика вітаїзму

Тема: роздуми митця про сенс земного буття, загадковість і велич людської душі, її поривання до гармонії та краси шляхом осягнення і минулого, і майбутнього; теми жінки, кохання.

Ідея: утвердження торжества молодості, енергії, краси, щастя і творчості, непереможного життєлюбства; поетизація вільного творчого начала в українській людині, пробудженій до нового життя.

Композиційно-стильові особливості: в основі роману — власний досвід роботи письменника на Одеській кіностудії в 1925-1927 рр. та його співпраця з В. Кричевським, П. Нечесою, О. Довженком та Ітою Пензо, які згодом стали прототипами головних героїв:

- **То-Ма-Кі** (Товариш Майстер Кіно) — сам Юрій Яновський
- **Сев** — режисер О. Довженко
- **Професор** — художник, знавець старовини професор В. Кричевський
- **Директор** — Павло Нечеса (очолював кінофабрику)
- **Тайах** — відома балерина Іта Пензо, пізніше репресована, подобалася Довженкові та Яновському
- **Богдан** — актор Григорій Гричер
- **Місто** — портова Одеса, тодішній «Голлівуд на березі Чорного моря».

Незвичний, новий для української літератури сюжет.

У романтичному творі є і любовна колізія, і Прекрасна Дама. Тут це загадкова танцівниця Тайах, у яку закохані Сев, То-Ма-Кі та Богдан. Це сильні, вольові натури, якими і мають бути романтичні герої.

Любовна сюжетна лінія у творі є втіленням етичного кредо митця, який сповідує культ жіночності, вірної дружби, краси людських взаємин.

Композиція досить вільна, роман ніби розбудовується на очах.

Незвична **форма оповіді** – монолог-сповідь сімдесятилітнього То-Ма-Кі, який згадує свою далеку молодість, пов'язану з кіномистецтвом. Читач мандрує разом із героями з майбутнього в минуле. Таємничі, часом небезпечні пригоди змінюють одна одну.

Дія відбувається то в Одесі, то в Італії, Румунії, навіть на острові Ява. Мариністичний колорит Міста, що з'явився в українській літературі чи не вперше в такому обсязі, змінюється екзотикою чужих країн.

“Майстер корабля” написаний відчайдушним романтиком, залюбленим у море, життя, людей, письменником, що вміє “горіти” над твором. Тут утверджується **“романтика вітаїзму”**, непереможне життєлюбство, до якого закликав у статтях М. Хвильовий і яке наснажувало багатьох митців 20-х рр. Ю. Яновський опоетизував вільне творче начало в українській людині, розбуджений до нового життя. (Це символізує будівництво вітрильника.)

Майстер на носі корабля – дерев'яна фігурка із профілем жінки, яка веде його вперед, оберігає від рифів. Що повинна взяти з собою в подальшу дорогу українська нація? Який багаж духовності, які морально-етичні вартості? Що буде оберігати її в майбутньому? Ці проблеми і порушуються в романі.

Валер'ян Підмогильний

«Місто» (1927)

Літературний рід: епос.

Жанр: урбаністичний роман.

Тема: підкорення людиною міста. «Місто» - це перший у пореволюційну добу роман європейського рівня про селянську українську молодь, яка, розбурхана революцією, на початку 20-х років тисячами потягнулась у чужі колись її міста

Історія написання:

1929 р. В.Підмогильний так пояснив свій задум щодо створення роману: «Написав «Місто», бо люблю місто і не мислю поза ним ні себе, ні свої роботи. Написав ще й тому, щоб наблизити, в міру змоги, місто до української психіки, щоб сконцентрувати його в ній. І коли мені частина критики закидає «хуторянську ворожість» до міста, то я собі можу закинути тільки невдячність проти села. Але занадто вже довго жили ми під стріхами, щоб лишатись романтиками їх».

Критик Ю.Шевельов назвав роман «Місто» «першим справжнім прозовим романом» XX століття та вважав його «однією з вершин української прози і дороговказом для її дальшого розвитку».

Деякі критики вважали роман автобіографічним, а висловлювання героя ототожнювали з автором, проти чого в пресі застерігав В.Підмогильний своїх читачів. Хоча, звичайно, були прототипи деяких героїв: в образі поета Вигорського вгадуються риси Є.Плужника, а в образі маститого критика - М.Зерова.

Отже, жанр роману - інтелектуально-психологічний.

Головна ідея: розкриття характеру людини, яка підкорює місто.

2 епіграфи до роману

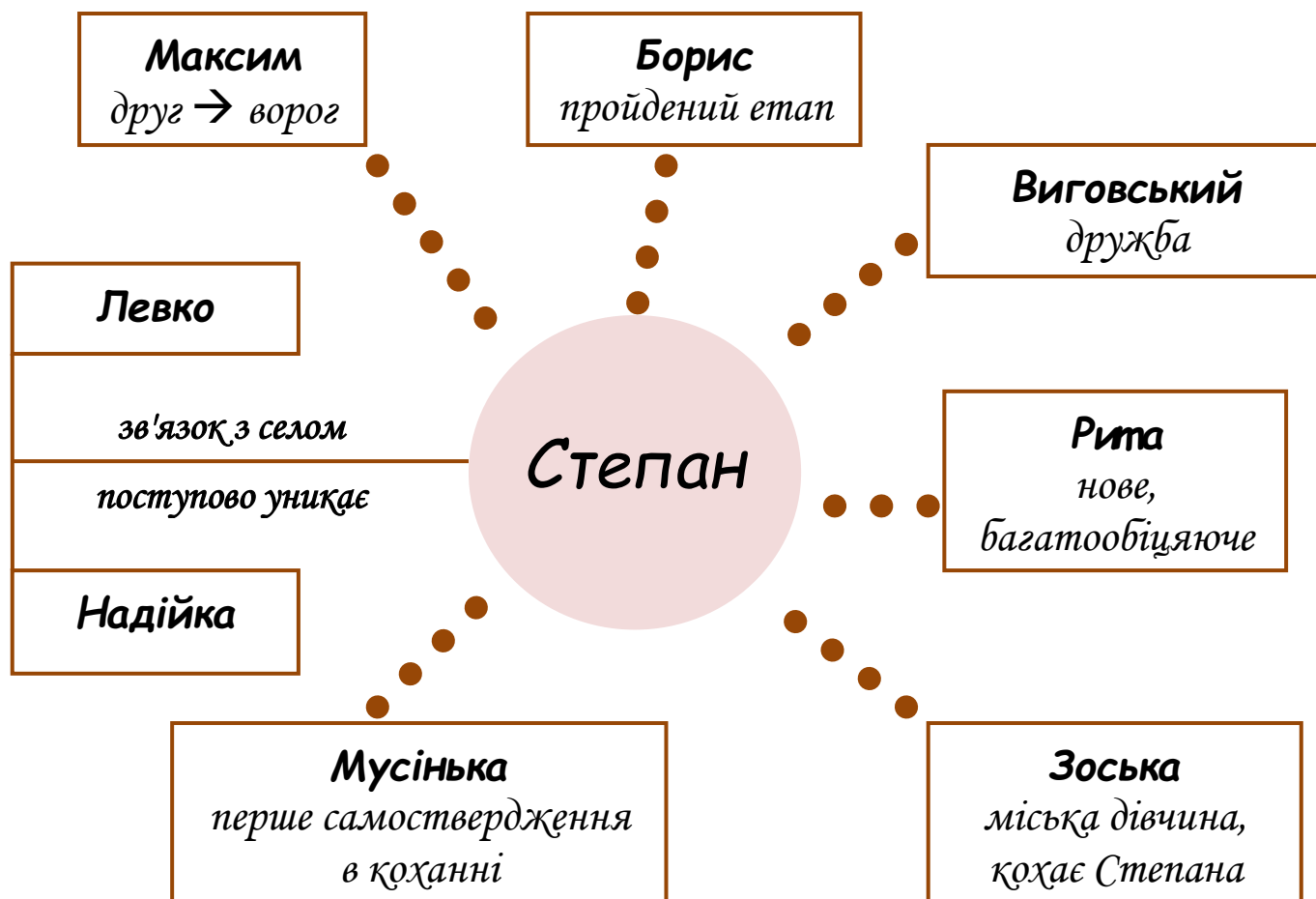
- ❖ *«Шість прикмет має людина: трьома подібна вона на тварину, а трьома на янгола: як тварина - людина їсть і п'є: як тварина - вона множитьс я як тварина - викидає; як янгол - вона має розум, як янгол - ходить просто і як янгол - священною мовою розмовляє» (Талмуд. Трактат Авот).*
- ❖ *«Як можна бути вільним, Евкріте, коли маєш тіло?» (Анатоль Франс)*

Головні герої: Степан Радченко - головний герой; Надійка - дівчина з села; Левко - студент; Лука Гнідий - хазяїн; Тамара Василівна (Мусінька) - дружина крамаря, у якого жив Степан, його коханка; Максим - їхній син; Борис Задорожній - студент, товариш Степана; . Зоська - міська дівчина, кохана Степана; Рита - балерина; Вигорський - поет, товариш Степана.

Сюжетно-композиційні особливості роману:

- у романі світовий мотив підкорення людиною міста як об'єктивний шлях людської цивілізації на українському матеріалі моделювався модерністично — не в соціальній, а в психолого-філософській площині.
- в центрі цієї моделі — переконливий, психологічно достовірно розкритий характер українського Растіньяка — Степана Радченка, який проходить типовий шлях сходження по соціальній, тобто кар'єрній драбині.
- цю художню модель вибудовано з використанням історичної ситуації 1920-х років, коли в споконвічно «селянській» Україні почали активно розвиватися міста й тисячі подібних Степанів, Левків, Надійок із занедбаного українського села потягнулися до міської культури, цивілізації, тобто добровільно й цілеспрямовано ступили на шлях поступу й пошуку.

- Жінки в романі (маргінальна Надійка; старіюча «мусінька» — Тамара Василівна; романтично екзальтована Зоська; жінка-загадка Рита), яких зустрічає Степан, — суб'єкти саме міської культури. Тому стосунки з кожною — це окрема модель поведінки Степана на певних відрізках його духовної еволюції, його входження в цю міську культуру.
- в образі Степана Радченка психологічно проникливо розкрито маргінальний тип української людини, що опинилася на межі села й міста, що має у своїй душі непереборний конфлікт між своїм первісним, природним єством селянина і потребами, зовнішніми спонуканами нового, міського життя.
- розв'язка - Степан знову зустрічається з Ритою (як останньою надією), знову сколихнеться в ньому «радість знайдення», він навіть сяде писати «повість про людей». Але Рита — фальшива й тимчасова, як і все тут, у місті. Він збіг на свій шостий поверх (алегорія вершинного становища в його кар'єрі), розчинив вікно в «темну безодню міста. Воно покійно лежало внизу...».

Остан Вишня, (Павло Губенко)

засновник жанру усмішки

«Моя зброя – сміх!»

“Мисливські усмішки” – найпоширеніші твори О.Вишні;

- Ліричні вірші в прозі;
- унікальне художнє явище в літературі – усмішка;
- жанр: синтез народного анекдоту й пейзажної лірики.

Ознаки “Мисливських усмішок”:

- Мова;
- Природа одухотворена;
- Присутність героя-оповідача;
- Гумор глибоконаціональний;
- Образи.

Мова

- *Усна народна творчість;*
- *Пестливі слова;*
- *Переплетіння мисливської термінології з побутовою лексикою;*
- *Тавтологія;*
- *Блискучі діалоги, полілоги;*
- *Використання інакомовлення;*
- *Епітети;*
- *Фразеологізми*

Присутність героя-оповідача

- *У доброму гуморі;*
- *Наївний, але благородний;*
- *Оптимістичний;*
- *Кмітливий;*
- *Щирий любитель, охоронець природи;*
- *Дотепний;*
- *Цінує красу природи*

“Мисливські усмішки” О. Вишня

Усмішки – засудження браконьєрів та звіроловів “Дика коза”, “Бенгальський тигр”

створений О.Вишнею, специфіка якого полягає у зближенні з фейлетоном, поєднанням жартівливих замальовок, дотепністю, тонким ліризмом

Усмішки ознайомлювального характеру: дотепно, жартівливо розкрито секрети полювання “Заєць Ружжо”

Усмішки – полювання: “Вовк”, “Лисиця”, “Ведмідь”

УСМІШКА – різновид гуморески,

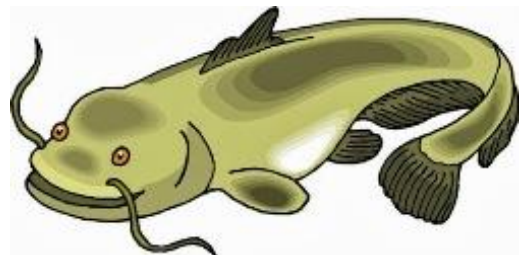
Усмішки, що змальовують вихід на природу, пізнання її буття: “Перепілка”, “Вальдшнеп”

Літературний рід: епос.

Жанр: усмішка.

Тема: гумористична розповідь про сома, що жив у річці Оскіл і міг з’їсти гусака, гімалайського ведмедя і навіть парового катера.

у

Головна ідея: виховання любові до природи, щирий захват красою рідної природи, неприхована залюбленість у неї, відчуття казки з дитинства, святковості

Композиція: усмішка складається з чотирьох частин: у першій оповідач запрошує читача побувати на Осколі й помилуватися краєвидами цієї річки; у другій частині дід Панько застерігає бути обережним біля ковбані, у якій живе величезний сом; у третій частині йдеться про сома, який тягав за собою моторного човна; у четвертій герой-оповідач розповідає про те, чим живляться соми і як їх ловити.

Особливості усмішки:

1) запрошення побувати «на річці на Осколі» (акварельний український краєвид):

- краса довколишнього світу
- своєрідної ідилії гармонійного поєднання людини й природи.
- мова мальовничого пейзажного опису чарівних місць лагідна, ніжна.
- ліризм (змалюванням появи на річковому плесі сім'ї чирят: матері й «манісіньких чиряточок», а далі — «качка-крижень з криженнятами», легесенькі «болотяні курочки».)

- головний образ природи, в якому все взаємопов'язане, а людина — її невід'ємна частка.

2) Розповідь діда Панька:

- неймовірна історія, яка відбулася «ще за панів» з величезним сомом, який проковтнув і гусака, і собаку панського, і навіть «парового катера».
- сом сильний і могутній.
- своєрідна інструкція з риболовлі сомів (відвертий гумор, насмішка з довірливого читача, знову гіперболізація образів і прикметні фантастичні деталі, наприклад, у череві сома може виявитися копчена ковбаса, варений рак і пара «цілісіньких шпротів»).

3) В усмішці — майстерний діалог, влучні деталі супроводжують репліки, описи комічних і фантастичних ситуацій. І скрізь є «всюдисущий автор» — усміхнений, іронічний, проникливий. Він кидає одну-дві деталі й мовби спостерігає реакцію читача.

Батьки письменника

Батько-
Михайло
Кіндратови
ч Губенко

Мати-
Параска
Олександрів
на Губенко

Літературний рід: епос.

Жанр: гумореска.

Тема: розповідь про батьків, навчання й формування світогляду письменника.

Головна ідея: у гумористичній формі висвітлити фактори, які впливають на формування митця.

Композиція: гумореска складається з трьох розділів: у вступному етюді-розділі йдеться про народження Остапа Вишні, його батьків і витівки дитинства; у другому й третьому розділі з тим самим, що і в першому, відтінком добродушного сміху розповідається про навчання й формування світогляду майбутнього майстра слова.

Особливості:

- іронія й непідробна щирість,
- безпосередність оповіді про самого себе з витонченим гумором
- з неприхованою любов'ю він пише про своїх батьків: «А взагалі батьки були нічого собі люди. Підходящі. За двадцять чотири роки спільного 'їхнього життя, як тоді казали, послав їм Господь усього тільки сімнадцятеро дітей, бо вміли вони молитись Милосердному».
- роздуми автора над важливими в житті кожного митця моментами: що впливало на його світогляд, які були перші вчителі, як виховували батьки, як формувалася його «класова свідомість», яку освіту вдалося здобути.
- зображення життя письменника у тодішніх буттєвих реалій простого селянського побуту.
- оглядається на своє минуле з незмінним гумором.
- описує людей, котрі змалку були поруч із ним, майстерно вплітає у свою оповідь діалоги, невеликі жанрові сценки, якими створюється враження більшої переконливості, відчуття присутності в минулому часі.

Микола Куліш

"Мина Мазайло", 1928р.

Тема: художнє відтворення проблеми українізації, запроваджуваної у 20-х рр. ХХ ст.

Жанр – лірико-соціальна комедія, філологічна комедія

Конфлікт п'єси на "мовному, філологічному ґрунті – на ставленні до української мови "

Сатира на:

- малороса Мина, який хоче позбутися українського прізвища задля кар'єрного росту;
- на великодержавний російський шовінізм (тьотя Мотя Розторгуєва);
- на анархічний український патріотизм (дядько Тарас із Києва);
- на духовний інфантілізм радянської комсомольської молоді.

Особливості комедії

- Поетизація рідної мови
- Насиченні розмовами на філологічні теми
- Показ безцеремонного зросійщення української мови
- Екскурси у минуле
- Засіб гротеску та символіки на деякі явища життя

Сюжет

Культурно-соціальний аспект - родинно - інтимний

Олександр Довженко

«Зачарована Десна»

Жанр - кіноповість, автобіографічний твір, який показує, що дитинство – найщасливіша і водночас найвирішальніша пора в житті кожного.

Дві сюжетні лінії: малий Сашко й зрілий майстер слова

«Сучасне завжди на дорозі з минулого в майбутнє»

Особливості твору	
Описи природи	Наявність народного гумору
Письменник виступає як автор і як герой кіноповісті	Контрастне зображення подій і явищ
Фрагментарність, швидка зміна “кадрів”, планів.	Зображення внутрішнього світу головного героя Сашка
Проблематика твору	
Життя і смерть	Добро і зло
Глибокі філософські роздуми про шляхи народу і людини.	Основні фактори формування людської особистості.
Прекрасне і потворне в житті	Покликання, сутність, можливості людини
Двоплановість твору	
Перший план – поетичне відтворення світу в дитячій свідомості.	Другий план – філософські роздуми про смисл людського буття, роль дитинства у формуванні особистості.

Композиція твору

Складається з окремих новел

Город	Хата	Смерть батьків
Повінь	Смерть баби	
Сінокос	Повінь	До школи

Поезія другої половини XX століття

Андрій Малишко

«Пісня про рушник», 1959

Паспорт твору	
Рід літератури: інтимна лірика. Жанр: ліричний вірш (пісня). Мотив: материнської любові й рушника як символу життєвої дороги. Віршовий розмір: анапест. Художньо-стильові особливості : сповідь-спогад ліричного героя, у якій матір дарує синові вишитий рушник як символ життєвої дороги. Рушник пов'язаний із життєвою долею ліричного героя і з образом його матері. Цей образ — символ чистоти і любові, матері-берегині, яка дала життя, формувала почуття, творила людину. Ліричний герой поезії дуже тепло згадує свою матір. Автор цим твором порушує питання дитинства, а також прощання з батьківською хатою та материнську тривогу за долю власної дитини. Форма вірша має значну кількість повторів, що наближає його до пісні.	Примітки: Композитор Платон Майборода написав музику до цієї поезії. Виконавців твору було багато, зокрема Дмитро Гнатюк, Олександр Таранець, гурт «Чарівна», Ірина Сказіна, Олександр Малінін, Квітка Цісик та ін. Гімном материнства називають величну поезію А. Малишка «Пісня про рушник».

«Два кольори», 1964

Паспорт твору

Тема: синівська вдячність за силу материнської любові, заповітом вишитій на сорочці-оберезі для захисту на непростій життєвій дорозі.

Головна думка: «мене водило в безвісті життя, та я вертався на свої пороги» (уславлення материнської любові та заклик не забувати про своє коріння, батьків).

Художні засоби.

Епітети: незнаними шляхами, червоними і чорними нитками, сумні і радісні дороги, старого полотна, вишите життя.

Уособлення: «мене водило в безвісті життя», «війнула в очі сивина», «переплелись ... дороги».

Метафора: «піти у світ», «червоне — то любов, а чорне — то журба».

Повтори (рефрен): «два кольори мої, два кольори».

Повтори (тавтологія): «оба».

Порівняння: «переплелись, як мамине шиття, мої ... дороги».

Протиставлення (антитеза): «сумні і радісні дороги».

Віршований розмір: 5-стопний ямб з пірихієм.

Образи: піти у світ (розлука з рідними), незнаними шляхами (доля), сорочку мати вишила (захистила оберегом), червоними і чорними нитками (радість і печаль), свої пороги (рідний край), переплелись дороги (життєвий шлях), сивина (життєвий досвід), згорточок старого полотна (благословення матері), вишите моє життя на ньому (синівська вдячність). Поет Дмитро Павличко та композитор Олександр Білаш створили пісню «Два кольори»

Василь Симоненко

«Лебеді материнства», 1981 р.

Громадянська лірика

Провідний мотив: любов до матері й Батьківщини.

Мотиви	<i>Казковий дивосвіт</i>	→	Образи рідної хати, чарівний танець лебедів материнства, турбота і ніжність, батьківська опіка.
	<i>Дорога</i>	→	Вибір життєвого шляху дитиною
		↓	<i>Материнське благославіння в майбутнє</i> Вибір духовних величин: мати й батьківщина, зрада яких – страшний гріх.

День
сьогоднішній

День майбутній

Три
площини:

Вічність

Паспорт твору

«Ти знаєш, що ти - людина?..»

Рід літератури: лірика.

Жанр: ліричний вірш.

Тема: роздуми письменника про швидкоплинність життя, протягом якого кожний повинен встигнути якомога більше, зробити добрі справи.

Ідея: утвердження думки про неповторність кожної людини; заклик раціонально використовувати час, відведений на життя, поспішати жити.

Віршовий розмір: шестистопний ямб.

Художньо-стильові особливості: Повтори: Усмішка твоя — єдина,

Мука твоя — єдина,

Очі твої — одні.

Риторичні запитання: «Ти знаєш, що ти — людина?»,

«Ти знаєш про це чи ні?»

Риторичний оклик: «Гляди ж не проспи!»

Епітети: «люди — добрі, ласкаві й злі», «усмішка, мука — єдина».

Паспорт твору

«Задивляюсь у твої зіниці...»

Рід літератури: патріотична лірика. **Жанр:** ліричний вірш.

Ідея: роздуми над долею рідної землі, її історії; розкриття щирих синівських почуттів поета до своєї Батьківщини. возвеличення любові до рідної землі, заклик до земляків любити вітчизну, дбати про її майбутнє.

Віршовий розмір: шестистопний ямб. **Художньо-стильові особливості:** вірш написано у формі монологу ліричного героя. Логіка зображення, естетична цілісність, світоглядна позиція поета, чітка орієнтація на читача зумовлюють побудову твору.

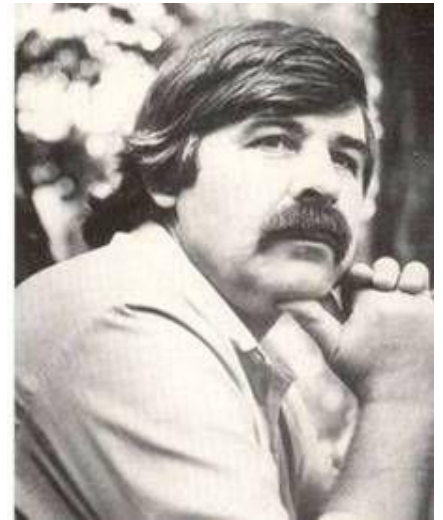
Монолог ліричного героя відтворює патріотизм цілого покоління. Твір сповнений почуттів, експресії, які передають різноманітні тропи та фігури. Головний образ твору — ліричний герой, у монолозі якого передається любов до України, ненависть до ворогів, яких він називає «недругами», «чортами». У творі зримо наявний образ України, яку ліричний герой називає «матір'ю», «молитвою», «віковою розпукою». Художні засоби: епітети: «червоні блискавиці», «мамо, горда і вродлива», «свiate синівське право»,

«дні занадто куці та малі», «зіниці голубі, тривожні», «розпука вікова», «хмари бурякові», «священне знамено» — змальовують тривожний світ, у якому ми живемо; метафори: «пливе за роком рік», «перли в душі сію», «мовчать Америки й Росії», «чорти живуть на небі», «палають хмари», «сичать образи»; порівняння: «зіниці голубі, тривожні, ніби рань»; звертання: «Україно!», «недруги лукаві», «друзі», «нене»; гіпербола: «битви споконвічний грюк» створює різноманітну, строкату картину реальності, у якій частіше панує неспокій, бій; риторичне запитання: «Як же я без друзів обійдуся, без лобів їх, без очей і рук?»; риторичні оклики: «Ти для мене диво!», «Одійдіте, недруги лукаві!», «Друзі, зачекайте на путі!», «Чуєш — битви споконвічний грюк!»; літота: «Я проллюся крапелькою крові» передає думку про те, що кожен з нас — це немов маленька крапелька, але всі ми — частина матері-України.

В. Голобородько

«Наша мова»

Паспорт твору

Рід: лірика (філософська, патріотична).

Тема: мотив мови як генетичного коду нації; висловлення почуття любові, пошани до рідної мови, яка проспівана у Пісні, записана у Літописі.

Ідея: уславлення ролі мови, її значущості в житті нашого народу; гордості українців за свою мову.

Вид лірики - верлібр (вірш, у рядках якого може бути довільна кількість наголошених і ненаголошених складів, частіше без рими, є необов'язковою однаковою кількістю наголосів у рядках, одноманітні повторювані строфи, але вірш має свій власний ритм. Такі ознаки наближають вірш до прози).

Він не обмежений римами та не обтяжений складними художніми засобами:

- **тавтологія:** «кожне слово нашої мови»; «тож»;
- **епітет:** «пісенні слова»;
- **алітерація:** повтор приголосних «с», «н» — «проспіване у Пісні».

Відмовившись від розділових знаків, поет побудував строфи на анафорі й художньому перенесенні.

Вірш «Наша мова» — це своєрідний заспів до збірки «Калина об Різдві». У ньому автор звертається до мотиву мови як **генетичного коду нації**. На перший погляд, поезія дуже проста за будовою — складається лише із двох строф, не має багато художніх засобів, поет нічого не нав'язує, не повчає, не застерігає.

Стародавні пам'ятки української писемної мови — літописи. У них змальовані визначні події, оповідається історія українського народу. Саме тому, напевне, українці мовчать до ворогів словами, записаними в літописі. Вони ще зі сторінок літописів знають, хто їхні вороги і чого вони варті. Отож воліють мовчати. **Мовчання іноді промовистіше за слово.**

Поет вірить, що таке мовчання є, але колись народ скаже своє слово. В. Голобородько **виходить за рамки проблеми «мова в житті людини»**, розширюючи її до глобального узагальнення мова — людина — нація.

Паспорт твору

Рід літератури: філософська лірика.

Жанр: вірш-медитація (молитва).

Мотив: звернення ліричного героя до Бога із проханням не осудити його за глибоку віру і надію, бо утверджує безсмертя людського духу.

Ідея: утвердження сили людського духу, прагнення не згубити у тяжких випробуваннях самоідентичності, неповторності своєї долі.

Віршовий розмір: дактиль.

Римування: перехресне.

Художньо-стильові особливості:
епітети: «гнів пречистий»; «мале людське життя»; риторичне звертання: «Господи...»; метафори: «вірою тугу розвіюю», «надією довжу його в віки».

Примітки: В основу вірша «Господи, гніву пречистого...» покладено канон, запропонований християнським богословом VIII ст. Іоаном Дамаскіном, як «сходження розуму до Бога, прохання погрібного в Бога».

Це стоїчна поезія, що утверджує впевненість ліричного героя в тому, що він зможе вистояти, не зрадить себе й своїх переконань.

Автор говорить про власну силу і незламність: «Де не стоятиму — вистою». Він показує свою непідвладність обставинам, непорушність принципів за жодних умов. Тільки так можна зберегти моральну повноцінність.

У Богові й матері він бачить духовних провідників, що визначають внутрішнє обличчя людини. Адже для двобою з державою смерті потрібна незаплямована душа. Сила народжується у випробуваннях.

Ліричний герой протидіє внутрішній слабкості («тузі»), щоб не зрадити духовному покликанню (бути таким, яким «мати родила»), він сприймає трагічні обставини існування («бідую») як спосіб формування внутрішньої сили. Бога — як символ людської совісті, віри в добро і справедливість — Стус згадує доволі часто. Поет звертається до нього в часи, коли йому нестерпно важко, він шукає в ньому опори, дивиться на своє життя крізь призму Божих заповідей.

Іван Драч шістдесятник

«Балада про соняшник» (1962)

«Художнику - немає скutih норм.

Він - норма сам, він сам в своєму стилі...» (І. Драч)

Паспорт твору

Жанр: балада (модерна).

Провідний мотив: талант бачити красу в повсякденні.

Віршовий розмір: верлібр.

Сюжет: живе соняшник, своєю поведінкою він нагадує звичайного хлопчика, який бігає наввипередки, рве груші-гнилиці, купається коло млина, стріляє горобців з рогатки тощо. І одного разу після купання, стрибаючи на одній ніжці, щоб вилити з вуха воду, він побачив сонце, «у червоній сорочці навипуск, що їхало на велосипеді, обминаючи хмари у небі». І соняшник, застигши в німому захопленні, просить, щоб сонце або дало покататись на велосипеді, або посадило його на раму.

Тема обдарованості й таланту: тільки той творець зможе відкрити сонце поезії, хто, поглянувши на це сонце, навіки ним захопиться.

Образи соняшника й сонця становлять структуру поезії, вони надзвичайно прозорі: поет нерозривно пов'язаний із реальним життям, яке дає можливість самореалізуватися творцеві.

«Балада про соняшник» (1962), що увійшла до збірки, була перекладена багатьма мовами світу.

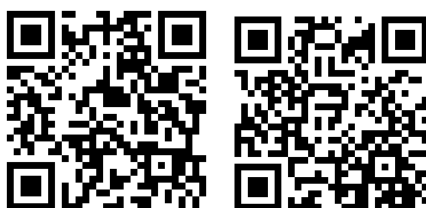
Драч реформував жанрові можливості балади, відкинувши традиційні легендарно-історичні, героїчні й фантастичні її атрибути, але залишивши ліро-епічну структуру, напружений сюжет.

У «Баладі про соняшник» побутова конкретика, універсальність і велич життя поєднані в цілісність, читацьке світосприймання пов'язане відчуттям неперервності руху й відкриттям краси в повсякденному житті. Уже початок балади незвичний: соняшник, цей невід'ємний атрибут українського пейзажу й національного світовідчуття, зазнає метаморфоз..

Євген Маланюк

«Уривок з поеми», 1924

Паспорт твору	Аналіз
Рід літератури: громадянська лірика. Жанр: вірш. Мотиви: спогад поета про запорозьке козацтво, колишню славу рідного краю, возвеличення історичної пам'яті українського народу, розкриття найкращих рис вдачі козаків-українців; заклик до пробудження в українців почуття національної свідомості, психології переможця, віра в силу й безсмертя рідного народу. Художні особливості: епітети: «залізна голова», «п'яний сміх», «запорозька кров»; метафори: «народ мій жбурне»; «рокоче запорозька кров»; порівняння: «херсонські прерії— мов Січ»; алюзії: «Вони взяли свячений ніж, / Залізняка майбутні діти», «Вставайте! Кайдани порвіте!»; інверсія народ мій.	Про свою причетність до «тієї породи» козаків, які могли однією рукою тримати рало, а другою — шаблю, стверджує Є. Маланюк устами ліричного героя поезії. Він належить до тих, що «уміли кинуть п'яний сміх в скривавлене обличчя — муці», «хто в дикий вихор гопака втіляв життя назустріч степу...». Недарма епіграфом до своєї поезії Є.Маланюк вибрав рядок з вірша бельгійського поета Еміля Верхарна: <i>Je suis un fils de cette race... E. Verhaeren</i> («Я син цієї раси...») Поет використовує історичні події для розкриття найкращих рис вдачі козаків-українців — волелюбність, військову міць, відчайдушність, нескореність у бою.

Примітки: «Уривок з поеми» слугує яскравим прикладом «козацької лірики».

Перед читачем з'являються імена Б.Хмельницького, І. Мазепи, М. Залізняка, І.Гонти, а також образи січовика, отамана, Січі. Використавши козацьку тематику, Є. Маланюк провів паралелі із ХХ ст., апелюючи до народної пам'яті, що закарбувала на своїх сторінках славні звитяги та перемоги українських козаків. Поет намагався пробудити в читача психологію переможця, згадуючи колишню доблесть прадідів, що «уміли кинуть п'яний сміх / В скривавлене обличчя — муці», у жилах котрих «рокоче запорозька кров». Навіть тоді, коли «держава рухнула», у козаків не опустились руки: «Вони взяли свячений ніж, / Залізняка майбутні діти!»

Поглиблюючи традиції своїх попередників (Т. Шевченка, І. Франка), один з «найвизначніших поетів нашої доби» Є.Маланюк намагався зрушити національну свідомість українців, нагадавши їм бойову славу предків, критично оцінивши минуле й сучасне.

Ліричний герой, звертаючись до московського ворога, упевнений, що його народ

*Не паралітик і не лірник
Народ мій — в гураган подій
Жбурне тобою ще, невірний!*

Олесь Гончар, (Олександр Біличенко)
«Модри Камень»

Рід літератури: епос.

Жанр: психологічна новела, новела-спогад

Тема: спогад солдата-розвідника про один воєнний епізод, який відбувся у словацькому містечку Модри Камень («модри» - голубий).

Ідея : ушляхення всепереможної сили кохання, сильнішого за саму смерть

Герої: радянський (безіменний) боєць-розвідник, його напарник Ілля, словацька дівчина Тереза, Терезина мати.

Стиль – неоромантизм

Композиція – 5 частин (основна частина й обрамлення – мрії-видіння)

Проблематика :

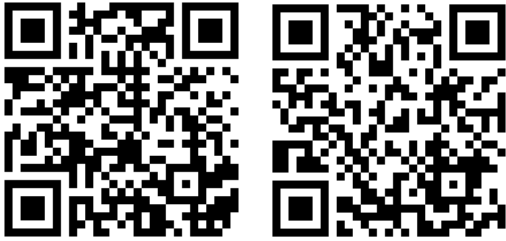
- засудження війни; війни і миру;
- невмирущого кохання, яке сильніше за саму смерть;
- батьків і дітей;
- життя і смерті.

«Модри Камень» - фреска про любов, яка не знає кордонів та єднає закохані серця всупереч війнам і заборонам» (І.Балибіна, С.Сичова)

Григор Тютюнник

"Три зозулі з поклоном"

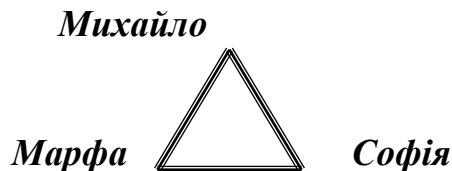
Жанр – новела, автобіографічна основа

Композиційна особливість - обрамлення

Присвята "Любові всевишній присвячується"

Тема – глибоке віддзеркалення внутрішнього світу героїв, складні перипетії їх доль, саможертвна любов, яка, не тукаючи, без дозволу входить у людське серце і наповнює його вщерть.

Сюжет -

Розповідь ведеться від першої особи – сина Михайла і Софії.

Символи: Зозуля – смуток, тужлива звістка, тугаю.

Числівник три – символ щастя, оптимізм, сподівання на краще.

"Три зозулі з поклоном" – Михайло передає Марфі побажання щастя, душевної рівноваги.

Ліна Костенко

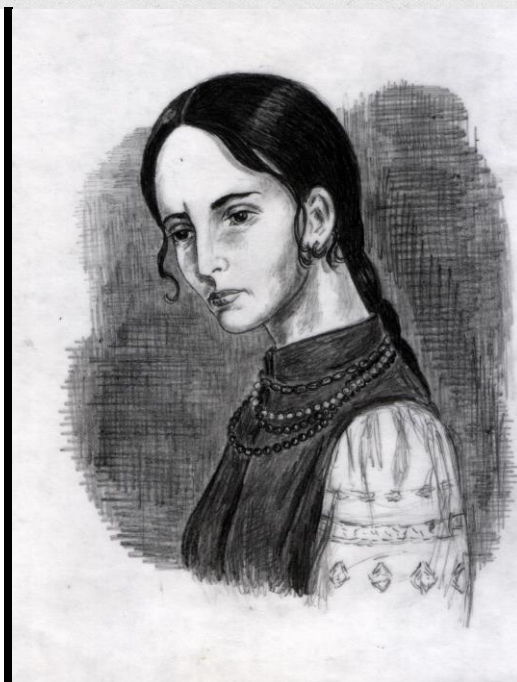
"Маруся Чурай", 1979р.

Жанр – історичний роман у віршах

Тема – трагічна доля Марусі Чурай (1625 -50рр.), зрада коханого Гриця на тлі важливих історичних подій (Хмельниччина), роль митця в історії народу.

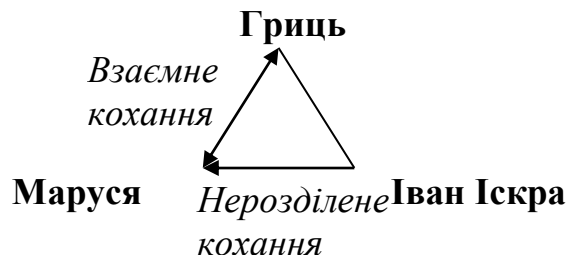
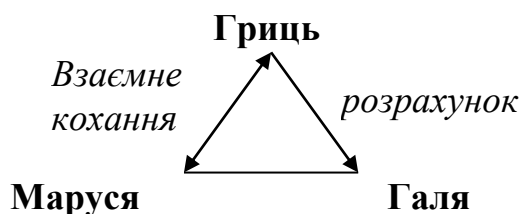
Ліна Костенко використала народні легенди.

Прийом ретроспективного показу, антитези й контрасту.

Сюжет

дві лінії	
Особиста:	Історична:
Доля Марусі Чурай та ін. персонажів	Боротьба українського народу проти загарбницької політики польської шляхти.

Конфлікт – суд над Марусею Чурай за вбивство Гриця Бобренка.

Віршовий розмір – п'ятистопний ямб.

Проблематика:

- історичне минуле України;
- проблема стосунків народу і митця;
- моральні цінності;
- кохання і зрада;
- проблематика багатства.

«Страшні слова, коли вони мовчать...» (1980)

Вид лірики: філософська.

Провідні мотиви: значення слова в житті людини, сутність поетичного мистецтва.

Віршовий розмір: ямб.

Світ рятувало Слово. У Великобританії вже більше 50 років у шпиталях лікують поетичними текстами, поетичними записами. У стародавніх цивілізаціях поезія супроводжувала всі сакральні й взагалі значимі для історії народу процеси: народження і смерть, війна і мир, ритуальні свята і наукові відкриття. Це є розуміння мови як складової здоров'я людини, а відтак і здоров'я нації.

Роздуми Л. Костенко про значення слова у житті людини, про сутність поетичного мистецтва. «Авторка звиряється: слова — ніби живі згустки, що ввібрали у себе радощі й болі мільярдів людей, які їх промовляли. Чутлива душа поета все це вловлює, тому з побожним страхом ставиться до слова. Тим паче коли усвідомлює своє надскладне завдання: сказане мільярди разів слово треба вимовити, як уперше, треба сказати так, як до тебе ніхто й ніколи не говорив. Лише тоді це буде справжня поезія — «завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі» (В.Пахаренко)

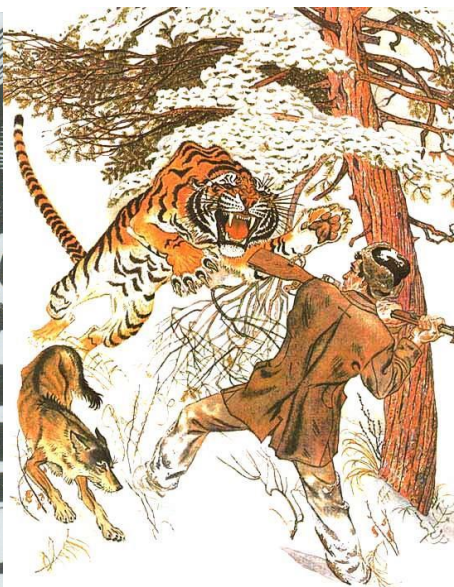

Твори українських письменників - емігрантів

Іван Багряний

"Тигролови" (перша назва «Звіролови»)

Жанр – пригодницький роман

Тематика:

- тема непокореної людини;
- тему волі до вчинку і здійснення його;
- історія Григорія Многогрішного втікача-смертника
- історична конкретика сталінської доби
- відображення вливу сталінського терору на долю окремої людини
- романтичне кохання Наталки та Григорія

Композиція: 12 розділів і ряд підрозділів, схожих на новели.

В основі твору – автобіографічні події: відбування заслання на Далекому Сході, втеча із ГУЛАГу, два роки життя у тайзі.

Сюжет: динамічний, небезпечні для героя ситуації, щасливий кінець – втеча закоханої пари за кордон.

Григорій Многогрішний

- тип молодого свідомого українця;
- цілеспрямованість і воля до життя;
- безстрашність нащадка славного козацького роду;
- "Краще вмерти біжучи, ніж жити гниючи.";
- внутрішня порядність;
- багрянівський ідеал українського інтелігента.

Образи-символи	
"Ешелон смерті" – страшний дракон	"Тихоокеанський експрес" номер один
Голова ешелона – велетенський двоокий циклоп "Й.С." (Йосип Сталін) "Ф.Д." (Фелікс Дзержинський) – страждання пасажирів,	розкіш, розваги представників пануючого класу
Втілення тоталітаризму, зла, жорстокості	Символ ілюзорності світу перемігшого соціалізму
Григорій-втікач	Медвин - "професійний тигролов"

Інформаційні додатки

Тематика і проблематика творів української літератури кінця XIX – XX ст.

1. Людина і земля.

- І. Нечуй-Левицький «Кайдашева сім'я».
- П. Мирний «Хіба ревуть воли, як ясла повні?».
- В. Стефаник «Камінний хрест».
- О. Довженко «Зачарована Десна».

2. Краса людини і природи:

- Л. Українка «Лісова пісня».
- М. Коцюбинський «Тіні забутих предків».
- О. Вишня «Сом».

3. Образ жінки

- І. Нечуй-Левицький «Кайдашева сім'я».
- П. Мирний «Хіба ревуть воли, як ясла повні?».
- М. Коцюбинський «Тіні забутих предків».
- О. Кобилянська «Меланхолійний вальс».
- Л. Костенко «Маруся Чурай».
- О. Довженко «Зачарована Десна».
- Г. Тютюнник «Три зозулі з поклоном».

Неокласики

«гроно п'ятірне
нездоланих
співців»

Сонет «Лебеді»
Драй-Хмари

Микола Зеров – основоположник
Павло Филипович
Максим Рильський
Михайло Драй – Хмара
Освальд Бургардт (Юрій Клен)

Закликали досягати вершини світової культури, трансформувати її форми та образну систему на рідному полі поезії, щоб піднести її до світового рівня.

Форми віршування:

Сонетна, елегії, медитації, філософська лірика.

Будова художнього світу:

Образи світової поезії, бібліотека й антична міфологія.

Футуристські угрупування

Футуризм («майбутнє») – ставили за мету розміщення людини та доби, розробляють теми індустріального пейзажу, урбаністичні мотиви, складали гімн моторові, ракет, й автомобілям. Засудили індивідуалізм.

Футуристичні організації	Рік заснування	Лідер організації
«Фламінго»	1919	Михайло Семенко
«Комкосмос»	1921	Олекса Слісаренко
«Нова генерація»	1927	Михайло Семенко

Символістські групи

Замість традиційного образу символісти прагнули виразити емоційний досвід за допомогою символізованої мови: заглиблювалися у внутрішній, ірраціональний світ за допомогою метафор й образів – символів. Важлива роль відводилась милозвучності, кольору, відтінкам, словам.

Микола
Вороний,
Олександр Олесь,
Богдан Лепкий, Павло
Тичина,
Яків Савченко, Олекса
Слісаренко
Петро Карманський,

1918 р. – символічна школа «Біла студія»,
група «Музагет»,
група «Гроно».

Нью-Йоркська група митців

*На американській
землі*

Богдан Рубчак
Юрій Тарнавський
Богдан Бойчук
Віра Вовк
Женя Васильківська
Емма Андрієвська
Патриція Килина

***Відхід від традицій, засвоювали модерні віяння, образність їх віршів –
за межами звичного розуміння і сприйняття.***

"Празька школа"

Українські поети міжвоєнного двадцятиліття, що творили у Празі:

- Юрій Дараган
- Леонід Мосендз
- Євген Маланюк
- Олекса Стефанович
- Олег Ольжич
- Олена Теліга
- Галя Мазуренко
- Оксана Лятуринська
- Іван Ірлявський

Друкувалися у
журналі "Вісник"
1933-1939рр.
(ред. Д.Донцов)

Псевдоніми:

- Григорій Квітка-Основ'яненко – ***Григорій Квітка***
- Іван Нечуй-Левицький – ***Іван Левицький***
- Панас Мирний – ***Панас Рудченко***
- Іван Карпенко-Карий – ***Іван Тобілевич***
- Леся Українка – ***Лариса Косач***
- Микола Хвильовий – ***Микола Фітільов***

- Григорій Косинка – ***Григорій Стрілець***
- Остап Вишня – ***Павло Губенко***
- Марко Вовчок – ***Марія Вілінська***
- Іван Багряний – ***Іван Лозов'ягін***
- Олег Ольжич – ***Олег Кандиба***
- Олександр Олесь – ***Олександр Кандиба***

Відродження української літератури у 20-х рр. ХХст.
Угрупування

"Неокласики"
«гроно п'ятірне»

1925-1928

М.Зеров
М.Рильський
П.Филипович
М.Драй-Хмара
Ю.Клен

ВАПЛІТЕ

1925- 1928

М.Хвильовий
О.Досвітній
П.Тичина
М.Бажан
П.Панч
М.Куліш
Г.Епик

"Гарт"

1923-1925

В.Еллан-Блакитний
О.Довженко
В.Сосюра
П.Тичина
М.Хвильовий
М.Куліш
Ю.Яновський

"Плуг"

1922-1932

С.Пилипенко
А.Головко
П.Панч
І.Скляренко
Т.Степовий
І.Кириленко

ВУСПП

1927-1932

О.Влизько
К.Гордієнко
Н.Забіла
О.Корнійчук
Іван Ле
І.Микитенко

"Молодняк"

1926-1932

Д.Гордієнко
О.Довженко
Т.Масенко
А.Шиян
П.Усенко

"Розстріляне Відродження"

*Літературно-мистецький рух 20-х – поч.30-х рр., для якого характерне високе духовне піднесення.
Митці стали жертвою більшовицького – сталінського терору.*

⊙ Микола Хвильовий	⊙ Павло Филипович
⊙ Микола Куліш	⊙ Дмитро Фальківський
⊙ Лесь Курбас	⊙ Михайло Семенко
⊙ Григорій Косинка	⊙ Валер'ян Підмогильний
⊙ Микола Зеров	⊙ Євген Плужник
⊙ Михайло Драй-Хмара	⊙ Володимир Свідзінський

"Шістдесятництво"

Мистецький і громадсько-політичний рух в Україні: новаторство художнього мислення, прагнення до вільного самовираження індивіда, до свободи творчості, свіжого слова правди, література стає національно означеною, наповненою українською ментальністю.

■ Василь Стус	■ Микола Вінграновський
■ Василь Симоненко	■ Сергій Параджанов
■ Дмитро Павличко	■ Іван Світличний
■ Ліна Костенко	■ Ігор Калинець
■ Іван Драч	■ Євген Сверстюк

«Сімдесятники»

Дисидентська поезія
/твори, написані переважно у
в'язницях, таборах/

Павло Мовчан Леонід Талагай Любов Голота Наталка Білоцерківець Володимир Затули вігер Анатолій Кичинський Дмитро Іванов Іван Царинний Дмитро Кремінь Ганна Чубач Микола Луків	Василь Стус Ігор Калинець Іван Світличний Тарас Мельничук Михайло Осадчий Микола Горбаль Іван Гнатюк
---	--

Київська школа

Прагнули до поезії соціально неангажованої, намагалися повернутися до «першослова», до української міфологічної свідомості, шукаючи сучасні форми для їх вираження: відмова від жорсткої ритмічної організації вірша: верлібр

Василь Голобородько Микола Воробйов Віктор Кордун Василь Рубан Михайло Савченко Михайло Григорів Станіслав Вишенський

Основою світорозуміння і поетики – була метафора, умовність образів, сприйняття реалій дійсності через ускладнену асоціативність. поєднання значеннєво віддалених слів та образів.

Вісімдесятники» 80-роки: метафорична стильова течія

Юрій Буряк Василь Герасим'юк Оксана Забужко Світлана Короненко Людмила Таран Павло Гірник Ігор Римарук Іван Малкович

Сучасна українська література - Постмодернізм
кін XX ст.-поч.XXI ст.

**Поєднання і органічне співіснування різних художніх систем.
Утверджують принцип загальної рівнозначності усіх явищ і аспектів життя**

№	Літературне угруповання	Лідери
1	«Бу-ба-бу», 1985р., м.Львів.	Юрій Андрухович Віктор Неборак Олександр Ірванець
2	«Нова дегенерація», 1992р., м. Івано-франківськ.	Степан Процюк Іван Ципердюк, Іван Андрусяк
3	«Пропала грамота», 1991р., м.Київ.	Юрко Позаяк Віктор Недоступ Семен Либонь
4	«Західний вітер», 1992р., м. Тернопіль.	Василь Махно Борис Щавурський, Віталій Гайда Гордій Безкоровайний
5	«Лу-ГоСад», 1986р., м.Львів.	Іван Лучук Назар Гончар Роман Садловський
6	Творча асоціація «500», м.Київ. видавництво «Смолоскип»	Очолює політолог «Максим Розумний»
7	«Червона Фіра», 1991р. м.Харків.	Сергій Жадан Ростислав Мельників Іван Пилипчик

Поетика карнавальності, модернізують українську вішову барокову драму, бурлеск і травестію І.Котляревського.

Поетична самоіронія, сарказм, сповідування філософії тра-гічного бунту.

Культивують персонажну лірику, герої якої саркастично ставляться до порядків – хіпі, «бомжі», дисиденти.

Заявили про творення нового мистецтва літератури, як самодостатньої величини.

Захищають теорію поетичного ар'єргарду: «охороняють з тилу поетичне слово»

Задекларували себе спадкоємцями українського футуризму 20-хрр. XX ст., назвавшись неофутуризму.

Узагальнювальні таблиці

Автор	Назва твору	Жанр	Герої
Фольклор <i>Давня українська література</i>			
Народ	«Ой Морозе, Морозенку»	Історична пісня	Морозенко, Савур-могила, татари
	«Чи не той то хміль»	Історична пісня	Богдан Хмельницький, ляхи, Золотий Брід
Маруся Чурай	«Віють вітри»	Родинно-побутова пісня	Дівчина, коханий
	«Засвіт встали козаченьки»	Соціально-побутова пісня	Козак, Маруся, мати
Народ	«Дума про Марусю Богуславку»	Дума	Маруся, козаки
	«Ой летіла стріла»	Балада	Мати, миленька, сестриця, загиблий вдовиний син
Невідомий	«Слово про похід Ігорів»	Поема (героїчний епос)	Образ рідної землі, Боян, Ігор, Всеволод, Святослав, Ярославна, половець Овлур
Нестор - Літописець	«Повість минулих літ»	Літопис часів Київської Русі	Кий, Щек, Хорив, Либідь, княгиня Ольга, древляни
Григорій Сковорода	«Всякому місту звичай і права»	Сатирична поезія	Ряд здирників, бюрократів, пияків, ледарів, підлабузників, ледарів, людина з чистою совістю.
	«De libertate»	Філософська поезія	Б.Хмельницький, свобода
	«Бджола та Шершень»	Байка	Бджола, Шершень
Література XVIII-XIX ст.			
Іван Котляревський	«Енеїда»	Травестійно-бурлескна поема	Еней, Венера, Юнона, Зевс, Дідона, Анхіз, Латин, Турн, Лавінія, троянці, Низ, Евріал.
	«Наталка Полтавка»	Соціально-побутова драма (малоросійська опера – авт.)	Терпилиха (Горпина) Наталка, возний Тетерваковський, виборний Макогоненко
Тарас Шевченко	«Катерина»	Соціально – побутова поема	Катерина, москаль, батьки, син Івась
	«Сон»	Сатирична поема (комедія – авт.)	Цар, цариця, генерали, Катерина II
	«Кавказ»	Сатирична поема	Образи – символи: Прометей – народ, Орел – імперія, горці
	«І мертвим, і живим...»	Послання	Земляки-українці

	«Заповіт»	Громадянська лірика	народ
Пантелеймон Куліш	«Чорна рада»	Історичний роман (перший в укр.літ.), роман-хроніка (авт.)	Полковник Шрам, Петро Шраменко, Леся Черевань, Сомко, Брюховецький, Кирило Тур, Божий чоловік
Іван Нечуй-Левицький	«Кайдашева сім'я»	Соціально-побутова повість	Маруся й Омелько Кайдаші, Карпо й Лаврін, Мотря й Мелашка, баба Палажка
Панас Мирний та Іван Білик (Рудченко)	«Хіба ревуть воли, як ясла повні?»	Соціально-психологічний роман (Роман з народного життя)	Чіпка Варениченко, його мати Мотря, його батько Іван Вареник (Притика, Остап Хрущ, Хрущов), Грицько Чупруненко, його дружина Христя, москаль Максим Гудзь, Галя
Іван Карпенко-Карий (Тобілевич)	«Мартин Боруля»	Трагікомедія	Мартин Боруля, дружина Палажка, Красовський, Степан, Марися, Микола, Націєвський, Гуляницький, Трандалєв
Іван Франко	«Чого являєшся мені у сні?»	Інтимна лірика	Ліричний герой
	«Захар Беркут»	Історична повість	Захар Беркут, Максим, Тугар Вовк, Мирослава, Бурунда-бегадир
	«Мойсей»	Філософська поема (Ліричний пролог і 20 пісень)	Мойсей, народ (Датан, Авірон, Єгошуа), терен
Література XX ст.			
Ольга Кобилянська	«Меланхолійний вальс»	Музична новела	Софія, Ганна, Марта
Леся Українка (Лариса Косач)	«Contra spem spero»	Філософська лірика	Лірична героїня, золота весна, барвисті квітки
	«Лісова пісня»	Драма – феєрія (пролог, 3 дії: весна, літо, осінь)	Лукаш, Мавка, мати, дядько Лев, Килина, міфічні істоти
Михайло Коцюбинський	«Intermezzo»	Психологічна новела	Моя утома, Людське горе, Залізна рука города, Сонце
	«Тіні забутих предків»	Повість	Іван Палійчук, його кохана Марічка Гутенюк, дружина Палагна, сусід Юра, нявка, щезник, арідник
Василь Стефаник	«Камінний хрест»	новела	Іван Дідух, Катерина, діти
Микола Вороний	«Блакитна Панна»	Інтимна лірика	Абстрактний образ Блакитної Панни
Олександр Олесь (Кандиба)	«Чари ночі»	Інтимна лірика	Солов'ї, кохана
	«О слово рідне! Орле скутий!...»	Громадянська лірика	Слово рідне

Богдан -Ігор Антонич	«Різдво»	Календарно- обрядова поезія	Лемки, Марія (Матір Божа)
Павло Тичина	«О панно Інно»	Інтимна лірика	Дві сестри, ліричний герой
	«Ви знаєте, як липа шелестить...»	Інтимна лірика	Солов'ї, липа, весняні ночі
Павло Тичина	«Пам'яті тридцяти»	вірш-реквієм	Аскольдова могила, студенти-герої
Максим Рильський	«У теплі дні збирання винограду...»	сонет	Молода дівчина, літній чоловік, виноград
Володимир Сосюра	«Любіть Україну»	Громадянська лірика	Україна
Юрій Яновський	«Майстер корабля»	Автобіографічний роман	• То-Ма-Кі (Товариш Майстер Кіно) — сам Юрій Яновський • Сев — режисер О. Довженко • Професор — художник, знавець старовини професор В. Кричевський • Директор — Павло Нечеса (очолював кінофабрику) • Тайах — відома балерина Іта Пензо, пізніше репресована, подобалася Довженкові та Яновському • Богдан
Микола Хвильовий (Фітільов)	«Я(Романтика)»	новела	«Я», мати Марія, доктор Тагабат, Андрюша, дегенерат
Валер'ян Підмогильний	«Місто»	Урбаністичний роман	Степан Радченко, Надійка, Мусінська, Зоська, Рита, Борис
Остап Вишня (Павло Губенко)	«Моя автобіографія»	Художня автобіографія	Ліричний герой, батьки, учитель Іван Максимович, бариня
	«Сом»	Усмішка (збірка «Мисливські усмішки»)	Дід Панас, рибалки, річка Оскіл, сом
Микола Куліш	«Мина Мазайло»	Сатирична комедія (філологічний водевіль)	Родина Мазайла: Мина, його діти Рина й Мокій, дружина Килина, Уля
Олександр Довженко	«Зачарована Десна»	Автобіографічна кіноповість	Сашко, дід Семен, батько, мати, дядько Самійло, баба Марусина
Андрій Малишко	«Пісня про рушник»	Пісня (музика П.Майбороди)	Образи-символи
Василь	«Лебеді	колискова	Образи-символи: лебеді, син,

Симоненко	материнства»		мавки чорноброві
Григор Тютюнник	«Три зозулі з поклоном»	новела	Оповідач (син), Михайло, Соня, Марфа Яркова, Карпо
Олесь Гончар (Олександр Біличенко)	«Модри Камень»	Новела	Тереза, мати, Францішек, солдат-розвідник
Василь Голобородько	«Наша мова»	Патріотична лірика	Мова
Іван Драч	«Балада про соняшник»	Балада, написана верлібром	Соняшник (поет), сонце (поезія)
Василь Стус	«Господи, гніву пречистого...»	Громадянська лірика (молитва-медитація)	Ліричний герой, Господь, мати
Ліна Костенко	«Маруся Чурай»	Історичний роман у віршах	Маруся, Грицько, Іван Іскра, Грицева мати, Галя Вишняківна
	«Страшні слова, коли вони мовчать»	Філософська лірика	Слова, поезія
Дмитро Павличко	«Два кольори»	Лірика, пісня	Червоний колір, чорний колір
Твори письменників - емігрантів			
Іван Багряний (Лозов'ягін)	«Тигролови» (1 назва «Звіролови»)	Пригодницький роман	Григорій Многогрішний, родина Сірків: Наталка, Гриць та їх батьки – Денис Сірко та Сірчиха, майор НКВС Медвин
Євген Маланюк	«Уривок з поеми»	Громадянська лірика	Українське козацтво, Б.Хмельницький, І. Мазепа, М. Залізняк, І.Гонта

Стилі	Письменники	Твори	Жанри
Орнаменталізм	-	“Слово про похід Ігорів”	поема, героїчна пісня
Монументалізм	Нестор Літописець	“Повість минулих літ”	літопис
Бароко	Г. Сковорода	“De libertate” “Всякому місту – звичай і права”	лірика громадянська лірика громадянська
Класицизм у байках	Г. Сковорода	“Бджола та Шершень”	байка епічна
Класицизм	І. Котляревський	“Наталка Полтавка”	соціально-побутова драма
		“Енеїда”	поема
Романтизм	Т. Шевченко	“Катерина»	лірика поема поема
	П. Куліш	“Чорна рада”	роман історичний
Реалізм	Т. Шевченко	“Кавказ” “Сон” (комедія) “І мертвим і живим...” “Заповіт”	поема сатирична поема сатирична поема-послання лірика
	І. Нечуй-Левицький	“Кайдашева сім’я”	повість суспільно-побутова
	П. Мирний , І. Білик (Рудченко)	“Хіба ревуть воли, як ясла повні?”	роман соціально-психологічний
	І. Карпенко-Карий (Тобілевич)	“Мартин Боруля”	трагікомедія
	Остап Вишня	«Моя автобіографія»	усмішка
Реалізм і романтизм з елементами експресіонізму	О. Довженко	“Зачарована Десна”	кіноповість
Модернізм	Є. Маланюк	“Уривок з поеми»	лірика громадянська
	Л. Костенко	“Маруся Чурай” “Страшні слова, коли вони мовчать	історичний роман у віршах лірика
Неоромантизм	Леся Українка	“Contra spem spero!” “Лісова пісня”	лірика громадянська драма-фесрія
	І. Франко	“Чого являєшся мені	лірика інтимна

		у сні?” “Мойсей”	поема-притча
	М. Вороний	“Блакитна Панна”	лірика
	Ю. Яновський	« Майстер корабля»	автобіографічний роман
Неоромантизм	О. Гончар	« Модри Камень»	новела
Модернізм (імпресіонізм, символізм)	О.Кобилянська	“Valse melancholique”	музична новела
Неокласицизм	М. Рильський	“У теплі дні збирання винограду...”	сонет
Імпресіонізм	М. Коцюбинський	“Intermezzo”	новела
	М. Хвильовий (Фітільов)	“Я (Романтика)”	новела
	Г. Тютюнник	“Три зозулі з поклоном”	новела
Експресіонізм	В. Стефаник	“Камінний хрест”	новела
	М. Куліш	“Мина Мазайло”	філологічна комедія
Екзистенціалізм	В. Підмогильний	“Місто”	роман урбаністичний
	І. Багряний (Лозов’ягін)	«Тигролови»	роман пригодницький
Символізм	О. Олесь (Кандиба)	“Чари ночі” “О слово рідне! Орле скутий!”	лірика
	В.Стус	«Господи, гніву пречистого...»	лірика
	І. Драч	“Балада про соняшник”	лірика
	П. Тичина	“О панно Інно...» “Ви знаєте, як липа шелестить...”	лірика
	В. Сосюра	“Любіть Україну”	лірика

Автор	Твір	Місце події
Леся Українка	«Лісова пісня»	на Волині
Народна балада	«Ой летіла стріла»	На вдовиному полі
Іван Котляревський	«Наталка Полтавка»	під Полтавою
Тарас Шевченко	«Сон»	Україна, Сибір і Петербург
Олесь Гончар	«Модри Камень»	у Рангуні
Пантелеймон Куліш	«Чорна рада»	на хуторі Хмарище, у Києві,
Павло Тичина	«Пам'яті тридцяти»	Крути
Панас Мирний	«Хіба ревуть воли, як ясла повні?»	у Пісках
Михайло Коцюбинський	«Інтермецо»	біля Кононівни
Михайло Коцюбинський	«Тіні забутих предків»	Гуцульщина
Юрій Яновський	«Майстер корабля»	Одеса
Валер'ян Підмогильний	«Місто»	у Києві
І. Нечуй-Левицький	«Кайдашева сім'я»	у Семигорах
Микола Куліш	«Мина Мазайло»	у Харкові
Остап Вишня	«Сом»	на річці Оскіл
Ліна Костенко	«Маруся Чурай»	у Полтаві, Києві
Іван Багряний	«Тигролови»	територія Зеленого Клину —

Присвяти	
Т. Шевченко «Катерина»	В. А. Жуковському
Т. Шевченко «Кавказ»	Якову де Бальмену
М. Коцюбинський «Intermezzo»	Кононівським полям
М. Хвильовий «Я(Романтика)»	«Цвітові яблуні» М. Коцюбинського
Гр. Тютюнник «Три зозулі з поклоном»	Любові всевишній
В. Підмогильний «Місто»	«Як можна бути вільним, Евкріте, коли маєш тіло?»

Іван Котляревський «Енеїда»	
Герой	Цитатна характеристика
Зевс (Зевес або Юпітер)	«Зевес тоді кружав сивуху І оселедцем заїдав; Він, сьому випивши осььмуху, Послідки з кварти виливав»
Юнона	- «Розкудкудакалась, як квочка,— Енея не любила — страх; Давно вона уже хотіла, Його щоб душка полетіла К чортам і щоб і духне пах».
Венера	- «Проворна, враг її не взяв» - «Венера молодиця сміла, Бо все з воєнними жила, І бите з ними м'ясо їла, І по трактирах пунш пила; Частенько на соломі спала, В шинелі синій щеголяла...» - «...Підтикавшись десь поли, Фуруює добре, навісна. Коли сама з ким не ночує, То для когось уже свашкує, Для сього тяжко поспіша»
Меркурій	- «Ввесь ремінцями обв'язавшись, На голову бриль наложив; На грудях з бляхою ладунка, А ззаду з сухарями сумка, В руках нагайський малахай». - «Пекельний, гаспидський коханець, Іще себе там не нагрів? Завів братерство з дияволами І в світі нашими бідами Не погорює ні на час».

Еней	- «Прямий, як сосна, величавий, Бувалий, здатний, тертий, жвавий...» - - «Він моря так уже боявся, Що на богів не полагався І батькові не довіряв» - «Еней був парубок моторний І хлопець хоть куди козак, Удавсь на всеє зле проворний, Завзятіший од всіх бурлак... - ... моторний, Ласкавий, гарний і проворний, І гострий, як на бритві сталь. - Еней один не роздягався, Еней один за всіх не спав; Він думав, мислив, умудрявся... - Напали з хмелю перелогі, Опухли очі, як в сови, І ввесь обдувся, як барило, Було на світі все неміло ... - Еней совавсь, як навіжений, Кричав, скакав, мов віл скажений, І супротивних потрошив: Махне мечем — врагів десятки Лежать, повиставлявши п'ятки; Так в гніві сильно їх локшив!
Дідона	- «Розумна пані і моторна, Трудяща, дуже працююча, Весела, гарна, сановита, Бідняжка – що була вдова...» - Спідницю і карсет шовковий І начепила ланцюжок; Червоні чоботи обула, Та і запаски не забула, А в руки з вибійки платок. - «Енея так вона любила, Що аж сама себе спалила, Послала душу к чорту в ад».
Низ та Евріал	- Хоть молоді були, та гожі І кріпкі, хоробрі, як харциз. В них кров текла хоть не троянська, Якась чужая – бусурманська, Та в службі – вірні козаки». - Від тебе не одстану зроду, З тобою рад в огонь і в воду На сто смертей піду з тобою.(Евріал) - От я так чисто сиротина, Росту, як при шляху горох:

	Без нені, без отця дитина, Еней — отець, а неня — бог. (Низ) - Любов к отчизні де героїть, Там сила вража не устоїть, Там груди сильніша от гармат.
Латин	- «Земелька ся була Латинська, Завзятий цар в ній був Латин; Старий скупиндя – скурвисинська, Дрижав, як Каїн, за алтин».
Лавінія	- «Дочка була зальотна птиця І ззаду, спереду, кругом, Червона, свіжа, як кислиця, І все ходила павичом. Дородна, росла і красива, Приступна, добра, не спесива, Гнучка, юрлива, молода...»
Турн	«Не в шутку молодець був жвавий, Товстий, високий, кучерявий, Обточений, як огірок; І війська мав свого чимало, І грошників таки бряжчало, Куди не кинь, був Турн царьок».
Сивілла	«Як вийшла бабище старая, Крива, горбатая, сухая, Запліснявіла, вся в шрамах; Сіда, ряба, беззуба, коса, Розхристана, простоволоса, І, як в намисті, вся в жовнах».
Пантелеймон Куліш «Чорна рада»	
Герой	Цитатна характеристика
Іван Шрам (головний герой)	«Був він син паволоцького попа, по прізвищу Чепурного, учився в Київській братській школі, і вже сай вийшов був на попи. Як же піднялись козаки з гетцу 109анном Остряницею, то і він устряв до козацького війська; бо гарячий був чоловік Шрам і не всидів би у своїй парафії, чуючи, як іллється рідна йому кров за безбожний глум польських консистентів, і урядників над українцями, за наругу католиків і унітів над греко-руською вірою.» «Сидів він зимовником серед дикого степу на Низу, взявши собі за жінку бранку туркеню; проповідував він слово правди божої рибалкам і чабанам запорозьким; побував він на полі й на морі з низцями; видав не раз і не два смерть перед очима да й загартовався у воєнному ділі так, що як піднявся на ляхів Хмельницький, то мав з його велику користь і підмогу. Ніхто краще його не ставав до бою; ніхто не крутив ляхам такого веремія... У тих-то случаях пошрамовано його вздовж і впоперек, що козаки, як прозвали його Шрамом, то й забули реєстрове його прізвище. І в реєстрах-то, коли хочете знати, не Чепурним його записано.»

Петрусь (син Шрама)	• «Добрий козак; по батькові пішов. Одвага велика, а буде довговічний, і на війні щасливий: ні шабля, ні куля його не одоліє,- і вмере своєю смертю.» • «Хто б не споглянув на його високий зріст, на тонкий да хисткий стан, хто б не завважив молодецьку силу у руках і в ногах, усяк би сказав, що не зовсім іще лихо.» • «Був щирий козак, лучче йому з нудьги загинути, ніж панотця навек перечорнити і золоту свою славу гряззю закаляти» • «Не бажав би він ні життя, ні здоров'я, коли б йому так і вмерти, дивлючись у її очі (Лесині), як у чисту воду.»
Василь Невольник (старий ключник)	• «Був собі дідусь такий мізерний, мов зараз тільки з неволі випущений: невеличкий, похилий, а чі йому позападали і наче до , чого придивляються а губи якось покривились, що ти б сказав – він і зроду не сміявся. У синьому жупанкові, у старих полотняних шароварах, да й те на йому було мо, в позичене.» • «Три годи, як три дні, промучивсь я в проклятій неволі, на турецькій каторзі, на тих безбожних галерах; не думав уже вбачати святоруського берега. А ти виспівав за мене сто золотих червоних; от я ізнов між хрещеним миром, ізнов почув козацькую мову!»
Черевань	• «Був тяжко грошовитий да й веселий пан із козацтва, що збагатилось за десятилітню рйну з ляхами. Річ тут про Богдана Хмельницького, як він років з десяток шарпав з козаками шляхетних ляхів і 110анном110шків. От тоді-то й Черевань доскочив собі незчисленного скарбу, та після війни й сів хутором коло Києва.» • «Та йому й хліб не піде в душу, якби його люде покинули.
Черевани ха	• «Була пані ввічлива: знала як до кого з речами обернутись.» • «Молодиця свіжа й повновида, пряма, як тополя,- замолоду була дуже хороша.»
Леся (дочка Череваня)	• «А вона ж то стояла, підійшовши під благословеніє, хороша да прехороша! Іще трошки засоромилась перед поважним гостем, то й очиці спустила в землю, а на виду аж сіяє. На диво була в Череваня дочка, да й годі. Тим-то Петро, як побачив, то й умер, дармо що видав доволі світу!» • «Чи заговорить, чи рукою поведе, чи піде по хаті - усе не так, як хто інший: так усі й дивляться, і так усякому на душі, мов сонечко світить.» • «Леся полюбила Сомка іще тоді, як він було носить її на руках і дарує їй то золоті сережки, то добре намисто. Іще тоді звав він її своєю судженою і зложив з Череванихою руки.»
Божий чоловік (старець- кобзар)	• «Темний він був на очі, а ходив без проводиря; у латаній свитині і без чобіт, а грошей носив повні кишені. Що ж він робив із тими грішми? Викупляв невольників із неволі. Іще ж до того знав він лічити усякі болісті і замовлять усякі рани. Може, він помагав своїми молитвами над недужим, а може, і своїми піснями; бо в його пісня лилась, як чари, що слухає чоловік і не наслухається. За теє-то за все поважали його козаки, як батька; і хоть би, здається, попросив у кого остатню свитину з плечей на викуп невольника, то й ту б йому оддав усякий.» • «Довга, до самого пояса, борода іще краще процвіла сідинами; а на виду дідусь просіяв якимсь свігом. Співаючи пісню, од серця голосить і до плачу доводить, а сам підведе вгору очі, наче бачить таке, чого видючий зроду не побачить.»

Сомко (гетьман)	• «Йде з печер против їх хтось у дорогих кармазинах, високий і вродливий; а по кармазинах скрізь комір і поли гаптовані золотом; зверху кирея підбита сободем; підпиравсь срібною булавою.» • «Був високий, огрядний собі пан, кругловидий, русявий; голова в кучерях, як у золотому вінку; очі ясні, веселі, як зорі; і вже чи ступить, чи заговорить, то справді по-гетьманськи. Так куди вже із ним мірятись Петрові!»
Іван Мартинов ич Брюховец ький	• «Чоловік сей був у короткій старенькій свитині, у полотняних штанях, чоботи шкапові, протоптані, і пучки не видно. Хіба по шаблі можна б догадатися, що воно щось не просте: шабля аж горіла од золота; да й та на йому була мов чужа. І постать, і врода в його була зовсім не гетьманська. Так наче собі чоловічок простенький, тихенький. Ніхто, дивлячись на його, не подумав би, що в сій голові вертиться що-небудь, окрім думки про смачний шматок хліба да затишну хату. А як придивишся, то на виду в його щось наче ще й приязне: так би, здається, сів із ним да поготорив де про що добре да мирне. Тільки очі були якісь чудні - так і бігають то сюди, то туди і, здається, так усе й читають ізпідтишка чоловіка. Іде, трошки згорбившись, а голову схилив набік чак, наче каже: "Я ні од кого нічого не бажаю, тільки мене не чіпайте". А як у його чого поспитаються, а він одвітує, то й плечі, наче той жид, підійме, і набік одступить, що б ти сказав - він усякому дає дорогу; а сам знітиться так, мов той цуцик, ускочивши в хату.»
Перший запорожец ь	• «Був здоровенний козарлюга. Пика широка, засмалена на сонці; сам опасистий; довга, густа чуприна, піднявшись перше вгору, спадала за ухо, як кінська грива; уси довгі, униз позакручувані, аж на жупан ізвисали; очі так і грають, а чорні, густі брови аж геть піднялись над тими очима, і - враг його знає - глянеш раз: здається, супиться; глянеш удруге: моргне довгим усом так, наче зараз і підніме тебе на сміх.»
Другий запорожец ь	• «Був молодий, високий козак, тільки щось азіатське; зараз і видно, що не нашого поля ягода, бо до Січі сходились бурлаки з усього світу: прийде турок - і турка приймають; прийде німець - і німець буде запорожцем, аби перехрестивсь да сказав: "Вірую во Христа Ісуса; рад воювати за віру християнську".»
Кирило Тур	• «Січовий розбишака» • «Козацьке слово, я оддав би шалевий свій пояс за таку честь! Та сього зроду не буде! Лучче, коли хоч, розрубай мене надвоє од чуба до матні, а я не зніму руки на твої шрами і на твою рясу!» • «Розгладжуючи вуси і поглядаючи на всю компанію, а очі такі лукаві, що разом, здається, й щиро говорить, разом і морочить.»
Настя (дружина Гвинтовк и)	• «Ще була молода і хороша, тільки бліднолика пані. Зараз було видно, що се не нашого пера пташка. Не та в неї хода, не та й постать, да й українська одежа якось їй не припадала. А гарна, чорноброва була пані»

Панас Мирний « Хіба ревуть воли, як ясла повні? »	
Герой	Цитатна характеристика
Чіпка Варениченко	• « Ніс невеличкий, тонкий, трохи загострений; темні карі очі – теж гострі; лице довгообразе – козаچه; ні високого ні низького зросту, - тільки плечі широкі та груди високі...» • «— Виродок іде! — кричить, забачивши здалека Чіпку, білоголовий, миршавенький хлопчик. — Запорток! — підхопить другий... — Ходім до його! Побіжать, оступлять кругом. То це ззаду хто-небудь і скубне Чіпку за чорне волосся. Окрутнеться Чіпка, насупить брови, скривиться, тільки очима світить... Злі Чіпчині очі, та недобрі й діти, що довели до того. Понуро й гостро дивиться на них Чіпка. А ті — за боки беруться зо сміху...» • «Ось знову весна-красна. Чіпка так і припадає до хазяйства. Рано встає, пізно лягає, — та все в полі та в полі. Хоч не дуже радіє, та й не журиться: за роботою ніколи. Сам на себе, на свою працю всю надію покладає. Припадає до того поля, наче закохався у його... Не тільки в будень — і в свято...» • «Отже, Чіпка не такої натури, щоб сам на сам звертав кому з дороги... Не звернув він і сторожеві, а кинув харчати під коморою — ледве живого... Спить Чіпка. Совість, задовбана горілкою, його не мучила; страху він зроду не знав; пшеницю вергаючи, втомився та й спав у себе в барлозі, наче після тяжкої праці...» • «Обняло його зло нелюдське. Серце в його вило; душа палала... «Прокляті! Каторжні! ні суда на вас, ні права немає!..» — кричав він, качаючись по полу. Тіло боліло, як попечене... Він стискував зуби. «А вони?.. вони?! Слова доброго... смітнини послідньої не стоять!.. Прокляті душі!.. на вас трохи такої муки, трохи каторги... Катувати вас, пекти, тупим ножом шматувати!..» Від болю він кусав собі нігті, пучки...» • «Став він ходити від хати до току, від току до хати. На душі важко — так важко, як ще ніколи не було... Болі з тіла доходили до серця, доймали його; голова горіла; думки мутилися, ображали його неправдивою карою, лякали людським сміхом... Він радніший би був просити, в ногах лазити, сльозами молити, аби тільки забути те, що було! А воно стояло, як страховище. перед його очима; як те марево, мінилося у його думках. То учувався йому глухий, здавлений сміх, то, мов ненароком, гострі, як спички, жарти в розмові, то повсякчасне пряме вибивання на очі... Він знемагав від муки. «Краще б я не родився, або мене забито, ніж отаке терпіти!..» • «По тому ж самому шляху простувала у Сибір, на каторгу, ціла валка скованих по руках, по ногах рештантів...Пройшовши Піски, валка стала коло волості, на вигоні, на перепочинок. То був Чіпка з своїм товариством. Чіпка скоса зиркнув, здвинув густі брови — та й одвернувся.»
Мотря (мати Чіпки)	• « солом'яна вдова» • «Мотрі Жуківни — бідної, некрасивої дівчини, уже таки и літньої, що жила в сусідах, удвох з старою матір'ю.» • «Як уступила Мотря в свою хату, то немов знову на світ народилася. Чепурить її, прибира. Діждали весни, — город одкопала, скопала, засадила; хату вимазала, оббілила; призьбу жовтою глиною підвела;

	коло хати віником обмела. Чисто кругом — любо глянути, і огорожина зеленіє...» • «А були такі часи, що не бозя, а Мотря била Чіпку — і добре била! Синяки іноді по місяцю не сходили. Не можна сказати, щоб вона не любила Чіпки. Ні. Вона його любила — як кожна мати свою дитину. Чи, не дай боже, занедужає Чіпка, — Мотря сама не своя. Цілу ніч очей не заплющить: сидить над ним, плаче, молиться...» • «Уразили такі гадючі слова материне серце. Як підстрелена горлиця тіпається-б'ється, тихо туркоче й стогне, так мати затіпалась на печі в куточку та стиха» • «Та зв'язавши останнє своє збіжжячко у клуночок, перекинула через плече, перехрестилася — і пішла до сусіди, старої баби-пупорізки, що жила недалеко від їх дворища.» • «Мотря кинулась обнімати невістку, як рідну дитину, а цілуючи її, плакала. Галя собі обнімала Мотрю, як матір, цілувала її зашкарублі, сухі щоки, руки... Далі Мотря обнімала сина і теж плакала. Потім того цілувалася з сватами і трохи не з усіма людьми, що наїхали й найшли до неї у двір. З радості стара як оп'яніла, їй вперше на віку довелося побачити таку повагу до себе від людей. Вона не знала, як їх дякувати, чим їх вітати.»
Іван Вареник (Притика, Остап Хрущ, Хрущов; батько Чіпки)	• «Сорочка на йому чорна; штани вибійчані, підсукані аж до колін; за спиною вірьовкою навхрест перев'язана одежа; через праве плече, на палиці, перекинута і торба — мабуть, з харчю, та пара шкапових чобіт. На взір — чоловік середніх літ. Чорні, як гайворон, уси починали вже по краях рудіти; борода стирчала чорна, остюкувата, давно, мабуть, не бачила скіска.» • «Остап — спершу був повеселів: такий балакучий, такий щирий, — Мотрю жалує, коло тещі ласкавий; а далі — все хмурнішав, та й хмурнішав. Стала нудьга виглядати його очима, журба невимовна гнітити його душу і серце... Ходить бувало восени або зимою по двору, опустить на груди голову та за цілий день і слова не промовить ні до кого... • «Купив Остап хату, та, не довго думавши, й шле старостів до Мотрі Жуківни» • «Що тут він прозивався не Хрущ, а Притика... що він кинув у нас жінку й троє дітей, пропадав був — не знаць де — три роки без малого... А ось тепер — у паспорті він уже Хрущем пишеться, та ще й жонатим...»
Оришка (мати Мотрі, баба Чіпки)	• «Все разом піднялось у голові матері, налягало їй на старе серце важкий жалем... Вона глянула ще раз на Мотрю, поступилася назад, простогнала, сіла мовчки на піл, узявшись холодними руками за крайню дошку, щоб не впасти. Старе тіло тремтіло, колихалося, стара голова не здержувалась на в'язах — хилилася на груди. Оришка болізно піднімала її і тяжко стогнала...» • «Кинулась Оришка по сусідах... Всяк дякує, сторониться... Ходить вона по хаті — сама не своя: світить сидим волосом, ломить сухі руки...» • «А Оришка — стара вже, — нездужала, — тільки й того, що доглядає дитини... Як літком немає Мотрі дома, — баба зварить йому їстки, догляне, й нагодує, й спати положить, котка співає...» • «Баба уже була стара-стара, як молоко біла, як сухар суха. Уже й літом з хати не вилазила, — хіба у палючий день вийде, було, з хати, сяде на призьбі, складе свої сухі сині руки на колінах та й гріється проти

	сонця.»
Грицько Чупруненко (друг Чіпки з дитинства)	• «Грицько — козакий син, сирота. Після смерті батька та матері (вони під холеру померли обоє одного-таки й року) громада оддала сироту далекій родичці — вдові Вовчисі; а як піднявся хлопець на ноги, то дід узяв його до себе в поміч коло отари.» • «Виходили на заробітки піщани, — потяг і Грицько з ними, скинувши через плече косу, а за спину — торбину з сухарями, лихеньку свитину та не кращі й чоботи.» • «З жінкою Грицько жив мирно, люб'язно: ні лайки, ні сварки не чула їх простора, весела хата. В будні — обоє вони працювали; у свято — ходили вкупі до церкви; по обіді — спочивали, або куди в гостину ходили, або в себе гостей приймали... І стали вони між людьми поважними хазяїнами, чесними, робочими людьми, добрими сусідами, навдивовижу парою...» • «Грицько — невсипущий хазяїн. Він чесною працею, своїми мозоляними руками надбав те, що має в господі. Він і тепер не лежень: рано встає, пізно лягає. Він не паніє, як другі, а сам з своєю невтомною помічницею-жінкою веде до ладу своє хліборобське діло, маючи думку на чесну працю й дітей напямити...
Христя (дружина Грицька)	• «Христя — молода, весела, щебетуха, працювата дівчина — дядина ще змалку не давала ногам та рукам її одпочинку, призвичаїла до роботи» • «Христя завжди заступалася за Чіпку. У Чіпці справді було багато чогось доброго, чого Грицько своїм, на прибуток напрямленим, розумом не зміг зрозуміти. Христя ж чула те добре своїм жіноцьким серцем, своєю чуткою душею.» • «Христя звідала на своїм віку нетрохи нужди та лиха через людську неправду... Дозолила вона їй до самих живих печінок... Часто й густо вона думала: чи вже людям не можна жити правдою?.. А як би добре було, коли б усі жили по ній!..» • «Христя вподобала Мотрю.. «Вона така добра, як рідна мати!» - хвалиться чоловікові. І часто Христя під свято приходить до Мотрі побалакати, розважитись»
Матня, Лушня й Пацюк (друзі Чіпки)	• «П'ючи та гуляючи, підібрав собі Чіпка трьох товаришів щирих: Лушня, Матня та Пацюк — одна думка, одна гадка. Усі вони однакових літ: не то щоб старі, не то й молоді, — вже підтоптані парубки.» • «Лушня був широкоплечий парнище, високий, бравий, з хорошим панським личком, з чорними гарними усами, з карими веселими очима... Вони так і говорили у його!.. Та, здається, на йому й шкура говорила — такий балакучий.» • «Пацюк собі худощавий, низький, мишастий — справжній пацюк, такий і прудкий, говіркий, співучий — на селі перший співака.» • «Матня одрізнявся од усього товариства і норовом, й оком. Який завтовшки, такий навбільшки; неповоротний, неохайний. Голова величезна, обличчя татарське, кругле, як гарбуз, ноги короткі та товсті, як стовпці. Не любив він ні балакати, ні співати, а любив на світі одну

	тільки горілку: дудлив її, як воду, і в тому покладав усю свою утіху.» • «Цілий день п'ють та гуляють по шинках, гуляють іноді й за північ, а перед світом ідуть до Чіпки висипляться. Виспяться, викачаються, візьмуть з собою Чіпку та з добра його що-небудь та знову в шинок... Так кожнісінького дня.»
Максим Гудзь (москаль)	• «Хлопці до всього того кидались з гарячим запалом, а найщиріше брався Максим. Він цілу ніч не буде спати, аби йому найраніш устати, братів побудити у поле. Зате ж йому найскоріше й надолужало. Двічі, тричі зробив що — уже йому й не хочеться, уже йому новинку подавай. Та ні заставити, ні застрахати!» • «А Максим — як ногу вломив: з хати та на улицу, а там — у шинок до жида. Так розледачів, розібрався, розпився, що сказано: ні до чого! Знай у шинку кисне... Аж запух, як той бугай, щодня очі заливаючи... Зовсім пустився берега: що дома не зарве — зараз у шинок! П'є, гуляє, з жида насміхається, з кріпаками панібратається, жалкими докорами їх коле, що роблять на панів, навчас не слухатись їх приказів — мандрувати. На капості чоловік здався, та й годі!» • «Оже Максимові було все це за іграшку. Скоро він вивчився добре «носки» витягувати, марширувати, стрибати, по-московській викрикувати... Так, мов старий москаль!» • «Назбирав він і грошей, й одежі... Навіщо? Сам не знає, де його подіти, куди приткнути. Хоч би сім'я, — тоді інша річ! А то — сам, як палець. «Сім'я? — подумав Максим: — добре б тепер діло сім'ю мати: знав би, на кого працюю, було б кому покинути... Та й душу б можна одвести...»» • «Максим несамовито скрикнув — і схопився обома руками за спину. Скривлений у рота вид показував страшні болі. Він похлинувся, закашлявся... Забулькотіло в грудях; Максим виправивсь, тріпнувся, розкрив широко очі, провів ними хижо по всіх... То був останній погляд — погляд наглої смерті..»
Явдоха (дружина Максима)	• «Росло воно само собі, без усякого призору, без турбот та клопоту батька-матері, немов воно було не їх дитина. Чи їло воно, чи голодне й холодне було, — байдуже їм! Поки ж Явдошка була малою, то знай голосила на всю хату, коли хотіла їсти; а піднялася на ноги, — стала по дворах ходити, прохати Христа ради... Що, ради душі спасенія, клали люди у простягнену дитячу ручку, усе воно несло до себе в нору.» • «Знаючи красі своїй ціну, вона торгувала нею, як жид крамом, не пропускаючи случаю зірвати найбільше, а то — й підголити. Слава про злодійкувату Явдошку одбила хіть у панства та офіцерства заїздити до неї. Грошки, що придбала, пішли на розкішні убори, на дорогі наїдки та напитки...» • «постаріла й Явдоха — краса її спала, помарніла, одцвіла... Уже тепер не так і молоді москалики горнулися... Рада не рада, треба було схаменутися. До всього того десять літ безпутного життя витягли всі грошенята, що Максим наскладав до парування. Треба було надалі подумати... Оханулась Явдоха, а через рік гойдала невеличку дочку Галю.» • «Поховавши Максима, Явдоха сама побоялася на хуторі жити. Підмовляла дітей — вони не захотіли. Тоді вона спродала дворище,

	спродала все, що можна було продати, та й перебралася до дітей.» • «Як тільки оселилася, зараз почала все на свій лад перевертати, господарством заправляти. І те — не так, і друге — не до ладу, і третє — не на своїм місці стоїть!» • «Явдоха чула це й бачила, та нарештє йшла проти Мотрі: підохочувала Чіпку, вітала його братчиків. Живучи цілий вік таким життям, вона звикла до його сама, раділа всякій удачі, допомагала у розбишацьких затіях...»
Галя (дочка Максима, дружина Чіпки)	• «Дівчина, як перепелка, знялась — і помчалась вподовж ниви. Низенька, чорнява, завітчана польовими квітками, вона й трохи не схожа була на селянок, часто запечених сонцем, високих, іноді дуже неповоротних дівчат. Маленька, кругленька, швидка й жвава, одягнена в зелене убрання, між високим зеленим житом, — вона здавалася русалкою...» • «Чорне кучеряве волосся, завітчане польовими квітками, чудовно вилося коло білого чола; тоненькі пасма того чорного, аж полискуваного хмелю спадали на біле, рум'яне личко, як яблучко наливчате; очі оксамитові, чорні, — здається, сам огонь говорив ними... Дві чорні брови, мов дві чорні п'явки, повпивалися над очима, злегенька прикритими довгими густими віями. Сама — невеличка, метка й жвава, з веселою усмішкою на виду, вона так і вабила до себе. Зелена байова керсетка, з червоними мушками, червона в букетах спідниця, на шії дорогі коралі, хрести, золоті дукати — усе гарно пристало до хорошої дівочької вроди.» • «Коло свекрухи Галя, як коло рідної матері, ходить, годить їй у всячині. Нашила їй очіпків, платків надарувала, сорочок надавала. Не світило тепер дрантя та рам'я на старих плечах: воно пішло на ганчірки, а Мотря у всьому новому ходила.» • «— Ви, — каже, — мамо, на своєму віку нетрохи здоров'я стратили, сили збавили, — спочиньте ж хоч на старість. Хай я, молода, тепер буду працювати, а вам треба спочивати на щось інше!» • «Та й сяде Мотря на гребінь за вовну, та й пряде помалу. А коло Чіпки Галя не знає вже, як і припадає, чим йому догоджає. У сорочках усі груди повишивала, квітками унизала, каптани пообшивала шнурками. Тільки й робить, що, упоравшись коло печі та худоби, корписає голкою та вигадує зразки усякі.» • «Галя полюбила свого хрещеника, як рідну дитину. Сорочечки йому шила й мережила, шапочки вишивала. А на руки візьме, — носить, любить, як своїм. Іноді зупиниться її погляд на любому погляді дитини... довго вона дивиться на його, придивляється йому в вічі, мов своїми очима хоче з'їсти. То дивись: блиснула у неї в очах якась іскорка — сльоза не сльоза, радість не радість засвітила в них — і пригортає вона дитину до свого лона й обдає його поцілунками...» • «— Як у мене буде дитина, Христе, то я, здається, з'їм або задавлю її, цілуючи та милуючи... Я не дам на його пилюночці впасти, кому-небудь подивитися... Могла б я його — в своїм серці носила! Ви тільки гляньте: отаке манюсінке-малюсінке, без речі, без мови, — тільки оченятами світить... Ти до його обзиваєшся, а воно ними поводить, мукає, рученята випрукає, мов тебе пригорнути хоче... А ти знаєш: це твоє тіло, твоє народження... «Рибонько!.. серденько!..» — оберталася

	вона до хрещеника, окриваючи всього його гарячими поцілунками.»
--	---

Михайло Коцюбинський «Тіні забутих предків»	
Герої	Цитатна характеристика
Іван	▪ "Іван був дев'ятнадцятою дитиною в гуцульській родині Палійчуків». Виплеканий дивовижною і таємничою природою Гуцульщини, ріс він розумним і допитливим хлопцем. Але був не такий, як усі діти: «Дивиться перед себе, а бачить якесь далеке і не відоме нікому або без причини кричить». Щось незрозуміле для оточуючих ховалося в його очах, таке, що і мати відвертала від нього очі. Іноді їй здавалося, що це не її дитина, а «бісеня»" ▪ "Задуманий все, встромляв очі кудись поза гори, неначе видів, чого не бачили другі, прикладав мережану дудку до повних уст, і чудна пісня, якою ніхто не грав, тихо спадала на зелену отаву царинок, де вигідно послали свої тіні смереки" ▪ "Коли Іванові минуло сімліт, він уже дивився на світ інакше. Він знав вже багато. Умів знаходити помічне зілля... Знав, що на світі панує нечиста сила, що арідник (злий дух) править усім; що в лісах повно лісовиків, які пасуть там свою маржинку... , що там блукає веселий чугайстир, який зараз просить стрічного в танець та роздирає нязки; що живе в лісі голос сокири..." ▪ "...несподівано зовсім, коли він зводив очі на зелені царинки, де спочивало в копицях сіно, або на глибокий задуманий ліс, зліта до нього давно забутий голос: ▪ Ізгадаймні, мій миленький, ▪ Два рази на днину, ▪ А я тебе ізгадаю ▪ Сім раз на годину... ▪ Тоді він кидав роботу і день пропадав" ▪ "І коли так молились, Іван був певний, що за плечима у нього плаче, схилившись, Марічка..." ▪ "Безжурна молодість й радість знову водили його по сих безлюдних верхах, таких мертвих й самотніх, що навіть лісовий шепіт не міг вдержатись там та спливав у долину шумом потоків.» ▪ «Щось було важке у ньому, якась жура його гризла та ослабляла тіло, щось старе, водянисте світилось в його стомлених очах. Помітно худ, ставав байдужий.»
Марічка	▪ «Тоді дівчинка, зігнута вся, подивилась на нього спідлоба якимсь глибоким зором чорних матових очей і спокійно сказала: ▪ — Нічьо... В мене є другі... май ліпші». ▪ «Марічка теж вже ходила в заплітках, а се значить мало, що вона вже готова й віддатись» ▪ «Сходились коло церкви або десь в лісі, щоб стариня не знала, як кохаються діти ворожих родів. Марічка любила, коли він грав на флюярі. Задуманий все, встромляв очі кудись поза гори, неначе видів, чого не бачили другі, прикладав мережану дудку до повних уст, і чудна пісня,

	якої ніхто не грав, тихо спадала на зелену отаву царинок, де вигідно послали свої тіні смереки» ▪ «Марічка обзивалась на гру флюяри, як самичка до дикого голуба,— співанками. Вона їх знала безліч. Звідки вони з'явилися — не могла б розказати. Вони, здається, гойдалися з нею ще у колисці, хлюпалися у купелі, родилися у її грудях, як сходять квітки самосійні по сіножатях, як смереки ростуть по горах... Марічка і сама вміла складати пісні». ▪ «Як муть мряки сідати на гори, я сяду та й си заплачу, що не видно, де пробуває милий. А як в погожу річку зазоріє небо, я му дивитись, котра зірка над полонинков — тому бачить Іванко... Тільки співати залишу».
Палагна	▪ «Його Палагна була з багацького роду, фудульна [горда, пихата, зарозуміла], здорова дівка, з грубим голосом й властою шиєю». Любила вона багате, пишне вбрання, але була добра газдиня і помагала у щоденних турботах чоловікові.»
Юра	▪ «А з іншого боку сусідом був Юра, про якого казали, що він богує. «Він був як бог, знаючий і сильний, той градівник і мольфар [злий дух, чаклун]. У своїх дужих руках тримав сили небесні й земні, смерть і життя, здоров'я маржинки й людини, його боялись, але потребували всі». ▪ «Він був могутній, потужний, все знав. Од його слова гинула зразу худоба, сохла й чорніла, як дим, людина, він міг послати смерть і життя, розігнати хмару і сперти град, вогнем чорного ока спопелить ворогів і запалити в жіночому серці кохання. Він був земним богом, той Юра, що хтів Палагни, що простягав по неї руки, в яких тримає світові сили».
Чугайстир	▪ «Се був веселий чугайстир, добрийлісовий дух, що боронить людей од нявок. Він був смертю для них: зловить і роздере». ▪ «То був якийсь чоловік. Він був без одежі. М'яке темне волосся покривало все його тіло, оточало круглі і добрі очі, закленилось на бороді і звисало на грудях. Він склав на великий живіт зарослі вовною руки і підійшов до Івана.»

Валеріан Підмогильний «Місто»	
Герой	Цитатна характеристика
Степан Радченко	• «За свої двадцять п'ять років він був підпасичем-приймаком, потім просто хлопцем, далі повстанцем і наприкінці секретарем сільбюро Спілки робземлісу.» • «На зріст він був високий, тілом міцно збудований і смуглий на обличчі. Молоді м'які волосинки, неголені вже тиждень, надавали йому неохайного вигляду. Але брови мав густі, очі великі, сірі, чоло широке, губи чутливі. Темне волосся він одкидав назад, як багато хто з селяків і дехто тепер з поетів.» • «Він відчув десь вглибині дурний натиск сліз, зовсім не відповідний до його віку й становища, й здивувався, що ця вільгість ще не висохла в злиднях і праці, що вона затаїлась і от несподівано й недоречно заворушилась. Це так вразило його, що він геть почервонів і одвернувся.»

	• «Видовисько голої, безглуздої юрби було глибоко неприємне йому.» • «Хлів — ось де він має жити! Як тварюка, як справжнє бидло! Він відчув, як шпарко кинулось його серце і кров линула до обличчя. Випроставшись, він був червоний і зневажений...» • «В такі хвилини душевного затишку йому виникала потреба поприбирати в хаті, повиносити сміття, що звичайно залежувалось у кутку, переглянути білизну, як статечному господареві. Найменший безлад навколо дратував його, коли в голову йому заходила стрункість.» • « В життя його знову зайшла розміреність, несвідоме задоволення з себе завдяки постійній заклопотаності, і від почуття рівноваги в собі втрачали яскравість його болі за творчістю.» • «Нарешті сп'янілість його дійшла того ступеня, коли людині стає сумно й турботно. Так, ніби він уже з'їхав з тієї гори й стояв самотній на сірій рівнині. І звідти глянув на свою сусідку з розпачем і страхом.» • «Він здригнув, скорчився й пішов, з жахом почуваючи свій рух. Потім почав міркувати, чим взагалі можна отруїтись. Арсеном, судимою, стрихніном, синім квасом, опієм? Яка різниця між діянням цих отрут? Якою з них труять мух, купуючи в аптеках темні аркуші, де написано великими літерами з знаком оклику: «Смерть мухам!» І що таке смерть? Як може людина зникнути так, щоб її більше ніколи не побачили? Як можна померти не на день, не на тиждень, не на рік, а «померти як єсть»? Отже, і він може померти? Яке безглуздя! Яке страшне непорозуміння!» • «Потім жаль звогчив його очі. Йому схотілось сидіти коло могилки серед молодого прорості трави, квітчати ту могилку волошками, схилитись і плакати. Він виразно, болісно почував той незбагнений зв'язок, що плететься між зниклою душею і душею живою, що прагне в потойбічне в безтямнім пориві.» • «Він дивився на товариша радісними, майже закоханими очима й з невимовною втіхою викривав йому на обличчі ті самі риси, ті самі рухи, ту саму посмішку й лагідність, що покинув давно тому й знайшов незмінні.»
Надійка	• «Довгі рукава її сірої блузки були миліші йому за голі руки інших; комірець лишав їй тільки вузеньку стьожку тіла на видноті, а інші безсоромно давали на очі всі плечі й перші лінії грудей. Черевики її були округлі й на помірних каблуках, і коліна не випинались раз у раз із-під спідниці. В ній вабила його нештучність, рідна його душі.» • «Дівчина не ховала свого захвату, її сліпила рябизна костюмів, гама тіл від блідо-рожевих, допіру виставлених на сонце, до брунотно-чорних, уже загартованих у пекучому промінні літа.» • «Вона посміхнулась йому, але в тій посмішці була туга, яку веде з собою любов, що гасить дівчині очі й кладе їй на руки непереможну втому. Її серце вже розкрилось, як сім'я в пухкій землі, пускаючи блідий паросток на поверхню під діянням вічного сонця, що розтоплює сніги й збуджує в надрах тисячі насіння не відповідаючи за вітри, що можуть їх у його царстві спіткати.» • «Надійко! Прекрасна дівчино! Білява русалко вечірніх полів. На його поклик вона відгукнулась тихим тремтінням, що втілилось у ньому, долинувши звідти, де жила вона, де чекала його, погноблена й скорботна. Вона мов повернула голову на його благання, і очі її засвітилися щасливою згодою, і рука простяглась до його чола. Вона прощала!» • «Хто, питається? Чи не та, що він прогнав від себе, як повію? Думає, як чоловік у неї, так вона цяця. А чоловік її злодій. Хіба на кооперативну

	платню він міг би купити такого буфета? Отже, він краде. Отже, він буде в бупрі. А сама вона — пузата міщанка! Він сласно прошепотів кілька разів це назвисько й трохи заспокоївся.» • «Вся туга його зненацька полилася любовним шепотом, зворушливими словами, ніжними назвиськами, сміливими, збудними порівняннями, що в них мінилася вся глибінь його чуття.» • «Ніколи не почував він ще такої могутності самопочуття. Земля, здавалось, пливла йому під ногами оксамитовим килимом, і дахи будинків вітали його, як велетенські капелюхи. А в голові, в прекрасній, вільній голові низками, роями в щасливому захопленні линули всеосяжні думки.»
Тамара Василівна, «мусінька»	• «Вона мов боялась світла, що роз'їдає таємницю, як кислота, і їхні побачення завжди зберігали чар несподіванки.» • «В її умінні любити не було нічого штучного, хоч слово «любов» було найулюбленішим її жартом.» • «Мусінька ніколи ні про що серйозно не казала, ніколи не турбувала його своєю душею...» • «І вона, мов прокинувшись, оповила йому шию, відхилила йому голову й глянула йому в вічі диким поглядом пристрасті.» • «Вона замовкла, сама підпадаючи враженню своєї мови, сама переймаючись смутком своїх слів, ніби вперше їх із сторонніх уст почувши.» • «Радісний дівочий усміх був гримасою на її пристаркуватім обличчі...» • «Хлопець підвів очі в тому напрямі й побачив коло столу жінку, одутлу й оспалу, в синій, добре знайомій йому сукні, що тепер ледве стримувала повільно її брезклого тіла. Схиливши голову, вона зосереджено пильнувала карток, отже, обличчя її він не міг роздивитись, але з постави її, з безоглядної завмерлості в увазі зрозумів, що цей стіл став їй єдиним і рідним, що в цю залу вона принесла всі рештки своєї жаги.»
Зоська	• «Мале на зріст — йому якраз під пахви, худеньке, в плескуватому капелюшкові.» • «Вона зиркнула спідлоба на юнака, руку свою прибрала й ішла далі своїм чітким, майже військовим кроком.» • «... дівчина ця — вередлива крутіяка, яка сама не тямить, чого їй треба, а це дає великий простір діянню людини із сталим бажанням.» • «Вона була вередлива, і чудні, несвітські бажання її охоплювали. За один тільки вечір вона могла хотіти політати аеропланом, постріляти з гармати, бути музикою, професором, будь-яким, до речі, мореплавцем і чабаном.» • «...він побачив і Зоську, якої постать і обличчя цілком закриті були газетою, що вона читала, ніби й не чуючи його кроків. Тільки дві ніжки, взуті в тонкі панчохи, нерухомо звисали від колін додолу з-під краю темної сукні.» • «Степан дивився на неї, любуючись на її маленьку бадьюру постать, захоплюючись радістю, що в її голосі бриніла.» • «Вона глянула на нього глибоким повільним поглядом, знайомим йому, та вже недошкульним, і теж щось тихо відповіла, але він не розчув, пройшовши.» • «Зоська! Мила, сміюча подруга, вірна товаришка його блукань! Він згадав її маленьку постать, безжурні посмішки й раптові смутки, наївну, втішну філософію і жагучі поцілунки. Він хотів знову побачити кучері на її чолі, чарівне рухливе під діянням чуттів обличчя, почути її чарівний шепіт і сидіти на килимі коло її ніг, «коло ніг королеви»!»

Рита	• «...жінка мала спокійне, майже нерухоме довгасте обличчя, що в прямокутній рамці гладенького стриженого волосся з рівним пасмом над очима нагадувало щось старовинне, витончене й застигле, незмінне молоде, певне своїй краси й урочисте, як обличчя давніх єгиптянок, що йшли з віялами за фараоном. Натомість очі її жили, ворушилися і сміялись за все обличчя, — великі облудні очі, що блищали в мороці, як у кицьки. Одягнута була, скільки він роздивився, в темну оксамитову сукню, що переходила вузькою смужкою через одне, геть оголене плече.» • «Вона складена була з двох тонів, без жодних переходів між ними — чорного: волосся, очі, сукня й лаковані черевики, та смуглого: обличчя, тіло рук і плеча та панчохи, і це просте поєднання надавало їй постаті гордого чару; жодних кучерів чи гребінців у рівній зачісці, жодних прикрас чи гаптування у рівній сукні, що від стану трохи ширшала й немов підрізана була внизу, як і пасмо над чолом. Все чорне мінилось на ній від жвавих очей, а смугле застигло, життя було в убранні, а в тілі сон.» • «Вона рухалась гнучко й раптово, пригорнувшись уся від грудей до колін, віддавшись цілком йому і танцеві...» • «Вона пила спокійно, поволі, вибирала вино, певно знаючись на гатунках, але якось ліниво.» • «Щось інертне, без краю байдуже було в її рисах, і тільки коли очі на нього підводила, він знову відчував ту, що з ним танцювала.» • «Просто назустріч йому плили світючі незабутні очі, що сміялися йому з завмерлої маски жіночого обличчя, і він пізнав їх відразу, він кинувся до них, як на рятунковий вогонь маяка.»
Левко	• «...студент-сільськогосподарник з їхнього ж села, теж сидів коло них і живився. Він був лагідний і грубший, ніж дозволяв його зріст, отже, з нього був би колись ідеальний панотець, а тепер — зразковий агроном. Сам з діда-прадіда селяк, він чудово вмів би допомогти селянинові чи то казанню, чи науковими порадами. Учився він дуже акуратно, ходив завжди в чумарці й над усе любив полювання. За два роки голодного перебивання в місті цілком виробив і оформив основний закон людського існування. З поширеного за революції гасла: «хто не робить, той не їсть» він вивів собі категоричну тезу: «хто не їсть, той не робить» і прикладав її до всякого випадку й нагоди.» • «Посміхатися й бути в доброму гуморі було його основною властивістю, критерієм його ставлення до світу. Ні бідкування, ні наука не змогли вбити виробленої під тихими вербами села доброчинності.» • «І його посмішка здавалась Степанові дотепною, міркування мудрими, вислови чарівними, поведження незрівнянним. І заздрість зайнялась у ньому до того, хто зумів не змінитись, лишитись тотожним через роки, разом із жалем за свої шляхи, за пориви, проступання і їхню марність.»

Олександр Довженко «Зачарована Десна»

Герой	Цитатна характеристика
Сашко (гол. герой)	• «Фактично, святим був на всю хату один я. І от скінчилася моя святість. Не треба було чіпати моркви. Хай би собі росла. А тепер я грішний.» • «Але більше за все на світі любив я музику. Коли б спитав мене хто-небудь, яку я музику любив у ранньому дитинстві, який інструмент, яких

	музик, я б сказав, що більш за все я любив слухати kleпання коси.» • «Більш за все чомусь любив я моркву».
Дід Семен	• «На погребні любив спати дід.» • « У нас був дід дуже схожий на бога. Коли я молився богу, я завжди бачив на покуті портрет діда в старих срібнофольгових шатах, а сам дід лежав на печі і тихо кашляв, слухаючи своїх молитов.» • «Образ святого Миколая також був схожий на діда, особливо коли дід часом підстригав собі бороду і випивав перед обідом чарку горілки з перцем, і мати не лаялась.» • «Він був високий і худий, і чоло в нього високе, хвилясте довге волосся сиве, а борода біла. І була в нього велика грижа ще з молодих чумацьких літ. Пахнув дід теплою землею і трохи млином. Він був письменний по-церковному і в неділю любив урочисто читати псалтир. Ні дід, ні ми не розуміли прочитаного, і це завжди хвилювало нас, як дивна таємниця, що надавала прочитаному особливого, небуденного смислу.» • «Любив дід гарну бесіду й добре слово. Часом по дорозі на луг, коли хто питає у нього дорогу на Борзну чи на Батурин, він довго стояв посеред шляху і, махаючи пужалном, гукав услід подорожньому:- Прямо, та й прямо, та й прямо, та й нікуди ж не звертайте!.. Добра людина поїхала, дай їй бог здоров'я,» • «Він був наш добрий дух луку і риби. Гриби й ягоди збирав він у лісі краще за нас усіх і розмовляв з кінями, з телятами, з травами, з старою грушею і дубом – з усім живим, що росло і рухалось навколо» • «Більш за все на світі любив дід сонце. Він прожив під сонцем коло ста літ, ніколи не ховаючись у холодок. Так під сонцем на погребні, коло яблуні, він і помер, коли прийшов його час.» • «Дід любив кашляти. Кашляв він часом так довго й гучно, що скільки ми не старалися, ніхто не міг його як слід передражнити. Його кашель чув увесь куток. Старі люди по дідовому кашлю вгадували навіть погоду.»
Баба Марусина	• «Вона проклинала все, що попадалось їй на очі,- свиней, курей, поросят, щоб не скугикали, Пірата, щоб не гавкав і не гидив, дітей, сусідів. Кота вона проклинала щодня по два-три рази так, що він трохи згодом був якось захворів і здох дес у тютюні.» • «Вона була малесенька й така прудка, і очі мала такі видючі й гострі, що сховатись од неї не могло ніщо світі. Їй можна було по три дні не давати їсти. Але без прокльонів вона не могла прожити й дня. Вони були її духовною їжею. Вони лились з її вуст невинним потоком, як вірші з натхненного поета, з найменшого приводу. У неї тоді блищали очі й червоніли щоки. Це була творчість її палкої, темної, престарілої душі.»
Одарка Єрмолаївна (мати Сашка)	• «Нічого в світі так я не люблю, як саджати що-небудь у землю, щоб проізростало. Коли вилізає з землі всяка рослиночка, ото мені радість» • «мати крадькома таки знищила псалтир. Вона спалила його в печі по одному листочку, боячись палити зразу весь, щоб він часом не вибухнув і не розніс печі.» • «Мати клялася, що коли вона, будучи ще дівкою, спала в коморі, святий Юрій раз з'явився їй у сні в білих ризах, на білому коні, з довгим

	списом.» « Мати об’явила себе ворожкою і почала лікувати людей від зубів, пристріту й переляку, хоч і сама хворіла.» «Я не оглядаюсь. Коло хати мати-зозуля кує мені розлуку. Довго-довго, не один десяток років буде проводити мене мати, дивлячись крізь сльози на дорогу, довго хреститиме мені слід і стоятиме з молитвами на зорях вечірніх і ранішніх, щоб не взяла мене ні куля, ні шабля, ні наклеп лихий.»
Петро Семенович (батько)	«Багато бачив я гарних людей, але такого, як батько, не бачив. Голова в нього була темноволоса, велика і великі розумні сірі очі, тільки в очах чомусь завжди було повно смутку: тяжкі кайдани неписьменності і несвободи. Весь в полоні у сумного і весь в той же час з якоюсь внутрішньою високою культурою думок і почуттів.» « Скільки він землі виорав, скільки хліба накосив! Як вправно робив, який був дужий і чистий. Тіло біле, без єдиної точки, волосся блискуче, хвилясте, руки широкі, щедрі. Як гарно ложку ніс до рота, підтримуючи знизу скоринкою хліба, щоб не покrapать рядно над самою Десною на траві. Жарт любив, точене, влучне слово. Такт розумів і шанобливість. Зневажав начальство і царя.» «Одне, що в батька було некрасиве,- одяг. Ну такий носив одяг негарний, такий безбарвний, убогий! Неначе нелюди зухвалі, аби зневажити образ людини, античну статую укрили брудом і лахміттям. Іде було з шинку додому, плете ногами, дивлячись у землю в темнім смутку, аж плакати хотілось мені, сховавшись в малині з Піратом. І все одно був красивий,- стільки крилося в нього багатства. Косив він чи сіяв, гукав на матір чи на діда, чи посміхався до дітей, чи бив коня, чи самого нещадно били поліцаї,- однаково. І коли він, покинутий всіма на світі вісімдесятилітній старик, стояв на майданах безпритульний у фашистській неволі і люди вже за старця його мали, подаючи йому копійки, він і тоді був прекрасний.» «З нього можна було писати лицарів, богів, апостолів, великих учених чи сіятелів,- він годивсь на все. Багато наробив він хліба, багатьох нагодував, урятував од води, багато землі переорав, поки не звільнився від свого смутку.»
Самійло-косар	«дядько Самійло не був ні професором, ні лікарем, ні інженером. Не був він, як уже можна догадатись по одному його імені і по тому, що тут писалось, ні суддею, ні справником, ні попом. Він нездатний був на високі посади. Він навіть не був добрим хліборобом. Він вважавсь поганим хліборобом. Його розумових здібностей не вистачало на сю складну і мудру професію.» «Але, як і кожна майже людина, він мав свій талант і знайшов себе в ньому. Він був косар. Він був такий великий косар, що сусіди забули навіть його прізвище і звали його Самійло-косар, а то й просто Косар. Орудював він косою, як добрий маляр пензлем,- легко і вправно. Коли б його пустили з косою просто, він обкосив би всю земну кулю, аби тільки була добра трава та хліб і каша.»
Тихон	«У Тихона одна нога не була в злагоді з другою. Вона була значно коротшою, тоненькою і не розгиналася навіть у сні. Внаслідок такої діалектики природи всі качки, нирці, курочки, чайки, все наше птаство

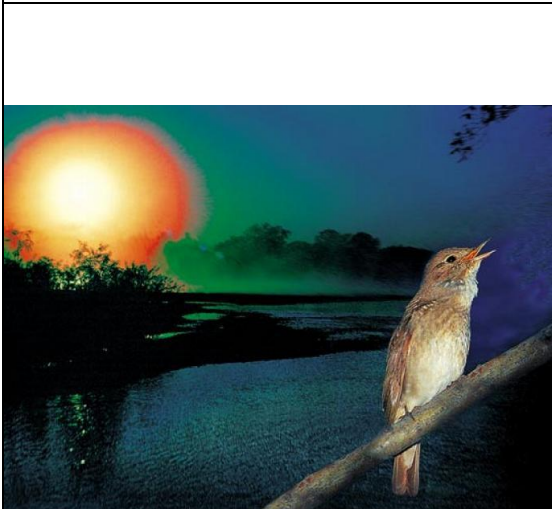
	впізнавало його ще здалека і ховалось у ситняк або у воду, під латаття. Так чином навіть крива нога і та часом служила гармонії природи, її рівновазі”
--	--

МиколаКуліш «Мина Мазайло»	
Герой	Цитатна характеристика
Мина Мазайло (батько, голова сім'ї)	«Уля ще більше дивується, а Рина продовжує розповідати, що Мокій про це ще не знає, а навпаки — мріє додати до прізвища Мазайло загублену половинку — Квач. Тато зранку пішов до загсу дізнаватися, чи можна змінити прізвище і чи має він право примусити Мокія. Мати пише секретного листа в цій справі до тьоті Моті в Курськ, щоб вона якнайшвидше приїжджала на допомогу» «Ще як я підходив до загсу — думалось: а що, як там сидить не службовець, а українець? Почує, що міняю, так би мовити, його українське — і заноровиться... Увійшов... а він сухо, якимсь арихметичним голосом: «Вам чого?» ...вся кров мені збігла в ноги і стала. Питаю і не чую свого голосу: «Чи можна, кажу, змінити прізвище?» Він подивився і знов: «Вам чого?» ... Як чого? Як чого? — заскакало огненно в голову. ...кажу, носю я це прізвище, і воно як віспа на житті — Мазайло!.. Ще малим, як оддав батько в город до школи, першого ж дня на регіт взяли: Мазайло! Жодна гімназистка не хотіла гуляти — Мазайло! За репетитора не брали...» «Мазайло! На службу не приймали — Мазайло! Од кохання відмовлялися — Мазайло! А він знову: «Вам чого? — питаю?» «Я нічого не сказав. То мені лише здавалося, що питаю, кажу. А вийшло так, що я став перед ним і мовчав. Мені заціпило... Хтось одвів мене до дверей. Все — яку тумані... І раптом — перед очима якесь писане оповіщення... Список осіб, що міняють своє прізвище... Я зрозумів, де я і чого прийшов, повернувся назад, питаю... і чую... щодалі симпатичніший: «Можна!» Отак і отак!.. Ура! — крикнуло серце». «Він ще не знає?.. Заставлю! Виб'ю з голови дур український! А як ні - то через труп переступлю. Через труп!.. Мокію!.. Гей, ти!» «Українцями звуться ті, хто вчить нещасних службовців так званої української мови. Не малоруської і не тарасовиченківської, а української — і це наша малоросійська трагедія»
Лина (Килина) Мазайло (мати, дружина Мина Мазайло)	«Так, як я одна тільки вмію. Вийшло коротко й дешево. Ось копія: «Курськ, Коренний, 36. Катастрофа. Мока українець. Приїзди. Лина. Негайно приїзди»...» «Мене обдував: я покохала не Мазайла, а Мазалова, чом не сказав?» «Боже мій, почалась катастрофа! Що робити?»
Рина (Мокрина) Мазайло (дочка)	«А ти думала де? Тільки в загсі! Прізвище, ім'я, по батькові, все життєперможназмінититільки в загсі, розумієш? Ой Улю, ой Улюню! Коли ти мене любиш, зроби так, щобМокійзакохавсяу тебе. Може, вінкинесвоїукраїнськіфантазії, може, хочпрізвищедастьпоміняти...» «Дай я покажу, як писати!... «Мрія воскресла. Мина міняєпрізвище. Мокійзбожеволівукрмови. Станеться катастрофа. Приїздинегайно» «І теперсміються, регочуть — МокринаМазайло, не сказав?»
Мокій (син)	«...УвійшовМокій, юнак... з мрійними, але злимиочима. Хотівгримнути на сестру, та побачив, що вона не сама...» «...А, «бринить». По—руському — «звучить». Та тільки одним словом «звучить» йогоперекласти не можна. «Бринить» має... (До сестри,

	нахмурившись.) Стривай! Ти мене колись про це слово вже питала... Просила, щоб я підлоги за тебе натер, і перед тим питала.» ▪ «Авжеж, не однаково! От, наприклад, написи в «Звенигорі» — краса! Стильні, поетичні, справжньою українською мовою написані. А подивіться ви на написи по других кінокартинах. Олива з мухами! Немовна мисне псує таку прекрасну, таку милозвучну мову...» ▪ «Мазайло—Квач, Улю! Це ж таке оригінальне, демократичне, живе прізвище. Це ж зовсім не те, як якесь заяложено, солодко—міщанське: Аренський, Ленський, Юрій Милославський... Взагалі українські прізвища оригінальні, змістовні, колоритні... Рубенсівські — от!» ▪ «Я українець!» ▪ «Панчохи з рожевими бережками... Ато ще кажуть: миска з крутими берегами. Або пустився берега чоловік, по—руському — на проізвол судьби. Або, нарешті, кажуть, берега дати... Наприклад: треба українській неписьменності берега дати! Ах, Улю. Як ще ми погано знаємо українську мову... А яка ж вона поетична, милозвучна, що вже багата... Та ось вам на одне слово «говорити» аж цілих тридцять нюансових: говорити, казати, мовити, базікати, гомоніти, гуторити, повідати, торочити, точити, балакати, цвенькати, бубоніти, лепетати, жебоніти, верзти, плести, герготати, бурмотати, патякати, варнякати, пасталакати, хамаркати, мимрити, цокотіти...» ▪ ««Бачите тепер, Улю, який я самотній?.. Рідня — а нема до кого слова промовити, тим паче українського. Слухати не хочуть... Буду на зло, на досаду декламувати українське слово... Не розуміють його краси, а з моєї самотності сміються. Отак і живу, самотію, як місяць над глухим степом, як верства в хуртовину... А як хочеться знайти собі такого друга, теплого, щирого, щоб до нього можна було промовитись словом з Грінченкового словника та й з власного серця...»
Уля (подруга Рини)	▪ «Він на тебе словами, віршами, ідеологією, а ти на нього базою, розумієш? Базою... Тим—то і поклалась я на тебе, Улько, що ти маєш такі очі, губи, взагалі прекрасну базу маєш. ...кличу Мокія - Рина» ▪ «Надзвичайно!.. А скажіть, як буде по — українському «чулки с роїстой клемкой»? Отакі, яку мене. Ось... (Хотіла показати, та засоромилась.)» ▪ «Мокій іде у наступ, говорить, що вона ж українка, і прізвище у неї українське — Розсоха, та що там прізвище — у неї очі українські, губи, стан! І він це може довести за допомогою науки — антропології. Мокій починає обмірювати Улю сантиметром і пояснює, дивлячись у таблицю, що у неї скрізь «український індекс»: зріст, довгі ноги, смаглявість, темні очі тощо.»
Тьотя Мотя (сестра Лини з Курська)	▪ «Не бачили, не читали? «Харків» — написано. Тільки не підїхала до вокзалу, дивлюсь — отакими великими літерами: «Харків». Дивлюсь — не «Харьков», а «Харків». Нащо, питаюсь, навіщо ви нам іспортілі город?» ▪ «Та як вони сміють до наших козаків як до своїх товаришів звертатись?» ▪ «Та ще й по-українському. Всі козаки говорили по—руському. Донські, кубанські, запорозькі. Тарас Бульба, наприклад...» ▪ «Тарас Бульба, Остап і Андрій — і я не знаю, як дозволив наш харківський Наркомос виступати їм і співать по-українському, та ще йде?.. У городській опері. Єто... Єто ж просто безобразіє!» ▪ «А ви думали, по-вашому, по—хохлацькому?» ▪ «Та українці — то не руські люди? Не руські, питаю? Не такі вони,

	як усі росіяни?»
Тарас Мазайло (дядько Мина з Києва)	▪ «А де тут у вас ноги витерти? Всім як заціпило...» ▪ «Чи, може, й ви мене не розумієте, як ті у трамваї... Тільки й слави, що на вокзалі «Харків» написано, а спитаєш по-нашому, всяке на тебе очі дере... Всяке тобі штокає, какає, — приступу немає. Здрастуйте, чи що!» ▪ «Не шовінізм, бельбасе, а наше рідне, українське!» ▪ «Нехай ми шовіністи, нехай... Проте ми рясейіщи в нашій мові ніколи не заводили, а ви що робите? ...Є СВОЇ СЛОВО «універсал», а ви «маніфесте» заводите... Рідне слово «пристрій» нн на «нітрат» обернули, а забули, як у народній мові про це говориться? Що (Чи пристрою і блохи не вб'єш, забули, а ви думаєте апаратом, га? По галетах читаю — слово «просорушка» за «шеретовку» править, і це така українізація, питаюсь, га? Самі ви ще не шеретовані, і мова ваша радянська нешерстована.. [шеретувати — очищати]» ▪ «Зрозуміла, слава тобі Господи, та, жаль тільки, задом... Та тому вже триста тридцять два роки, як написано першого слов'яно—руського словника... найперший слов'яно—український словник Лаврентія Зизанія—Тустановського... Ау вас тоді писаний словник був? Був — питаюсь?..»
Баронова — Козино (вчителька «правильних проізношень» російської мови)	▪ «Правильних проізношень?.. Вжезнайшов! Найняв! В понеділокприйде на лекцію... Прекрасна вчителька. Рафінаднаруськавимова... Прізвище Баронова—Козино – Мина Мазайло» ▪ «Увіходить суха, потерта якась дама у довоєнному вбранні. Звертається до Улі, що вона Баронова—Козино і прийшла, як домовлялися, давати її папі лекції «з правильних проізношень»...»

Візуалізація матеріалу:

З якого твору образ на малюнку?		
		«Балада про соняшник» Іван Драч
		«Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панас Мирний Іван Білик
		«Чари ночі» Олександр Олесь

«Повість минулих
літ» Нестор
Літописець

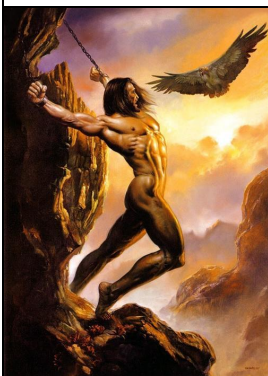
«Лісова пісня»
Леся Українка

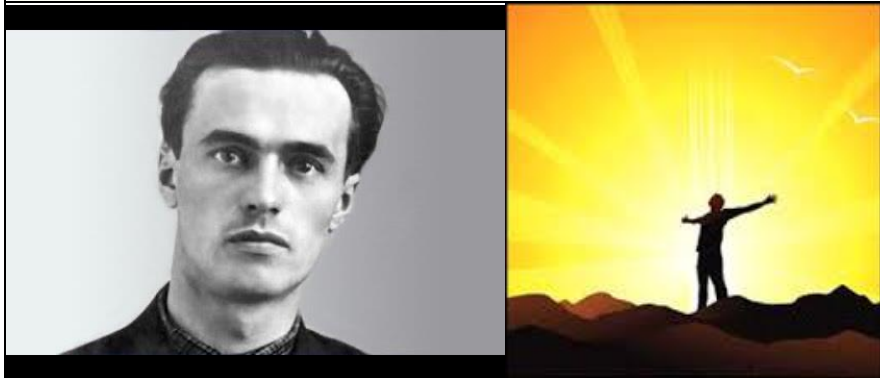
«Кайдашева сім'я»
Іван Нечуй-
Левицький

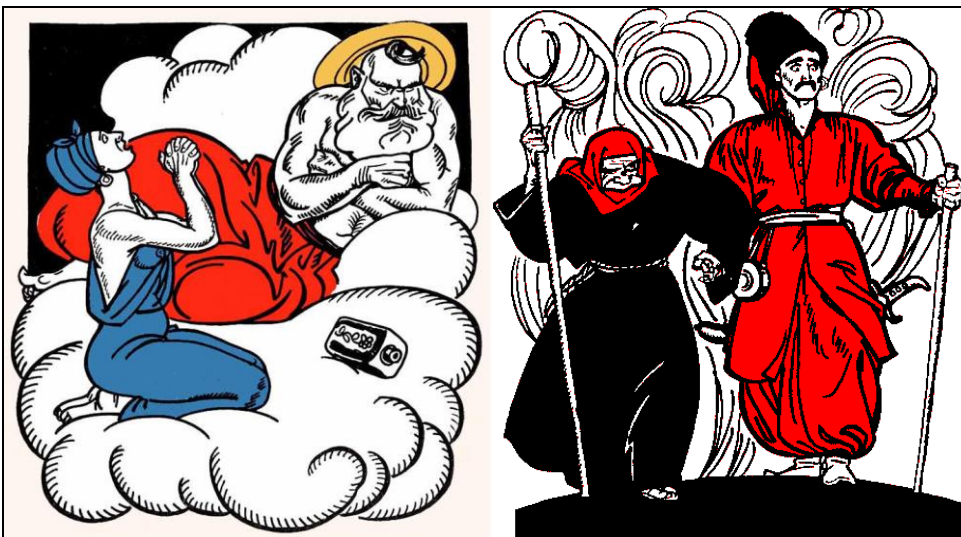

«Бджола та
Шершень» Григорій
Сковорода

«Кавказ» Тарас
Шевченко

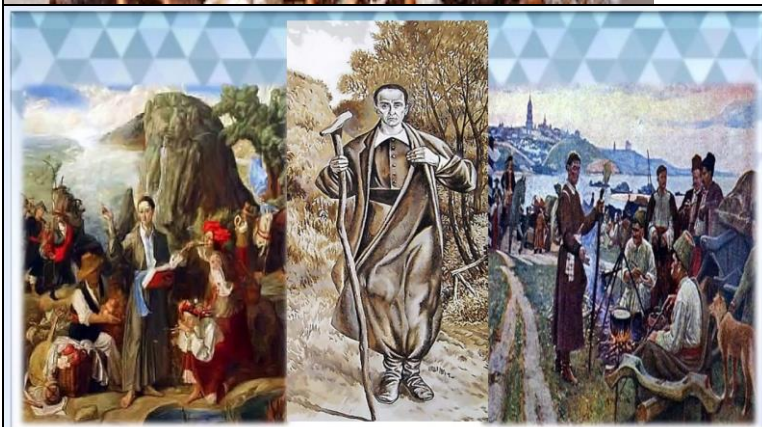
	«Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панас Мирний Іван Білик
	«Ти знаєш, що ти людина?» Василь Симоненко
	«Тигролови» Іван Багряний
	«Три зозулі з поклоном» Григір Тютюнник

«Енеїда»
Іван Котляревський

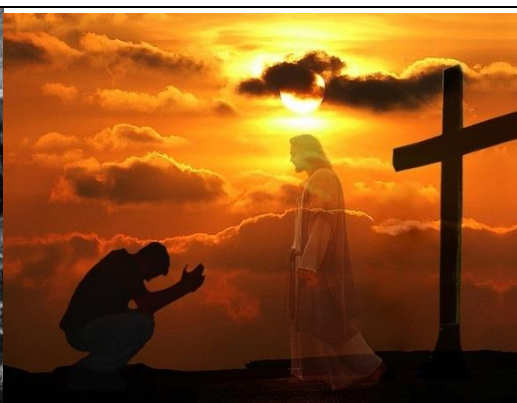

«Тіні забутих
предків» Михайло
Коцюбинський

«Всякому місту
звичай і права»
Григорій Сковорода

«Господи, гніву
пречистого...»
Василь Стус

«Модри Камень»
Олесь Гончар

«De libertate»
Григорій Сковорода

«Сон»
Тарас Шевченко

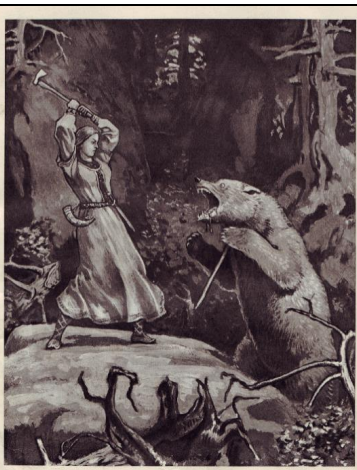
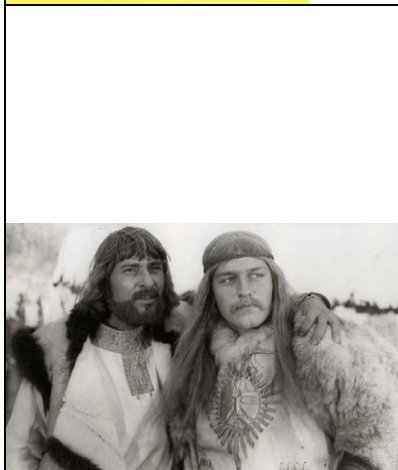
«Слово про похід
Ігорів»

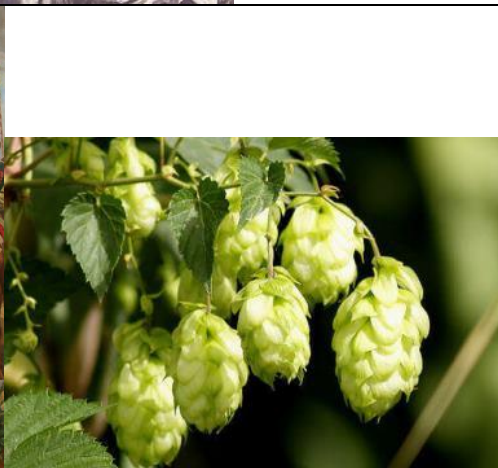
«Різдво»
Богдан-Ігор Антонич

«Пісня про рушник»
Андрій Малишко

«Захар Беркут»
Іван Франко

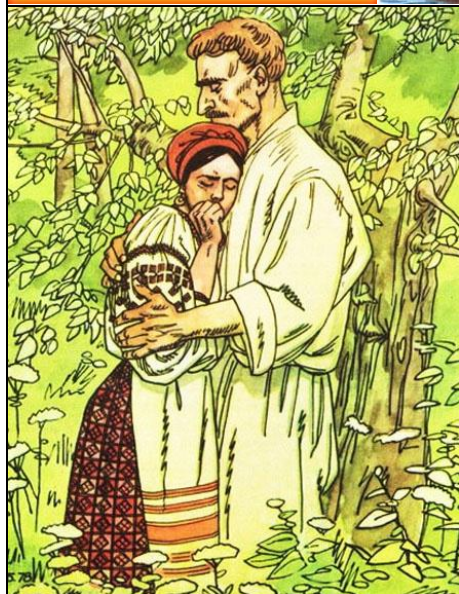
 		
 	«Чи не той то хміль?»	
 	«Моя автобіографія» Остап Вишня	
 	«Мартин Боруля» Іван Карпенко-Карий	

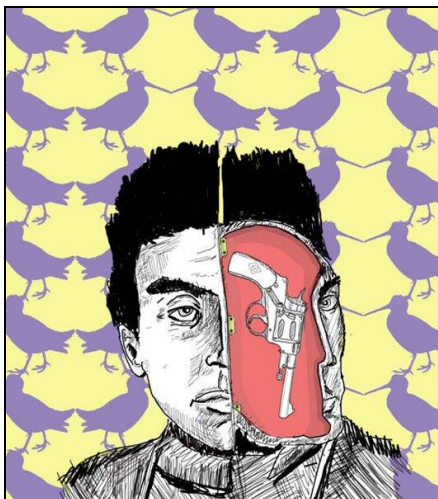
«Заповіт»
Тарас Шевченко

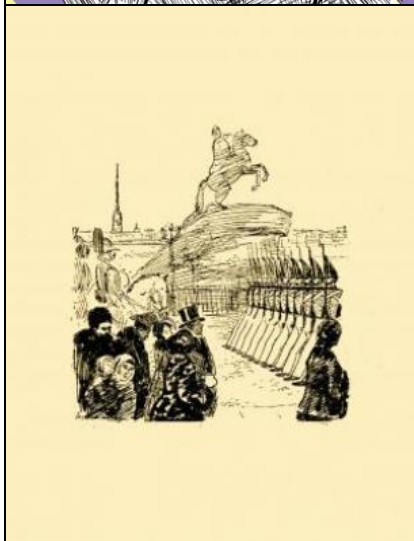
«Зачарована Десна»
Олександр Довженко

«Кайдашева сім'я»
Іван Нечуй-
Левицький

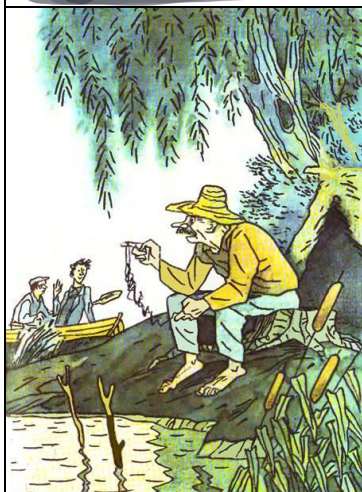
«Я (Романтика)»
Микола Хвильовий

«Сон»
Тарас Шевченко

«Місто»
Валер'ян
Підмогильний

«Сом»
Остап Вишня

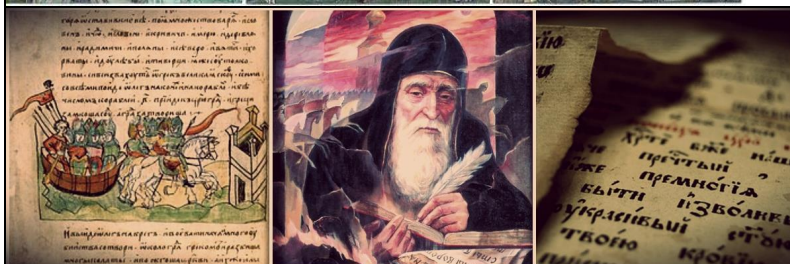
«Хіба ревуть воли, як
ясла повні»
Панас Мирний

«Три зозулі з
поклоном» Григор
Тютюнник

«Лісова пісня»
Леся Українка

«Повість минулих
літ» Нестор
Літописець

«Наталка Полтавка»
Іван Котляревський

«У теплі дні збирання
винограду»
Максим Рильський

**ЛЕГЕНДАРНИЙ ПОДВИГ ГЕРОЇВ КРУТ –
НАЙВЕЛИЧНІША ЛЕГЕНДА НАШОЇ НАЦІЇ.**

Євген Маланюк

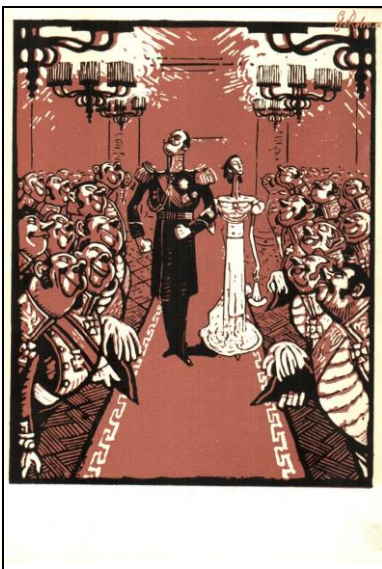
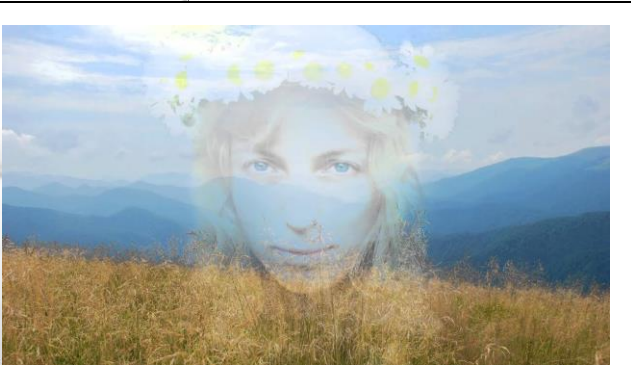
«Пам'яті тридцяти»
Павло Тичина

«Ой летіла стріла»

«Любіть Україну»
Володимир Сосюра

		«Сон» Тарас Шевченко
		«Два кольори» Дмитро Павличко
		«Задивляюсь у твої зіниці...» Василь Симоненко
		«Тіні забутих предків» Михайло Коцюбинський

«Слово про похід
Ігорів»

«Камінний хрест»
Василь Стефаник

"Valse melancolique"
Ольга Кобилянська

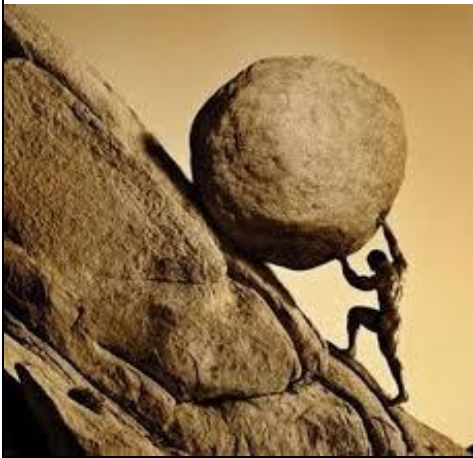
«Балада про
соняшник»
Іван Драч

«Чорна рада»
Пантелеймон Куліш

«Лісова пісня»
Леся Українка

«Contra spem spero»
Леся Українка

«Мойсей»
Іван Франко

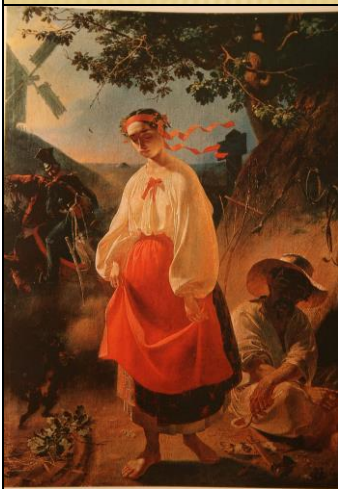

«Повість минулих літ»

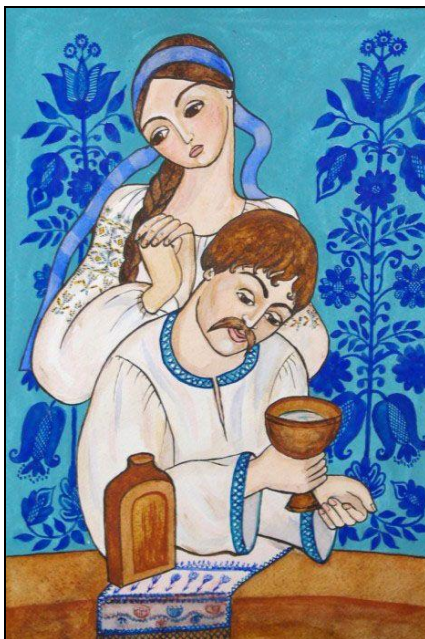
НА АСКОЛЬДОВІЙ МОГИЛІ УКРАЇНСЬКИЙ ЦВІТ!

«Пам'яті тридцяти»
Павло Тичина

«Катерина»
Тарас Шевченко

«Маруся Чурай»
Ліна Костенко

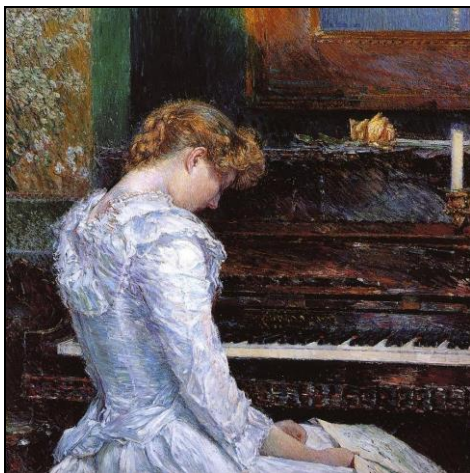

«Ви знаєте, як липа
шелестить»
Павло Тичина

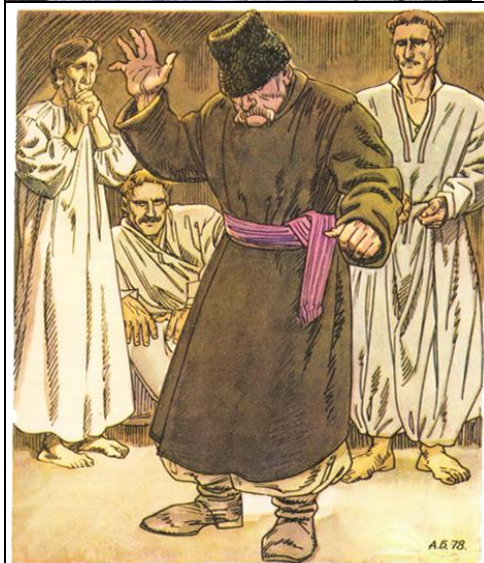

«Чорна рада»
Пантелеймон Куліш

Музей книги та друкарства України (Official publication)

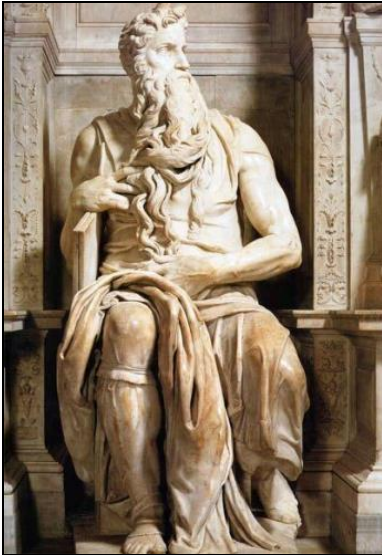
"Valse melancolique"
Ольга Кобилянська

«Кайдашева сім'я»
Іван Нечуй-
Левицький

«Тигролови»
Іван Багряний

«Мойсей»
Іван Франко

«Майстер корабля»
Юрій Яновський

«Наталка Полтавка»
Іван Котляревський

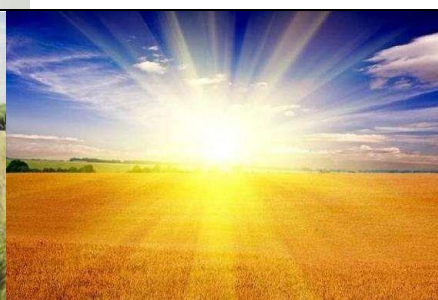
«Повість минулих
літ»
Нестор Літописець

«Зачарована Десна»
Олександр Довженко

«Слово про похід
Ігорів»

«Intermezzo»
Михайло
Коцюбинський

«Лебеді материнства»
Василь Симоненко

«Камінний хрест»
Василь Стефаник

«Мина Мазайло»
Микола Куліш

«Ой Морозе,
Морозенку»

«І мертвим, і живим, і
ненарожденним...»
Тарас Шевченко

«Віють вітри, віють
буйні»

«Тіні забутих
предків»
Михайло
Коцюбинський

«Засвіт встали
козаченьки»

Список використаних джерел:

1. Авраменко О. М. А21 Українська література; Міні-конспекти для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. — К.: Грамота, 2019. - 168 с.
2. Грицина Г. Уроки української літератури. 11 клас: Навчальний посібник. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. — 240с.
3. Курилiна О.В., Шевчук Н.І., Горячова О.М., Земляна Г.І., Осьмак Н.Д. Українська література. Довiдник + тести. (Повний повторювальний курс, пiдготовка до зовнішнього незалежного оцінювання). — Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2008. — 532с.
4. Іванова І.Б., Клімова С.В., Українська література: навчальний посібник — Х. : Парус, 2005. — 288с.
5. Історія української літератури 20ст. У 2-х т. — К.: Либiдь, 1994
6. Семенюк Г. Українська література: Підручник для 11 кл. загальноосвітніх навчальних закладів | Г.Ф. Семенюк, М.П. Ткачук, О.Г. Ковальчук; За заг. Ред.. Г.Ф. Семенка. — 2-ге вид. — К.: Освіта, 2005. — 512с.
7. Журнал «Дивослово» № 4, 2013. Наталія Лапушкіна «Таблиця-тренажер з української літератури»
8. Солод Ю. Українська класична література. Конспект. Підручник за програмою 9-10 класів. Видання друге, виправлення, доповнене. — К.: Світло знань 2008. — 448с.
9. Срібний птах: Хрестоматія з української літератури для 11кл. загальноосвіт. Навч. Закл.- Част.І/Упоряд. Г.Ф. Семенюк, М.П. Ткачук, А.Б.Гуляк.—3-тє вид.— К.:Освіта,2006.-512с.
10. Срібний птах: Хрестоматія з української літератури для 11кл. загальноосвіт. Навч. Закл.- Част.ІІ/Упоряд. Г.Ф. Семенюк, М.П. Ткачук, А.Б.Гуляк.—3-тє вид.— К.:Освіта,2006.-576с.
11. Тихоша В. | Творчий підхід до викладення літератури - || Дивослово. — 2002. - №10. — с.46-47.
12. Пахаренко В.І. Основи теорії літератури. — К.: Генеза, 2007. — 296с.
13. Авраменко О. М., Українська література (рівень стандарту) : підручн. для 10 кл. закл.загальн.середн.освіти. — К.: Грамота, 2018. — 267 с. : іл.
14. Авраменко О. М., Українська література (рівень стандарту) : підручн. для 11 кл. закл.загальн.середн.освіти. — К.: Грамота, 2019. — 256 с. : іл.

Інтернет-ресурси

Джерело: <https://ukrclassic.com.ua/katalog/s/stus-vasil/3570-detalnij-analiz-gospodi-gnivu-prechistogo-stus>

Бібліотека української літератури © ukrclassic.com.ua

- <http://superschool.com.ua/load/10>
- <http://rozumaka.com/category/pidgotovka-do-zno/>
- <http://rozumaka.com/category/zno-2015/>
- <http://superschool.com.ua/load/10-1-0-3319>
- <http://superschool.com.ua/load/10-1-0-2149>
- http://znoua.at.ua/load/zno_2015/4-1-0-37
- <http://www.ukrlib.com.ua/>
- <http://www.tvory.pp.ua/>
- <http://zno.if.ua/>